

FLYTTER INN

En diskusjon om normer i arkitekturfaget

Flytter inn

Denne boken inneholder diplomprosjektet *Flytter inn – En diskusjon om normer i arkitekturfaget*. Boken er delt inn i to deler: *Mot Normer* og *Med Normer*.

Del én, *Mot Normer*, presenterer diskusjoner om normer. Denne delen er igjen delt inn i to kapitler: *Tilnærminger* og *Koblinger*. I kapitlet *Tilnærminger* presenteres tre tekster om vår tilnærming til arkitektur, presentert gjennom ulike temaer. I det andre kapitlet, *Koblinger*, presenteres tre forsøk på å bruke tilnærmingene fra det første kapitlet til å fortelle historier på nye måter.

Del to, *Med Normer*, presenterer veien til en ny norm for bokkvalitet. Denne delen er delt inn i to kapitler: *Grunnlaget* og *Forsøkene*. I kapitlet *Grunnlaget*, presenteres de ulike eksisterende utgangspunktene vi har brukt for å forstå arkitekturnormer. I kapitlet *Forsøkene* presenteres de konkrete forsøkene vi har gjort for å komme frem til en ny norm.

Vedlagt boken *Flytter inn* ligger heftet *Normen*. Dette heftet presenterer vår norm for å sikre bokkvalitet.

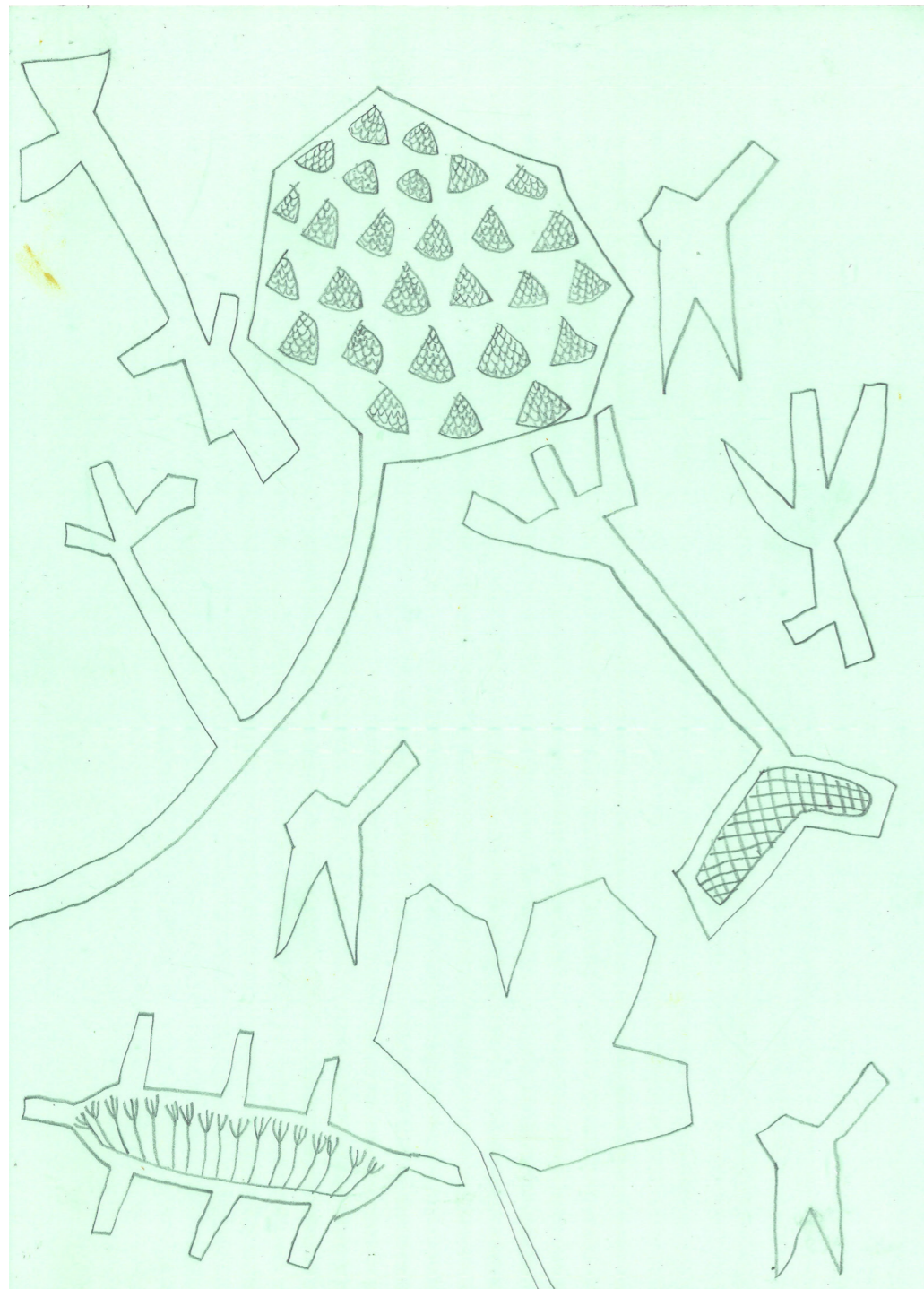
Referansesystem: I *Flytter inn* finnes det fotnoter som refererer til ulike normer i *Normen*. Disse står skrevet i svart (Eks: 4.2.1). I *Normen* finnes det fotnoter som refererer til *Flytter inn*. Sidetallet det refereres til er skrevet i rødt. (Eks: S. 22,28,99). *Flytter inn* og *Normen* kan på den måten kryssleses.

Moving in

This book contains the diploma project Moving in – A Discussion on Norms in Architecture. This book, Moving in, presents a discussion how to collect stories and information in making of a new norm. The project understands norms both as a collective understanding of cultural rules and as a way of meeting requirements in architecture. The book is divided into two parts: Against Norms and Towards Norms. Part one: Against Norms is discussing our resistance against norms in the field of architecture it consists of two chapters: Approaches and Connections. Part two: Towards Norms presents the path towards a new norm for quality within housing. This consists of two chapters: Foundations and Attempts. Attached to the book you can find a booklet called: The norm. Here we present a set of rules and norms, with the aim of securing quality within housing.

Some parts of the book is translated into english. The introduction to the project (Introduction: Moving in) and the booklet The norm, is translated to english in its entirety. Throughout the whole book, the explanations of the chapter and a summary can be found in the beginning of all texts. The black numbers in the book refers to The Norm, and the red numbers in the booklet refers to Moving in.

Innholdsfortegnelse

S. 6	Introduksjon: Flytter inn
S. 9	Introduction: Moving in
S. 13	Del 1: MOT NORMER
S. 14	Motstanden mot normer
S. 16	1. Tilnærmninger
S. 18	Historier
S. 22	Hverdag
S. 24	Bruk
S. 26	2. Koblinger
S. 28	En forestilling om vulkaner
S. 32	Våre møblerte historier
S. 36	Våre bygde historier
S. 41	Del 2: MED NORMER
S. 43	Arbeidet med normer
S. 44	3. Grunnlaget
S. 46	Bolignormer da og nå
S. 48	Dagens toromsleiligheter
S. 52	Boligportretter
S. 60	4. Forsøkene
S. 62	Forsøk 1: Lag på Lag
S. 66	Forsøk 2: Normskisser
S. 68	Forsøk 3: Normskissene i byen
S. 74	Forsøk 4: Normtegning
S. 86	Forsøk 5: Leiligheter etter normtegninger
S. 90	Forsøk 6: Tolkning og leilighet til boligportretter
S. 108	Begrepsliste
S. 110	Kilder

Introduksjon: Flytter inn

Denne teksten er en introduksjon til prosjektet *Flytter Inn – En Diskusjon om Normer i Arkitekturfaget*. Teksten beskriver en kortfattet versjon av prosjektets reise fra start til slutt. Den viser hvordan samtalen som metode har formet prosjektet. Teksten starter med prosjektets første idé: å flytte inn. Denne enkle ideen førte prosjektet i ulike retninger før prosjektet til slutt tok form som en diskusjon om normer i arkitekturfaget, som denne boken, *Flytter inn*, handler om.

Dette prosjektet handler om å flytte inn. I dette prosjektet forstår vi det å flytte inn både som en fysisk handling, men også som et forsøk på å flytte inn i en diskusjon. Uten arkitekturfagets omveier, kan det å flytte inn ses på som arkitektens mål. Det arkitekten har tegnet og håndverkerne har bygget, skal bebos av mennesker. Prosjektet tar utgangspunkt i boligen. Ikke eneboligen, men store boligprosjekter der mange ulike folk skal flytte inn i de samme leilighetene. Gjennomgående i prosjektet er toromsleiligheten brukt som eksempel.

I den praktiske forståelsen av å flytte inn handler det om de konkrete tingene. Hva har de som flytter med seg i flytteeskenene, og hva tilfører de boligene for at de skal kunne kalle den et hjem? Da handler det ikke bare om det som får plass i flytteeskenene, men også om det som er større - som følelser, tilhørighet eller nærbutikken rundt hjørnet.

Det å flytte inn i diskusjonene handler om å se hvilke historier og normer som er gjeldene for boligene menneskene flytter inn i. Hvorfor ser så mange av de nye boligprosjektene så like ut? (4.1.3) Hvilke normer og ideer om hjem ligger til grunn for boligene som bygges i dag?

Om hvordan vi flyttet inn i prosjektet

Prosjektet begynte med en idé om at vi skulle pakke ned det vi trengte og flytte diplomene inn på Økern i Oslo. Økern er et område under utvikling, og er planlagt som sentrum for det nye boligområdet Hovinbyen. Plan- og Bygningsetaten anslår at Hovinbyen vil huse 100 000 nye beboere i 2030.1 Ideen om å gjøre diplomene på Økern kom fra spørsmålet om hvilke historier utbyggerne og kommunen bruker som utgangspunkt når et så stort område skal utvikles.(3.1)

Historier er et gjennomgående begrep i prosjek-

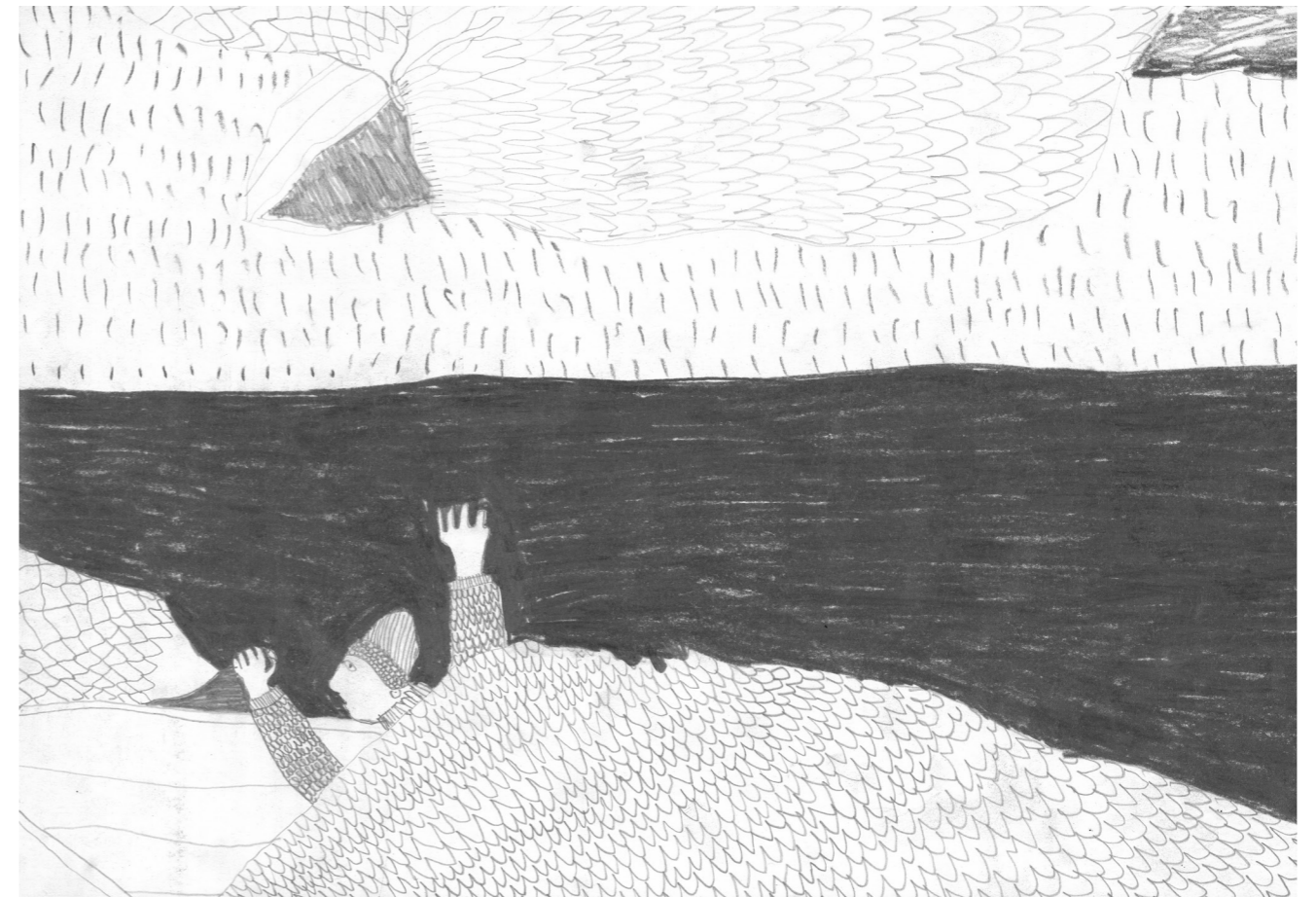
tet. Begrepet er tydeligere på engelske der begrepet finnes som to ord: *histories* og *stories*. Vi bruker det på to måter. Den ene måten er at vi endrer ordet *historien* (i betydningen historisk), til *historier* fordi den alltid inneholder mange parallelle og ulike forståelser av tider og hendelser. Den andre måten å forstå det på, er arbeidet med å samle hverdagslige *historier* fra vårt og andres liv. Denne formen for innlevelse har som mål å føre til et skifte i hvilke perspektiver vi ser virkeligheten med.

I arbeidet med å forstå planer, eierskap og hvem som egentlig satt ved roret i beslutningene om Økern, ble vi konfrontert med grunnleggende arkitekturfaglige spørsmål vi ikke hadde entydige svar på: Hva er en god bolig? Hva er et godt boligområde? Hva slags grunnlag brukes for å tegne boliger? Hvordan sikres bokvalitet?

På Økern, som i de fleste områder, er det private utviklere som utvikler boligprosjekter på private tomter. Boligene er på den måten ikke bare en respons til markedets ønsker eller byens behov, men også utbyggernes ønske om profit. Overordnet finnes det selvfølgelig reguleringer, lover og planer, men hvordan boligene blir utformet er i stor grad bestemt av utbyggeren, da det er deres penger og fortjeneste som står på spill. Men det er ikke bare for utbyggerne at bolig handler om økonomi. Et boligkjøp vil for de fleste være livets største økonomiske investering. Dette fører til at boligen ikke bare har fått i oppgave å være et godt hjem, men også en sikker investering. 2 (3.2) (5.5.3)

Hvem skal flytte inn?

Vi flyttet aldri inn på Økern. Likevel skjønte vi at Økern og Hovinbyen danner et tydelig bilde av hvordan dagens boligutvikling foregår, og det er et område hvor det burde diskuteres hvorvidt grunnleggende boligkvaliteter blir iva-

rettatt. Dette dreide interessen vår mot den større og overordnede fagdiskusjonen om bokvalitet fremfor å gå inn i et konkret eksempel på moderne boligutvikling, som Økern og Hovinbyen. Vi startet på ingen måte på nytt, men tok noen skritt bort fra den konkrete konteksten.

Det vi fant da vi undersøkte boligprosjektene til Hovinbyen, var at omtrent alle leilighetene virket som de var tegnet ut fra samme sett med normer og ideer om hva et hjem skulle være. Dette gjaldt både planløsning, innredning og antydninger til hverdags- og fritidsbehov. (3.3) Det er selvfølgelig ikke tilfelle at alle mennesker som skal flytte inn er like. Derfor ble vi interessert i å forstå mer om hvem som potensielt kunne ha flyttet inn, og hvordan denne type informasjon påvirker utformingen og presentasjonen av boligene. For selv om vi vet at det i dag er krav om medvirkning i alle byggeprosjekter, så vi ingen redegjørelse for hvordan folk hadde reell påvirkning på utformingen av boligene. Det ble også klart for oss at det var omdiskutert hvor mye påvirkning medvirkningen faktisk har i planleggingsprosessen av boliger. 3

Flytte inn i samtalen

Som et forsøk på å finne et utvalg av hvem de potensielle kjøperne kunne være, begynte vi å intervju mennesker om hjemmene deres. Spørsmålene vi stilte var enkle og handlet om deres hjem, foreldres hjem og besteforeldres hjem. Vi stilte spørsmål om tidligere generasjoner fordi vi skjønte, med oss selv som eksempler, at ikke bare våre foreldres, men også våre besteforeldres forhold til hjem hadde påvirkning på hvordan vi bor i dag. Dybdeintervjuene vi gjorde handlet ikke bare om det faktiske hjemmet

innenfor fire vegger, men også andre aspekter som økonomi, tilhørighet, familiesammensetning og lokasjon. Intervjuobjektene varierte i kjønn, alder og relasjon til hjemmet. Intervjuene ble i etterkant oversatt til form gjennom bygde møbler, frihåndstegninger og plantegninger. De ble også transkribert, systematisert og sammenstilt. Det vi lette etter i disse intervjuene var nye måter å se og snakke om arkitektur på, da intervjuobjektene beskrev arkitekturen og hjemmene på sin egen, personlige måte. Intervjuene utvidet forståelsen vår om hva et godt hjem er, både ved at intervjuobjektene hadde ulike historier og forhold til begrepet hjem, men også at likhetene mellom intervjuobjektene ikke fulgte typiske kategoriseringer som kjønn og alder - men snarere avdekket uventede sammenstillinger på tvers av intervjuene. Disse dybde-intervjuene har vi har vi kalt *Boligportretter*. (3.3)

Samtalen er et viktig bindeledd i prosjekt, den har vi brukt som metode for å innhente informasjon og for å komme videre. Vi har snakket med folk om deres hjem, vi har intervjuet en arkitekt-sosiolog, vi har spist middag med to professorer i arkitekturhistorie, vi har diskutert byen med en byutvikler, prøvd å stille kritiske spørsmål til et medvirkningskontor, men også diskutert byens utvikling i køen til pizzakiosken.

Om å flytte inn i normene

Et sidespor om kvinner i norsk boligforvaltning, førte oss til Husbanken og deres *Minstestandard* fra 1992 4. Minstestandarden ble utviklet av Husbanken i kjølevannet av de-reguleringen av boligmarkedet på 80-tallet, 5 for å bøte på den dårlige bokvaliteten som kom med boligene. Husban-

kens minstestandard er et 10 sider langt dokument med krav og normer som skulle sikre alminnelig god boligkvalitet. Formuleringene i kravene har et helt annet fokus enn i Teknisk forskrift (TEK)⁶ som i dag er rådende.⁷ Minstestandarden fokuserer i stor grad på møblering og mulighet for forandring. Vi ble interessert i hvordan de ulike type reglene påvirker boligbyggingen forskjellig.

Om å flytte inn i paradokset *norm*

Etter arbeidet med å forstå dagens inneforståtte normer for boliger og Husbankens minstestandard, startet vi arbeidet med å lage det vi har kalt Normen. Dette er et dokument som inneholder nye krav og normer for å sikre bokvalitet. I begynnelsen, da prosjektet vårt handlet om å flytte inn på Økern, var en viktig del av argumentasjonen at vi ville ta et standpunkt overfor dagens boligutvikling. Det å lage nye normer diskuterer premisset for hva de kanoniserte historiene i faget bygger på, det som kan kalles arkitekturfaglige normer. Begrepet *norm* er også en arkitekturhistorisk referanse, da det i boligpolitisk sammenheng har blitt forstått som hvordan man kan innfri krav.⁸

Det er altså et paradoks å bruke begrepet norm, men også selve arbeidet med å lage en norm. Det er paradoksalt, ettersom en norm av natur blir til over tid i et samfunn eller i en sosial gruppe, og ikke kan dannes fra et enkelt punkt i historien. Normer som konvensjoner er ikke nødvendigvis skrevet ned noe sted. Det at normer blir til over tid, gjør også at de forandrer seg, om enn langsomt. Det å utvikle en ny norm forener altså flere av temaene prosjektet har jobbet med - det tvinger prosjektet til å ta stilling. Begrepet norm i dette prosjektet er et paradoks, men det presiserer likevel målet med prosjektet om å både argumentere for og mot normer. (2.1)

Om vår norm

I Normen gjør vi et forsøk på å endre premissene for hva boligutviklere legger til grunn når de skal utvikle boligområder. Det finnes både krav og normer i Normen. Kravene beskriver overordnede behov vi mener at utviklingen av boliger må inneholde. Normene beskriver hvordan man kan innfri kravene. Disse normene hugges ikke i stein, både fordi de bør gi rom for variasjon, men også fordi normer alltid må diskuteres. Slik som historien og samfunnet forandres med generasjoner, bør også normen endre seg. Normen er ment for boliger i boligkompleks som skal bli hjem til folk flest, og derfor må fungere slik at ulike mennesker kan gjøre det til sitt eget hjem med alt av hverdager, stiler og innredningspreferanser man måtte tenke seg. Boligene må derfor være både spesifikke nok for at den enkelte beboer skal føle seg hjemme, og generelle nok for at et helt annet menneske kan bo i den samme leiligheten noen år senere- og føle seg hjemme.(1)

Om det som presenteres i boken, og heftet

I denne boken, blir diskusjonene om normer presentert. Boken er delt inn i to deler som skal forstås som to veier mot en ny norm: *Mot normen* og *Med normen*. I *Mot normen*

presenteres motstanden, det som går vekk fra de fastlåste holdningene; om hvordan vi skal lese historie og til hvem og hvordan vi tegner arkitektur. I del to, *Med normen*, brukes arkitekturnormenes historie og dagens boligutvikling som utgangspunkt for å studere hvordan det har satt preg på boliger. Det er ut fra dette at skisser til nye normer blir formulert. Først gjennom skrevne skisser til normer, som så blir testet gjennom tegning. Til slutt blir det presisert og utvidet i heftet Normen.

Flytter inn og *Normen* referer til hverandre gjennom et fotnotesystem som utvider argumentene og eksemplene boken og heftet kommer med. Fotnotene fra *Normen* finnes som svart tekst i Flytter inn, og sidetall fra *Flytter inn* er merket med rødt i *Normen*.

Noter:

1. Astrid Løken, Her kan 100.000 Oslo-folk bo om 15 år, Aftenposten (2015). Plan og Bygg anslår Hovinbyen vil ha mellom 30 000- 40 000 boliger.
2. Margrethe Dobloug, Et lukket kapittel?, Arkitektur N, Nr. 2 (2011). Dobloug argumenter i denne artikkelen for at den fleksible og tilpasningsdyktige boligen er blitt erstattet med en økt omsetningstakt.
3. Gro Sandskjær, Medvirkning – med virkning?, Plan, Nr. 45 (2013)
4. Husbankens minstestandard, Husbanken (standard) (2000)
5. Jon Guttu, Det nye boligparadigme, Arkitektur N, Nr 2 (2011)
6. Byggteknisk forskrift (TEK17), Direktoratet for byggkvalitet (2020)
7. Tina Larsen, My favourite boligkvalitets-things (fritt etter Julie Andrews i Sound of Music), Tidsskrift for boligforskning, Nr. 1 (2020). I artikkelen argumenterer Larsen for at vi må verne om våre favoritt boligkvaliteter på samme måte som våre som yndlings Twisten. Larsen mener at Byggteknisk forskrift (TEK17) ikke ivaretar denne oppgaven.
8. Husbankens minstestandard, Husbanken (2000)

Introduction: Moving in

This text is an introduction to the project *Moving In – A Discussion on Norms in Architecture*. It is an edited version of the process from beginning to end. The text will explain why the conversation has been an important tool in the process and how it has shaped the project. The text will explain why the title *Moving In* is not just a title for the project, but also an approach. It will give a short introduction to how the title has pulled the project in different directions and how the project in the end became a discussion about norms in architecture.

This project is about *moving in*. Without all the detours in architecture, one can argue that the goal of architecture is for people to move in. Or said in a different way, architecture has a long life after the architect has finished the drawings and the builders have built the building – it is going to be used and lived in by different people over time. In this project we understand the act of *moving in* both in practical terms, and as a way of approaching a discourse. The project is based on discussions around larger residential complexes rather than single-family houses. This is because residential complexes are planned for a variety of people within the same apartments. Throughout the project, the two-roomed apartment is used as a case study.

We see the practical understanding of moving in as a hands-on discussion: what do we move with, what is inside the moving boxes, and what do we bring with us so we can call it a home? This understanding is not only about what fits into the boxes, but also about the bigger and more abstract feelings of belonging, culture, and the practical things like the nice grocery shop around the corner.

In the approach of moving into a discussion, the project discusses the norms that are applied to housing. Why do new housing developments look so similar? (4.1.3) What are the norms and ideas that are the basis for housing developments today?

About moving into the project

The project started with an idea – to pack our diploma into boxes and move to Økern, a place north-east of Oslo. Økern is an area under development and is planned to

be the new center for a huge residential area called Hovinbyen. The Planning and Building Agency (Plan- og Bygningsetaten) estimate that Hovinbyen will house 100 000 new inhabitants by 2030.¹ Our ambition of moving to Økern came from the discussion of what perspective the developers and the municipality use as basis when developing new areas of this kind. (3.1)

In the work of understanding the different plans, ownerships, and who really had the power in shaping this area, we were confronted by some fundamental architectural questions which we felt we didn’t have good enough answers to. What is a good dwelling? What is a good home? What is a good residential area? What kind of perspectives and stories are used as a basis to design housing?

At Økern, as in many other areas, there are private developers that develop housing projects at private plots. This way, the dwellings are not only a response to the housing market and the needs of the city, but also the developers’ desire for profit. Of course, with even greater influence are the regulations, laws, and plans that apply. Even still, the design of the dwellings are largely determined by the developers, (1) because it is their money and profits that are at stake In other words, housing is an investment. Not only for the developer, but also for the inhabitants. Buying a place to live is, for most people, the largest investment of their life.This necessitates that the dwelling is both a comfortable home and a financially sound investment.²(3.2) (5.5.3)

Who is moving in?

We never moved to Økern – even though we understood that Økern and Hovinbyen are both good examples of contemporary housing development and an interesting starting point for discussing whether fundamental qualities of housing are being preserved today. From this point on, the project and our interests turned towards the fundamental questions and discussions of quality of housing. In no way did we start over, but rather, took a step back from working specifically with the development of modern housing projects at Økern.

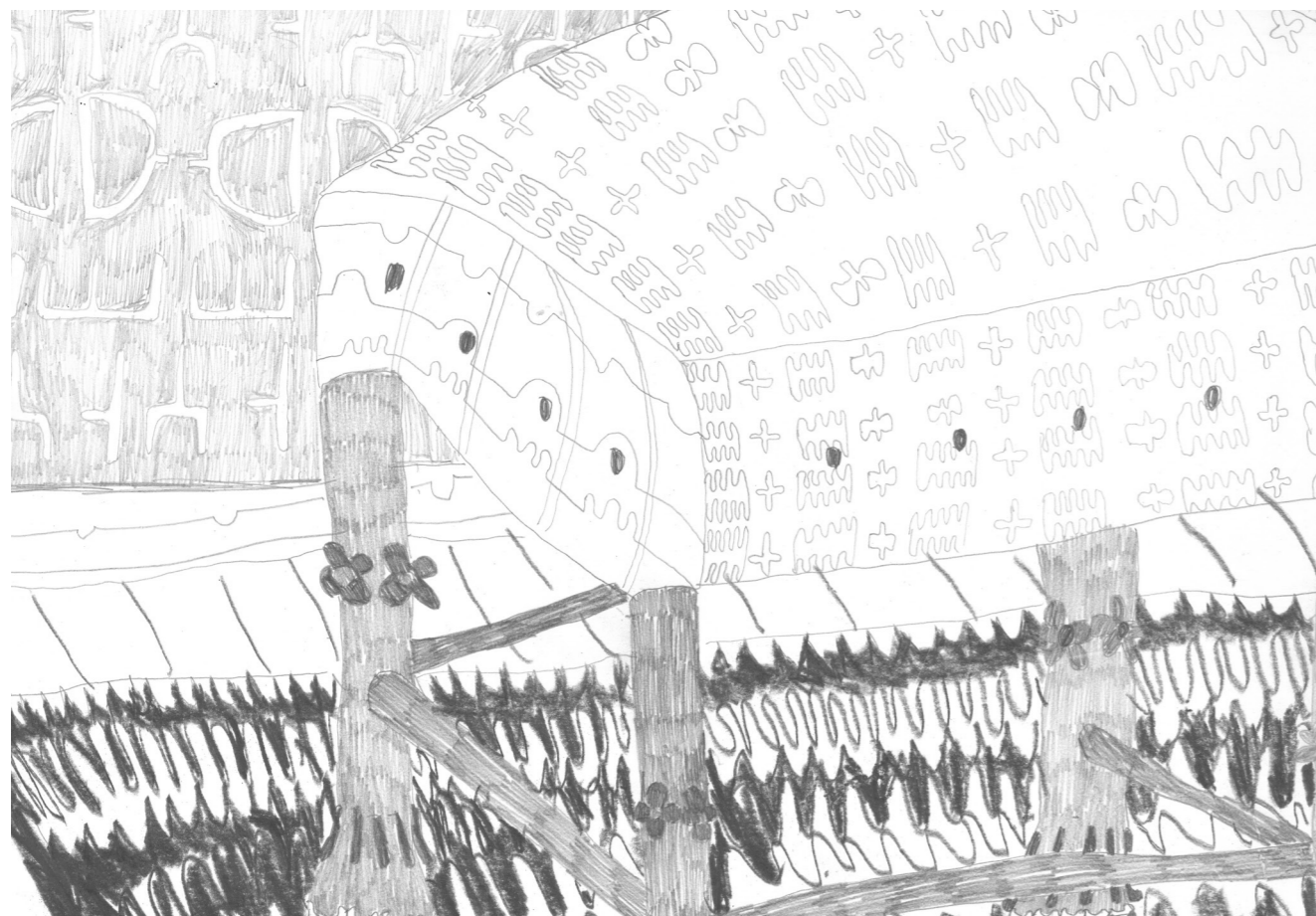
One of the things we noticed, while studying the future housing developments in Økern, was the similarity of the apartments. It seemed like all the apartments grew out of the same norms and ideas of what a home should be like. To us, this argument applied both to the floor plan, furnishing, and decorating, as well as ideas of how they presented everyday life. But of course the future inhabitants of these dwellings are not alike.^(3.3) This spiked our interest in understanding who the future inhabitants could be. What would they prefer a home to be like? What consequences would more participation from inhabitants have in shaping these projects? Even though it is required to include user participation in the development of these projects, we found little documentation of how this had any actual impact on the development of dwellings and residential areas.³

Moving into the conversation

As an attempt to understand who these inhabitants could be, we decided to interview some people about their homes. The setup for the interviews were simple; the questions were about their lives, their own home, their parents' home, and their grandparents' home. Because of our own experiences, we knew that sometimes, the way we live can be traced back to our grandparents' way of life.

Expanding from the stories from within the homes, the Housing-Portraits also include aspects of economy, belonging, placement, and family history. The people we interviewed had different gender, age and relation to the home. As a way of processing the information, we translated the interviews into built furniture, sketches and floor plans, but we also transcribed, categorised and compared them. The aim was not only to arrive at new information about the home, but also to gain new ways of looking at and talking about architecture. When the interview subjects told stories about architecture and their homes, it was always in their own personal language, without using stereotypical architecture terms. The home is something everyone has a rich and personal knowledge of, even though it's rarely formulated. Through their different stories the interviews expanded our idea of what a good home is. They also revealed surprising similarities when comparing beyond typical categorization, like gender and age, but rather, categories like belonging and traditions.^(3.3)

The conversation has been an important method throughout the project – as a way of getting hold of knowledge, but also as a way of moving the project into new discussions and fields. We have not only been having interviews about homes, but have also interviewed an ar-

chitect and sociologist, had a dinner with two professors in architectural history, discussed the city with an urban developer, and tried to ask critical questions to a participation office.

About moving into the norms

A small detour during the project, concerning women in Norwegian housing administration, led us to The Bank of Housing (Husbanken) and their Minimum Standard for Housing (Minstestandarden).⁴ The Minimum Standard was developed by The Bank of Housing in the wake of the deregulation of the housing market in the 1980s, to deal with the poor quality of the housing developments that came after the deregulation.⁵ The Minimum Standard is a ten-page document containing requirements and norms with the aim of securing common qualities within housing. The requirements prevailing today⁶, The Technical Regulation (TEK)⁷, and The Minimum Standard, have a very different focus. The minimum Standard focuses on furnishing, with emphasis on the possibility to change the unit, while the The Technical Regulation focuses on accessibility for all and technical details. This made us interested in how different rules and norms have different outcomes for the housing developments.

About moving into the paradox of the norm

By discussing and investigating both today's ingrained norms of housing and the Minimum Standard, we decided to try to make our own norms. The result is collected in booklet *The Norm*. This is a document of new requirements and norms that apply to housing, with the aim of securing quality within housing. In the beginning of the project, when we planned to move to Økern, one important goal was making a clear statement regarding the process of developing contemporary housing projects. The act of making new norms discuss the fundamental premise of what the canonized stories and actions in architecture and housing developments is built upon: what we call the architectural norms. At the same time, a norm is a reference to architectural history, as it is also a way of meeting certain requirements in the context of housing policy.⁸

It is a paradox to use the term norm, but the paradox also lies in the act of *making* a norm. Because, naturally, a norm is shaped over time in a society or social group and cannot be fixed at one moment in history. The fact that norms are created over time means that they are constantly changing. The act of making a norm is connecting several topics of this project and it forces us to formulate our intentions. The concept of the term norm here is a paradox, but it still emphasizes the goal of the project to argue both against and towards norms.^(2.1)

About our Norm

The aim of *The Norm* is to make an attempt at changing the premise that the process of making housing developments is based upon. The Norm contains both requirements and norms. The requirements describe overall ne-

eds we believe the development of housing must include. The norms describe how to meet these requirements. These norms are not set in stone – both to gain variation and because of the never ending need of discussing norms. As society changes, the norm should adapt.

The Norm is intended for dwellings in a residential complex that will become homes for different people over time. As such, The Norm must allow the possibility to make different homes for different people to feel at home, with their everyday life, their styles and their ways of furnishing. On one hand, the dwellings have to be special enough for the inhabitants to feel at home, while on the other hand, general enough for new inhabitants to feel equally at home in the same dwelling, years later. (1)

About what we present: the book and the booklet

In this book, *Moving in*, we present the discourse of norms. The book should be read as two approaches of making new norms. Arguing how to work against norms and towards them. Therefore the book is divided into two parts: *Against Norms* and *Towards Norms*. Part one: *Against Norms* contains our resistance against different norms in the field of architecture, history and literature. It's about stories, how we write histories, and for whom and how we make architecture. Part two: *Towards Norms* contains the work of proceeding toward new norms for quality within housing. This part presents the use of architectural norms in history and how it affects housing and homes. By studying these subjects we approach the act of formulating, drawing and testing new norms. In the end of the process it results in precise norms that aim at securing qualities in housing developments, presented in the booklet *The Norm*.

The book, *Moving in* and the booklet, *The Norm*, refer to each other with a reference system that has the purpose of expanding the arguments and examples presented in both works. The references in *Moving in*, referring to *The Norm*, are marked as black numbers, and the references in *The Norm*, referring to *Moving in*, are marked as page numbers in red, in *The Norm*.

Notes:

1. Astrid Løken, Her kan 100.000 Oslo-folk bo om 15 år, Aftenposten (2015).
2. Margrethe Dobloug, Et lukket kapittel?, Arkitektur N, Nr. 2 (2011).
3. Gro Sandskjær, Medvirkning – med virkning?, Plan, Nr. 45 (2013)
4. Husbankens minstestandard, Husbanken (standard) (2000)
5. Jon Guttu, Det nye boligparadigme, Arkitektur N, Nr 2 (2011)
6. Byggeteknisk forskrift (TEK17), Direktoratet for byggekvalitet (2020)
7. Tina Larsen, My favourite boligkvalitets-things (fritt etter Julie Andrews i Sound of Music), Tidsskrift for boligforskning, Nr. 1 (2020).
8. Husbankens minstestandard, Husbanken (2000)

MOT NORMER

DEL 1

PART 1: AGAINST NORMS

MOTSTANDEN MOT NORMER

Against Norms: Norms become forms in time, as Sara Ahmed puts it. ¹ Norms are always changing, but without being discussed they can become form over time, making it more difficult to change and react against them. This chapter discusses the need for acting against the norms that narrow our ways of seeing. Against the norm contains the resistance towards norms. It presents different approaches towards architecture and the institutionalized stance in the field – through histories, use and everyday life. This part is divided into two chapters: Approaches and Connections.

Motstanden mot normer

I *Mot Normer* presenteres diskusjoner om normer. Denne delen diskuterer de overordnede temaene som påvirker hvordan arkitektur tegnes og hvem den tegnes for. *Mot Normer* er delt inn i to kapitler: *Tilnærminger* og *Koblinger*.

«Norms become forms in time»¹ (1)

Dette sier den australsk-britiske teoretikeren Sara Ahmed i en sin forelesning. En norm skapes over tid, men normer blir også mer og mer definert ettersom tiden går. Holdninger og tenkemåter gror seg fast til å bli regler eller lover. På den måten blir det som er utenfor normen, det unormale, flytende på utsiden og forblir fraværende fra den rådende diskusjonen.

I den første delen av boken, *Mot Normer*, presenteres det å gå mot normer. Innholdet diskuterer motstanden mot fastlåste holdninger, og viser hvordan vi kan skal lese historie og arkitektur på nye måter.

Noter:

1. Sara Ahmed, *Uses of Use – Diversity, Utility and the University* på The Centre for Research in the Arts, Social Sciences and Humanities, Cambridge Universitet (2018)

1 Tilnærminger

1. Approaches: The first chapter: Approaches, presents three texts on how to look at architecture. The texts are in no way unique or a new way of looking at architecture, they all are referring to past discussions on a feminist approach to architecture. The first text is arguing for the importance of a change in perspective when going from talking about history to histories, the second text is arguing for the importance of knowledge of the everyday life, and the last text is arguing that the use of architecture should be seen as an important way of gathering knowledge about buildings.

Første kapittel: I *Tilnærminger* presenteres tre tekster om ulike tilnærminger til arkitektur. De tre temaene i tekstene er ikke nye eller unike, men de referer til diskusjoner som har vært en del av den feministiske tilnærmingen til arkitektur i flere tiår. De tre tekstene diskuterer det å se historien som historier, om å ta kunnskapen om hverdagen på alvor for å forstå boligen, og om hvordan bruk og reparasjoner av arkitektur over tid kan forstås.

Historier

Denne teksten handler om hvordan bøker, både fra arkitekturverdenen og helt andre steder, hjelper oss å huske på hva som er viktig. Teksten presenterer bøker som på ulike måter har hatt innflytelse på semesteret og har holdt oss i kragen. (3.1)

Histories: *This text is an essay about histories instead of history. Literature within the subject of architecture, as well as other disciplines, are materials that help us to keep steady, and at the same time broaden our view of what to include as histories. This text presents books that, through different kinds of stories and histories, influenced this project and kept us focused. With the idea of discussing history and histories we present the importance of discussing architectural historiography. Through these books, we argue against fundamentalism. Instead, we want to remember that a story's front can just as well be its back.We present this approach to architecture as a way of using histories in understanding and expanding our own view. In this, we argue the need for both theory and poetry.*(3.1)

Bibliotikaren og Audre Lorde

Bibliotekaren ser opp fra dataen og spør hvorfor vi vil ha akkurat den boken? Vi sier at vi leter etter et sitat som vi tror finnes i boken. Hun ser inn i dataen igjen. Etter en stund ser hun opp og sier at den er utlånt over hele byen og at det er lang venteliste. Det ser ut som hun tenker, så sier hun:

«Den er fra 1984, hvorfor vil alle lese den nå? Hvorfor vil dere lese den nå? Har de snakket om den på tv? Eller har det blitt skrevet om den? Det pleier å være en grunn når så mange vil lese bøker samtidig så mange år etter at den ble utgitt.»

Vi ble litt overrasket da bibliotekaren ville vite hvorfor vi som alle andre ville lese den boken. Vi følte at vi hadde unike grunner for å lese *Sister Outsider* av Audre Lorde ¹. Selv om det ikke var vanskelig å forestille seg hvorfor andre, i likhet med oss, trengte å lese Lorde akkurat nå. Nancy K. Bereano oppsummerer i introduksjonen av *Sister Outsider* hvordan Lorde står midt i konflikten mellom poesi og teori ². En konflikt Bereano mener blir opprettholdt

for å holde to verdener adskilt, men som Lorde mesterlig kobler sammen. På den ene siden er verdenen knyttet til erfaring og følelser som poesien ofte tar utgangspunkt i, og som ofte blir forstått som kun et utløp av følelser skapt i kampens hete. På den andre siden finnes den mer tørre kunnskapen og teorien som ofte blir forstått som kald kunnskap skapt av nødvendighet.

Det var av denne litt romantiske grunnen vi hadde gått til biblioteket denne dagen, for å bli minnet på koblingen mellom poesi og teori. For i en tid med store omveltninger i verden, der korona viser de tydelige skillene i samfunnet ³, trenger vi Audre Lordes skarpe blikk på verden. Gjennom de siste årene har vi gang på gang gått til biblioteket med et håp om at det finnes svar i bøkene.

De tre etterfølgende bøkene er eksempler på bøker vi har brukt for å forstå veien videre i vårt prosjektet, eller for å huske ting vi fort kan glemme. Det er bøker om arkitektur og fanatisme, om en mor og en datter i New York. Det er ikke ubetinget de bøkene som har gitt prosjektet mest faglig input, men de har holdt oss i kragen på ulike måter.

Speaking of Buildings - Oral History in Architecture Research (2020) av Janina Gosseye, Naomi Stead, Deborah van der Plaats (Red)⁴ (2.3)

Speaking of Buildings er den første arkitekturboken som vi har følt er skrevet til oss. Vi har funnet arkitekturbøker tidligere som har vært fine eller interessante, men denne snakket direkte til oss, på vårt språk. Den er ikke bare tematisk interessant, men også i bruk av referanser og i sitt feministiske standpunkt. Boken begynner med et sitat av Rebecca Solnit, en annen forfatter vi har lest mye uten å knytte det til arkitekturen:

«Words bring us together, and silence separates us... Liberation is always in part a storytelling process: breaking stories, breaking silences, ma-

king new stories.» ⁵

I likhet med Solnit argumenterer redaktørene av boken at det er en jobb som må gjøres, og at historiefortelling er en viktig del av dette arbeidet. Arbeidet handler om å bygge opp en mer mangfoldig forståelse av oss som samfunn både i fortid og nåtid. For selv om det i dag er 50/50 kvinner og menn på for eksempel vår egen arkitekthøgskole, bygges undervisningen fremdeles på en snever historieforståelse. Denne omfattende skjevheten handler ikke bare om kjønn, men også grupper som av ulike grunner har vært marginalisert i faget.

Innledningsvis i boken blir vi gjort oppmerksom på at dette ikke er noe nytt, at arkitekter og historikere siden 60-tallet har arbeidet med å forsøke å utvide historien. I likhet med feminister og aktivister har arkitekter og arkitekturhistorikere forsøkt å bygge alternative, mer inkluderende og flersidige arkitekturhistorier ⁶. I det avsluttende kapittelet av boken kommer temaet opp igjen i en samtale der redaktørene intervjuer hverandre. I en diskusjon om bokens relevans beskriver Janina Gosseye de ulike synene de har møtt på veien slik:

«There was the response from younger scholars like us of, «Yes! This is great, this is what we should be doing!» Then there was the response of some soixante-huitards in the audiens who said, «This has all been done! Why are we still doing this? We solved this problem of being more inclusive back in 1968.» And then there were the others who were just plain insulted, not because inclusivity has been achieved, but because the thought of fighting for it was irrelevant.» ⁷

Vi er i den første gruppen, de som roper: «Ja! det er dette vi skal gjøre», og det er vel derfor denne boken treffer oss på den måten den gjør.

Hvordan helbrede en fanatiker (2005) av Amos Oz ⁸

På ett tidspunkt hvert semester går vi på biblioteket og låner *Hvordan helbrede en fanatiker* av Amos Oz. Boken er en redigert versjon av et foredrag Oz holdt i Türingen i Tyskland tilbake i 2002. Denne høsten, som mange ganger før, følte vi på behovet for å klare å holde seg midt på veien og ikke skjene ut for så å ende opp som ekstrem enten på den ene eller den andre siden. Oz beskriver i boken, som i bunn og grunn handler om den israelsk-palestinske konflikten, fanatismens allmenngyldige karakter som finnes overalt. Fanatikere er ikke bare de mest ekstreme, de som dreper for det de mener er sant og rettferdig. Oz forteller at fanatikeren også finnes i mer stillferdige mennesker:

«Konformitet og ensretting, lengselen etter å tilhøre og ønsket om at også alle andre skal høre til, er kanskje den mest utbredte, men dog ikke farligste form for fanatisme.» ⁹

I arbeidet med å prøve å utvide blikket blir vi stadig konfrontert med våre egne ekstremer; når vi med stor selvsikkerhet proklamerer hva som er pent eller stygt, godt og dårlig. Det som er i midten er ofte lite tiltrekkende, da det

kan oppfattes som et kompromiss, og valget vil alltid virke motstridende ¹⁰. Samtidig som han parafraserer D.H. Lawrence beskriver Oz hvordan han jobber med denne motstridende oppgaven som romanforfatter:

«Man må dele ikke bare sin lojalitet, men til og med magesfølelsen på flere personer...å kunne bifalle et halvt dusin forskjellige, motstridene følelser og oppfatninger som motsier hverandre innbyrdes med samme grad av overbevisning, kraft og innlevelsessevne.» ¹¹

Det å prøve å dele opp innlevelsen, se en sak fra flere sider, ender som regel med at det såkalte resultatet blir et kompromiss. Kompromisset er av natur smertefullt og på ingen måte forbundet med heder, men heller nederlag og mangel på integritet og ryggrad. I boken argumenterer Oz for det motsatte, at det først med kompromisset er mulighet for liv. Boken *Hvordan helbrede en fanatiker* er som sagt skrevet i en helt annen diskurs enn en arkitekturdiskurs, men den setter store spørsmål på spissen som minner om viktigheten av innlevelse og det å godta kompromisser. Oz skriver:

«Dette gir meg noen ganger tro, dog et svært begrenset håp om, at man ved å lære folk å utvide sin fantasi, kanskje lettere kan få en fanatiker til å føle seg utilpass.» ¹²

Heftige bånd (1987) av Vivian Gornick ¹³

Heftige bånd fant vi helt tilfeldig i vår, noen av de første ukene etter koronanedstengingen. Det var en perfekt bok for akkurat det punktet i historien hvor vi, i likhet med alle andre, tilbrakte tiden innendørs i hver vår leilighet. Boken beskriver oppveksten til en jente i en bygård i Bronx, der hun bodde sammen med moren og broren sin. Livet inne i bygården er intenst, med store følelser og dramatiske historier som fortelles kun gjennom de kvinnelige beboernes perspektiv. Innledningsvis beskriver hovedpersonen bygården i en enkel setning:

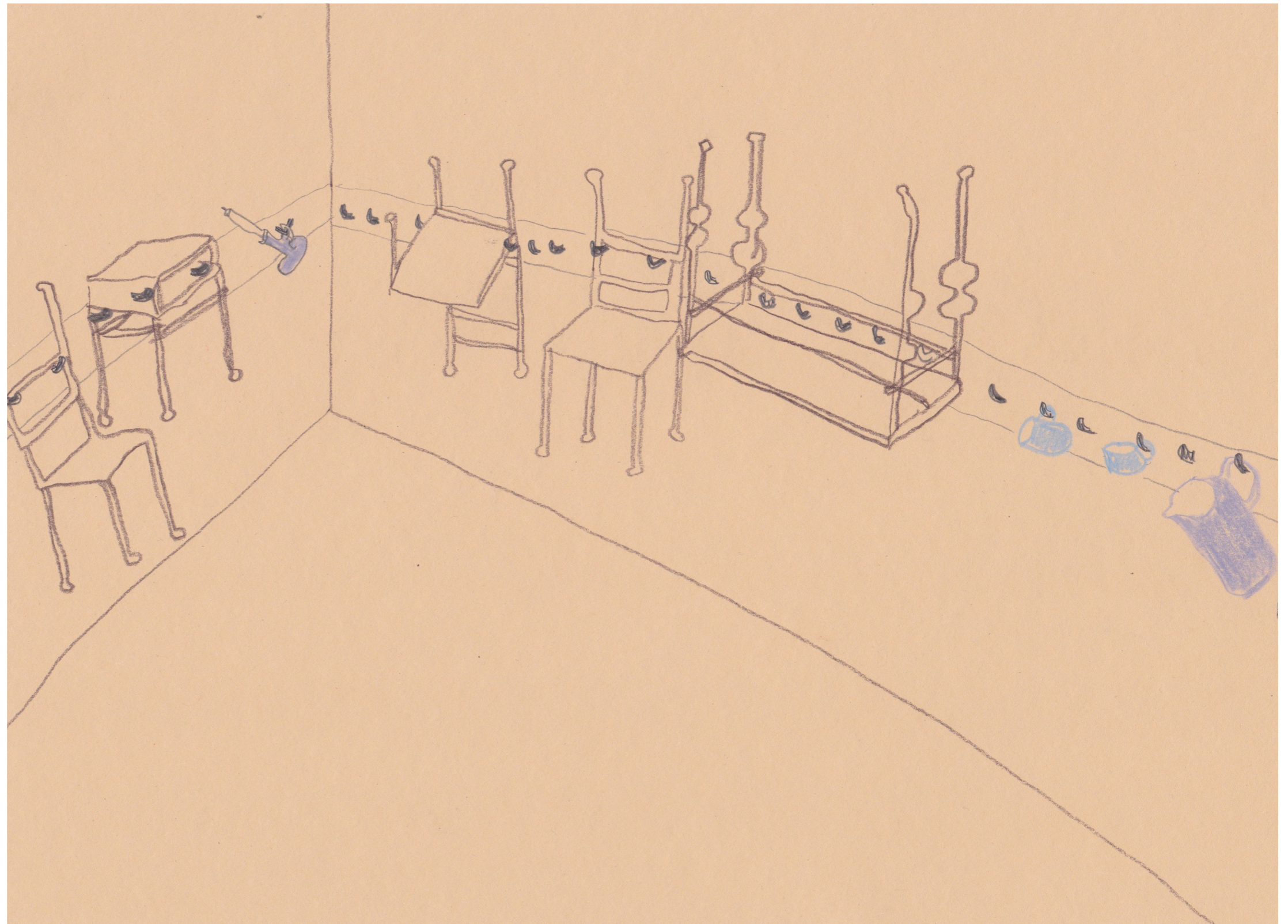
«Den hadde tjue leiligheter, fire i hver etasje, og det eneste jeg husker er at bygningen er full av kvinner.»¹⁴ (3.3)

Boken beskriver hvordan bygården så ut, men kun i hvordan den ble brukt. I detalj beskriver Gornick hvordan kvinnene levde i bygården; hvordan bakgården var som en telefonsamtale som aldri tok slutt, trappeoppgangen var som en del av stua og hvordan livene til kvinnene gror sammen gjennom årene.(4.2.2) Gornick beskriver motsetningen mellom hvordan bygården blir forstått og brukt, at bruken ikke alltid henger sammen med normen om hvordan et rom eller en trapp eller vindu skal brukes. I et avsnitt litt ut i boken beskriver Gornick hvordan hovedpersonen på et tidspunkt forstår at leiligheten deres blir betegnet som en av de finere fordi flere av rommene vender ut mot gaten. Hun beskriver gjennom dette eksempelet motsetningen mellom morens selvforståelse og hvordan hun bor i leiligheten (3):

«bodde vi på forsiden fordi en del av min mors påstand om at hun hadde en overlegen forståelse av livets nødvendigheter hvilte på prinsippet hennes om at en leilighet på baksiden ikke kom i betraktning, med mindre vi stirret sosialhjelpen i hvitøyet. Ikke desto mindre var det på baksiden at vi - det vil si hun og jeg- faktisk bodde.»¹⁵

Gjennom bokens sider blir jenta eldre, hun blir voksen og moren blir en gammel dame. Livene deres utspiller seg ikke lenger i leiligheten som vender mot gaten, likevel er den med som et bakteppe for hele deres relasjon, også når årene med separate liv i hver sin leilighet blir flere og flere. Langt ute i boken beskriver Gornick hvordan den lille jenta, moren og alle kvinnenens liv er forbundet for livet:

«Vi ble, moren min og jeg, til alle kvinner som var betinget av tap, motløse av utmattelse, bundet til hverandre i medynk og raseri.»¹⁶

Noter:

1. Audre Lorde, *Sister outsider* (1984)

I utgivelsen av *Sister outsider* fra 1984 skriver forleggeren Nancy K. Bereano et innledende essay: "The white western patriarchal ordering of things requires that we believe there is an inherent conflict between what we feel and what we think - between poetry and theory. We are easier to control when one part of our selves is split from another, fragmented, off balance."

2. Ulf Sverdrup, *Koronakrisen forsterker forskjellene i verden* (2020), *Kronikk Nupi Nyheter*

3. Janina Gosseye, Naomi Stead, Deborah van der Plaats (Red.), *Speaking of Buildings - Oral History in Architecture Research* (2020)

4. Rebecca Solnitt, *Mother of all questions* (2017), S:19

5. Janina Gosseye, Naomi Stead, Deborah van der Plaats (Red.), *Speaking of Buildings - Oral History in Architecture Research* (2020), S:10

6. Janina Gosseye, Naomi Stead, Deborah van der Plaats (Red.), *Speaking of Buildings - Oral History in Architecture Research* (2020), S: 271

7. Amos Oz, *Hvordan helbrede en fanatiker* (2005)

8. Amos Oz, *Hvordan helbrede en fanatiker* (2005), S: 25

9. Amos Oz, *Hvordan helbrede en fanatiker* (2005), S: 62

10. Amos Oz, *Hvordan helbrede en fanatiker* (2005), S: 94

11. Amos Oz, *Hvordan helbrede en fanatiker* (2005), S: 76

12. Vivian Gornick, *Heftige bånd* (1987)

13. Vivian Gornick, *Heftige bånd* (1987), S: 9

14. Vivian Gornick, *Heftige bånd* (1987), S:20

15. Vivian Gornick, *Heftige bånd* (1987), S:141

Hverdagen

Å forstå kunnskapen i det å bo, handler om en tilnærming til arkitektur som tar folks kunnskap om sin hverdag på alvor. Det handler om forståelsen av at det ligger en rik informasjon som setter preg på arkitekturen, uansett om den kan systematiseres eller ikke.

The Everyday: *This text is an essay about how to gather and use the knowledge of everyday life. This approach to architecture evolves around taking everyday life seriously as a rich knowledge of architecture. We argue the obvious, as researcher and architect Anna Rubbo does, that “clearly, a ‘life story,’ and a ‘housing history’ are linked.”¹ We argue that this knowledge should be put to use in the architectural process, whether or not it can be systematized.*

Hvordan samle inn historier

Den australske arkitekten og forskeren Anna Rubbo beskriver det åpenbare i teksten *Housing Histories* (1981):

«Clearly, a “life history” and a “housing history” are linked. The value of a housing history is that by documenting or recreating a psychosocial/spatial history, we can better understand the meaning of the domestic environment.»¹

En serie samtaler med ulike folk om hva et godt hjem er, har gjort at vi nå forstår viktigheten av denne selvfølgheten. Disse samtalerne har vi kalt Boligportretter og presenteres i sin helhet fra side 54-61. I de første boligportrettene forsøkte vi å stille direkte spørsmål: hva er et godt hjem? Eller: hvilken stil har du hjemme? Svarene vi fikk var ofte enkle og vanskelig å leve seg inn i. Det var som om personene tilpasset svarene etter hvem vi var, arkitektstudenter. Med en gang de begynte på en anekdote, avbrøt de seg selv fort og unnskyldte seg for at de fortalte ting som overhodet ikke kunne være av interesse for oss.

En av av personene hadde forstått det vi brukte tid på å forstå:

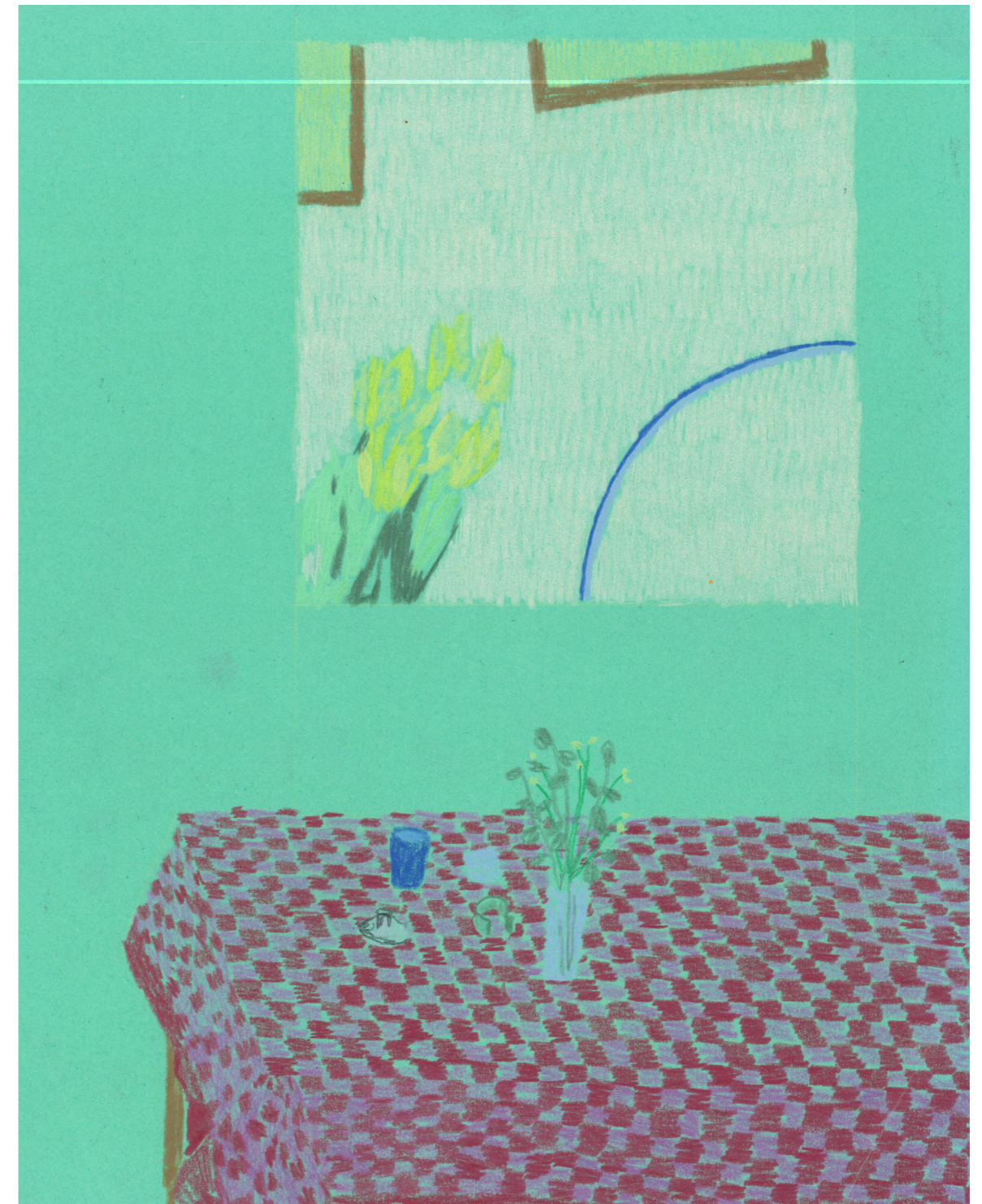
«Det er fordi jeg er kongen av pratinga og digresjoner som gjør at jeg får høre og lære så mye spennende.»²

I de fire boligportrettene vi har gjort denne høsten har vi tatt utgangspunkt i personenes familiehistorie for å snakke om hjemmet. Anekdoter og digresjoner blir på den måten en del av historien. Vi stilte spørsmål om hvordan besteforeldrene deres hadde bodd, hva de jobbet med, hvordan de varmet huset og hvorvidt de snakket med naboene sine eller ikke. Det å diskutere helt spesifikke situasjoner, relasjoner eller kvaliteter gjennom deres familiehistorie, ga oss informasjon vi ikke kunne tenke oss til selv.

Folkelig arkitektur

De historiene vi får i boligportrettene handler ofte lite om arkitektoniske kvaliteter, men mer om foreldre og forfedre som har bygget hus og hjem ut fra ulike forutsetninger, grunner og overbevisninger. Den folkelige arkitekturen som naturlig nok skjer over tid - med lokale materialer og lokalkunnskap - diskuteres ofte som noe annet enn arkitektur. Det blir noen ganger beskrevet som en form for trossystem, som noe som er i stadig bevegelse - aldri helt ferdig, men med en litt usynlig åndelig leder.³ Kunnskapen i den folkelige arkitekturen blir opparbeidet i det små, overført mellom generasjoner. Denne kunnskapen er vanskelig å sette inn i et system slik at arkitekturen kan masseproduseres.

Det er ikke ønskelig å appropriere denne arkitekturforsåelsen, men vi lurer likevel på om vi kan bruke den folkelige arkitekturs holdninger som verktøy for å se verdien av kunnskapen om hverdagen og det å bo. Det handler om bruke kunnskapen om vanene - de inngrodde historiene om hjemmet - som grunnlag for å påvirke den formelle masseproduserte utbyggingen. Vi har lekt oss med tanken på et slags lekfolksystem inspirert av lekdommersystemet, et system for å forvalte og ta i bruk lekfolkskunnskap i arkitekturen. Lekpersonen ville blitt teamet opp med en uavhengig fagperson og de to sammen ville hatt som oppgave å kommentere byggeprosjektet. Systemet ville ført til at det som ble tegnet ikke bare ble gjennomgått av kommu-

nen, men også av to uavhengige personer som hadde som oppgave å leve seg inn i prosjektet. På den måten ville de mange, sammensatte fortellingene om hva et hjem er fått en plass i utviklingen av nye boligprosjekter. (3.3)

Stadig pakker vi inn arkitekturhistorien, politikken og livene våre i en fortelling, fordi det gjør alt så mye enklere i gjenfortellingen. Om vi ikke gjør dette blir det et kaotisk nettverk av anekdoter og meninger, da vi selvfølgelig er klar over at historier ikke er én tydelig fortelling. I ett av boligportretten fortalte en av de intervjuede om fire ulike, men typiske boliger som familien hans hadde bodd i fra slutten av 1800-tallet til i dag. Etter samtalen var ferdig forsto vi at hen hadde hadde gitt oss Norges bolighistorie i korte trekk, men den var ikke pakket inn slik historier ofte er. Det hadde blitt fortalt av en musikkmanager med

fokus på familiens relasjoner, samtidens arbeidsformer og oppvarming av hus. Ikke med vekt på stilepoker, viktige arkitekter, ulike typologier eller tradisjonell byggeskikk.

Noter:

1. Anna Rubbo, *Housing Histories*, *Heresies* Nr. 11 (1981), S:39
2. Intervju 4, *Flytter inn* (2020)
3. Joar Nango & Ken Are Bongo, *Post-Capitalist Architecture TV Part 1 - On materiality and resource economy* (2020)

Bruk

Bruk er en tilnærming til arkitektur som handler om å lese den tause kunnskapen som ligger i arkitekturen. Det handler om det som ligger i hendene: håndverket, reparasjoner, ornamentet og det andre husarbeidet. Bruk er arbeidet som skjer i arkitekturen over tid.(3.4)

Use: *This essay discusses the term “use” in different ways, but always in relation to how the architecture is used. We understand use as a silent knowledge and an active action. Use contains both the practical and poetic, the rational and irrational. “Without the opportunity for learning through the hands, the world becomes distant and abstract» says the author and politician Mattias Tessfaye ¹. We argue that the knowledge that lies in the hands, in the legs, and in everyday life. In architecture, we argue that the use translates into the different parts of architecture’s life and housework through alterations, repair, of household and ornament.*

Å Bruke

«uden muligheden for at lære gennem hænderne, forbliver verden abstrakt og fjern.»¹

Skriver den danske forfatteren og politikeren Mattias Tessfaye i boken *Kloge Hænder* (2013).

Verden, så vel som arkitekturen blir abstrakt hvis den ikke blir brukt. Kunnskapen som ligger i bruken av arkitekturen er en kunnskap vi ikke kan tegne oss frem til, fordi den ligger i hendene, den ligger i beina, den ligger i hverdagen, i håndverket - altså i hvordan menneskene bruker arkitekturen. Bruk kan forstås som en aktiv handling, som både inneholder det praktiske og rasjonelle, men samtidig det irrasjonelle og poetiske. Denne motsetningen gjør at bruk blir vanskelig å diskutere, også siden det av natur først oppstår etter at en bygning er bygget.

I boken *Lived-in architecture* (1972) ² beskriver Philippe Boudon hvordan Le Courbusiers prosjekt Quartiers Modernes Fruges i Pessac i Bordeaux utviklet seg i tiden etter ferdigstilling. Dette gjør han både gjennom å studere de fysiske endringer beboerne har gjort, men også ved å gjøre intervjuer med beboerne. I introduksjonen skriver den franske sosiologen Heneri Lefebvre om boligen som i følge Corbusier skulle forstås som en beholder hvor beboerne kunne installere og leve livene sine. Lefebvre beskriver hvordan beboerne i større grad enn å installere seg

i beholderen begynner å endre dem, med huset som utgangspunkt. Lefebvre skriver:

«Le Corbusier produced a kind of architecture that lent itself to conversation and sculptural ornamentation. And what did the occupants do? Instead of installing themselves in their containers, instead of adapting to them and living in them «passively», they decided that as far as possible they were going to live «actively». In doing so they showed what living in a house really is: an activity. They took what had been offered to them and worked on it, converted it, added to it. And what did they add? Their needs.» ³ (3.2)

Reparasjon

Reparasjon og vedlikehold er en stor del av byggenes liv. Husene bygges på, fasader males og vegger rives for at husene skal holdes vedlike og passe inn i en ny tid. I ett av boligportrettene (hele portrettet på s. 53) beskrev hen sitt forhold til reparasjon slik:

«Jeg tror det har med å gjøre at vi alltid har hatt prosjekter på gården, noe som skal restaureres eller fikses. Det var alltid sånn; skal det bygges et nytt påbygg her eller skal fjøset få en ny binge eller ja, alltid ett eller annet å fikse på. Så det har alltid vært sånn; vi kan jo ikke flytte, nå har vi jo styra så mye med det her, eller vi er endelig ferdig eller vi er ikke ferdig enda.» ⁴ (4.1.1)

Denne beskrivelsen viser hvordan reparasjon blir en form for eierskap, som gir tilhørighet til boligen. Denne måten å tenke på hjemmet, gjør at den nye, ferdigstilte arkitekturen kan forstås mer som et første ledd i noe som skal utvikle seg og leve sitt eget liv. Oppfatningen av arkitektur som frossen i tid, var en rådende forståelse i arkitektur

fram til 60- tallet. Prosjekter ble forstått og bedømt som komplette og unike arbeider.⁵ Det er derfor interessant å se reparasjon i et arkitekturhistorisk perspektiv fordi det er spor av historie i byggene selv, og det gir ikke bare et innblikk i hvordan det er tenkt når det ble bygd, men også hvordan det er blitt brukt og forstått gjennom tiden. En annen aha-opplevelse fikk vi i samtale med en gammel tømmerer som hadde vært på kurs i reparasjon av gamle laftede bygg. Historien han fortalte handlet om hvordan vårt syn på nåtiden påvirker hvordan vi ser på fortiden, og hvordan vi forholder oss til reparasjon av bygg:

«Heile dagen hadde vi holdt på, ein heil gjeng, med å prøve å tilpasse stokken som skulle skiftes ut i veggen. Det var veldig møysommelig og tungt arbeid. Eg spurte læreren på kurset korleis dei hadde gjort det i gamle dager. Ho svarte raskt: Dei hadde de bare slått på noen bord og tetta med filler.»⁶

Ornament (4.1.3)

Lite av det som bygges i dag har ornamentikk som en del av uttrykket. Ornamentikken blir forstått som et tilbakelagt kapittel. I samtale med en gruppe damer om hjemmet blir ornamentikken sammenlignet med det hemmelige:

«fordi det representerer det som ikke er minimalistisk og blottet for liv, men heller det ikke helt nødvendige som er knyttet til å leve et liv»⁷.

Funksjon og bruk blir ofte forstått som motsetning til ornamentikk. Men det er mulig å snu det, hvis ornamentikk sees på som noe som ikke er helt nødvendig eller rasjonelt, men som kommer fra et ønske om innlevelse og det levde livet. På den måten kan en forstå det som en del av hverdagen; både rasjonell og irrasjonell, med nødvendigheter og unødvendigheter. (4.1.2)

Husarbeid og den stille kunnskapen (4.1.1)

Vi kan velge å se på ornamentikk og reparasjon som eksempler på bruk, som begge deler handler om livet. Et tankeeksperiment er å beskrive disse arbeidsoppgavene som husarbeid. Om ornamentet og reparasjonen forstås som det samme; et husarbeid, bli det også åpenbart en feministisk handling. Ornamentet blir på denne måten ikke kun pynt, men en del av det å bo. På samme måte blir reparasjonen ikke kun en rasjonell handling gjort av nødvendighet men et husarbeid som merverdi i form av tilhørighet og eierskap.

Å være opptatt av husarbeid og interiør ses fremdeles på som en feminin interesse. Det er ofte forbundet med forbruk - det introverte, dekorative og overfladiske, mens de utvendige aktivitetene - som ofte regnes som mannens oppgaver, er forbundet med nødvendighet. I Magasinet Heresies (1981), beskrives holdningene til Jane E. Hess i redaktørens etterord om artikkelen Domestic Interiors in Northern New Mexico, om hvorfor husarbeid må forstås som en del av arkitekturen:

«Housework as architecture: A conventional view in architecture is that the architect is responsible for the physical construction of the building and once it is completed, the architect’s work is finished. Jean Hess’s study offers the view that the cyclical, domestic, ritual housework women have traditionally done is also architecture. It states that making, decoration and arranging objects within a house is a form of process art and should be studied as that.»⁸

Det å planlegge eller å tegne for bruk er en motstridende handling fordi bruk tar tid. Kunnskapen om bruk kan ikke alltid bli til ord, men sitter i kroppene til de som bor, passer på og bygger husene. Kanskje først ved å anerkjenne husenes *lengre liv*, vil det være mulig å tegne inn rom for bruken? Ved å forstå at husene skal få vokse, bli bedre og klokere - akkurat som mennesker. Tesfaye beskriver hvordan bruk er det han kaller stille kunnskap:

«Bogstaver og ord kan meget, men ikke al viden er tilgjengelig gjennom våres språk- meget viden er gemt i kroppen, og kan kun formidles gjennom hænderne.» ⁹ (4.1.2)

Noter:

1. Mattias Tessfaye , *Kloge Hænder- et forsvar for håndværk og faglighed* (2013), S:33
2. Philippe Boudon, *Lived-in Architecture: Le Corbusier’s Pessac revisited* (1971), den kom først ut på fransk 1969.
3. Sitat er hentet fra utgivelsen av *Lived-in Architecture: Le Corbusier’s Pessac revisited* fra 1971 der Henrie Lefebvre har en innledende kommentar.
4. Intervju 1, Flytter inn 2020
5. Janina Gosseye, Naomi Stead, Deborah van der Plaats (Red.), *Speaking of Buildings - Oral History in Architecture Research* (2020), S:11
6. Fra samtale med en eldre tømmerer som hadde vært på kurs om lafting i Valdres (2020)
7. Middag med syv damer om hjemmet, Prediplom 2020
8. Jane E. Hess, *Domestic Interiors in the Northern New Mexico, Heresies* Nr. 11 (1981), S:32
9. Mattias Tessfaye, *Kloge Hænder- et forsvar for håndværk og faglighed* (2013), S:23

2 Koblinger

2. Connections: The second chapter: Connections, presents three physical, visual and textual attempts of using and connecting the content from Histories, The everyday and Use. The first text is a conversation between us and our role models. The second text is the world history told through furniture we have at home. The last text in this chapter is a collection of small stories from the last year told through furniture we have made ourselves. The three attempts are new ways of looking at role models, everyday life and furniture.

Andre kapittel: I *Koblinger* presenteres forsøk på å bruke tilnærmingene fra første kapittel til å skape nye sammensetninger og historier. Tekstene i dette kapittelet er en samtale mellom oss og våre forbilder, historier om våre egne møbler og historier om alle møblene vi har bygget gjennom året.

En forestilling om vulkaner

En fiktiv samtale mellom oss og noen av våre forbilder. Et forsøk på å bruke fiksjon, forbilder og litteratur fra ulike steder og fra ulike tider til å formidle og forstå nåtiden. (3.1)

A play about volcanoes: *This is a fictional conversation between us and some of our role models. The play is presented as a walk in the woods with us and thirteen female writers who help us both answering and asking questions that we meet in our work. It is an attempt to use literature, fiction and role models from different times and places to communicate our thoughts about this approach to architecture.*

Vi sier ofte at feminisme og fantasi er det samme, siden begge deler handler om å forestille seg en annen verden enn den vi lever i akkurat nå. Både fantasien og feminismen er et forsøk på å rukke ved det etablerte. Det å forestille seg en annen verden handler ikke å finne opp kruttet på nytt, men å sette sammen det vi allerede har, på nye måter. Som samfunn står vi alltid overfor oppgaven å forestille oss det neste og det nye, både når det er gøy og når det er vanskelig eller umulig.

I denne forestillingen går vi en tur med Barbara, Peter, Hannah, Rebecca, Ursula, Valeria, Marguerite, Athena, Svetlana, Patrizia, Elisabeth, Inger og Adrienne. De er alle personer vi snur oss til når det røyner på. Ved å prøve la de svare på våre spørsmål og snakke med hverandre, dukker det opp nye sammenhenger og glimt av nye måter å forstå verden.

På en sti i skogen

En hel liten gruppe går bak hverandre på en sti i skogen. Barbara går foran og viser vei. Helt bakerst går Hannah. Vi går rett bak Barbara. Siden hun går først spør vi henne:

Hva er fortellinger for deg Barbara?

Barbara svarer raskt: *Vi drømmer i form av fortellinger, dagdrømmer i fortellinger, vi husker, foregriper, håper, fortviler, tror, planlegger, reviderer, kritiserer, konstruerer, sladrer, lærer, hater og elsker i fortellinger.*¹

Oss: Hvilken egenskaper har en fortelling?

Peter, som går rett bak sier: *Fortellingen skaper sammenheng, helhet og flyt, men med risiko for å presse enhet på noe som egentlig er splittet, forvirret og motsetningsfylt. Fortellingen er jo i sin grunnleggende form så forførerisk enkel, og forsøket på å redusere verden til fortellingens grove elementer kommer alltid til å være forenkende.*²

Oss: Hvordan skal vi bruke fortellingen når den er så forførende? (3.1)

Hannah mumler bakerst i rekka: *Den svimlende frigjøringen begynner når vi oppdager at vi kan tenke og handle på tvers av det vi har lært, og det er noe vi må gjøre, både for å få selvinnsett og for å kunne bli ansvarlige for egne*

*handling. At vi på grunn av friheten kan komme til å handle feil, bli feige eller overmodige, kanskje såre noen og helt sikkert ofte komme til å gripe uvitende etter det falske, er den prisen vi må betale for å få muligheten til å utvikle oss i en verden som aldri er helt gjennomsiktig, og som ikke kan bli det.*³

Det blir stille en stund. Det er seint på høsten og det er nesten ingen blader igjen på trærne. Alle dalter litt etter hverandre i sine egne tanker. Hver gang det kommer et spørsmål sakker det lille følge av og hvem som svarer er litt tilfeldig. Litt som de har gjort en hemmelig avtale seg i mellom om at de bare må svare, selv om spørsmålene noen ganger er klønete og dumme.

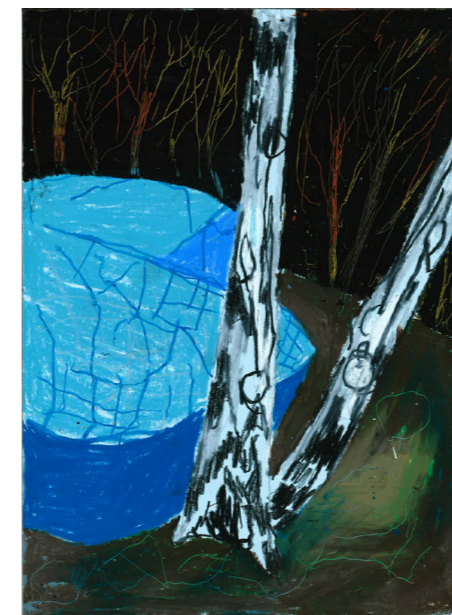
Oss: Men hva betyr det å gå på tvers? Finnes den frigjørende handlingen i fortellingen?

Rebecca kommer opp på siden og sier litt hardt: *Alle påvirkes av det som går forut for formell utdanning, av det som kommer ut av det blå og fra hverdagen. Disse fortrente påvirkningskildene er det jeg kaller bestemødrene.*⁴

Oss: Bestemødre? Hva har de med fortellingen å gjøre?

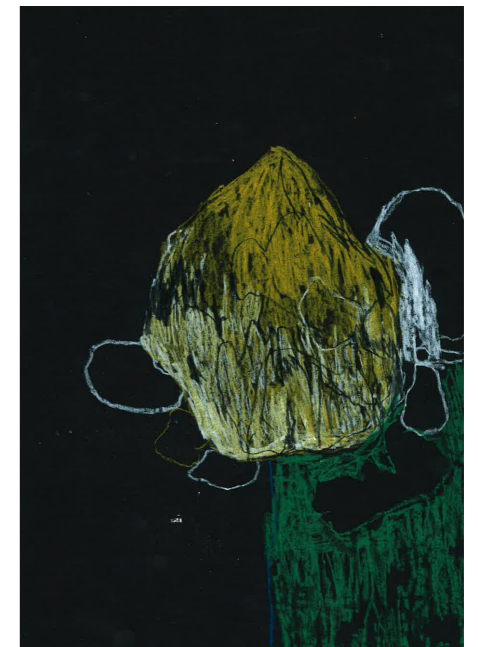
Ursula smiler og sier sakte: *Vi er vulkaner. Når vi kvinner presenterer våre erfaringer som sannhet, som menneskelig sannhet, blir alt forandret. Nye fjell kommer til.*⁵

Oss: Hvordan ble vi vulkaner?

Marguerite ser bort på Ursula og sier: *Man kan si at den tause rytmen eksisterer i så sterk grad, og hadde gjort det så lenge, at menneskene rundt kvinnen til slutt ikke oppfattet den som eksisterende lenger. Jeg vil si at mennene så kvinners arbeid som for eksempel skyer som gir regn eller som selve regnet skyene gir.*⁶

Valeria som går nesten bakerst, foran Hannah sier: *Something changed in the world. Not too long ago, it changed and*

*we know it. We don't know how to explain it yet, but I think we all can feel it, somewhere deep in our gut or in our brain circuits. We feel time differently. No one has quite been able to capture what is happening or say why. Perhaps it's just that we sense an absence of future, because the present has become too overwhelming, so the future has become unimaginable. And without future, time feels like only an accumulation.*⁷

Oss: Men det er bare en helt vanlig torsdag i dag, er det ikke? Alt er helt vanlig? Ingenting er forandret?

Athena og Svetlana går liksom ved siden av hverandre og svarer nesten samtidig: *Översättningsakten innebär att återuppfinna nattens drottning. Att behålla uttrycket, även om blomman blir en annen. Annars kan läsaren tro att det viktiga är den botaniske aspekten, när det viktiga är verkhelighetens majestätiska aspekt.*⁸

Oss: Hvem er nattens dronning? Og hvordan kan blomsten bli en annen?

Elisabeth rister på hodet, stopper litt opp og sier: *Det skal ikke så mye samfunnskunnskap til for å vite at kjønn spiller en rolle både for identifikasjon med fagrolle, og for forståelse av virkeligheten og alle dem som arkitektfaget angår. Dette innebærer ikke at kvinner og menn nødvendigvis har forskjellig oppfatning av hva som er god arkitektur. Tvert i mot, det er som regel slående enighet når vi står overfor fremragende verk. Men det kan være viktige forskjeller i erfaring, ideer og helhetssyn på faget sett i et kjønnspektiv. Mennesket har fantasi, men evnen til innlevelse i andre og andres situasjon er likevel begrenset. Vår fantasi spinner fra vårt eget sentrum, vi projiserer våre egne preferanser utifra det vi synes er spennende og er fortrolig med. Ikke minst gjelder dette vårt fag, som fremlesker individets kunstneriske utfoldelse, snarere enn trening i empati og kunnskap om andre som er forskjellig fra oss.*⁹(3)

Oss: Men vi er jo vårt eget sentrum, hvordan kan vi se forbi det?

Patrizia svarer:

*Noen har sagt til meg
At diktene mine så klart
Ikke vil endre verden.*

*Jeg svarer dem så klart
At diktene mine
Ikke vil forandre verden*¹⁰

Oss: Hæ! Så skal vi bare gi opp da?

Inger som tusler litt på siden av følget, smiler, tar fart og sier:

*Så var det den gode stein
Med bred og mosegrodd rygg
Som ble en hemmelig venn
Hos den var jeg alltid trygg*

*Der kunne jeg gråte og le
Den visste og skjønne alt
Og brydde seg aldri om
Hvordan ordene falt*

*Urokkelig. Stor og stum.
Den samme i sol og regn.
Hvor godt jeg begriper dem
Som gjorde seg guder av stein*¹¹

Oss: Betyr det at vi aldri er alene?

Adrienne ser på oss og så på Inger også sier hun:

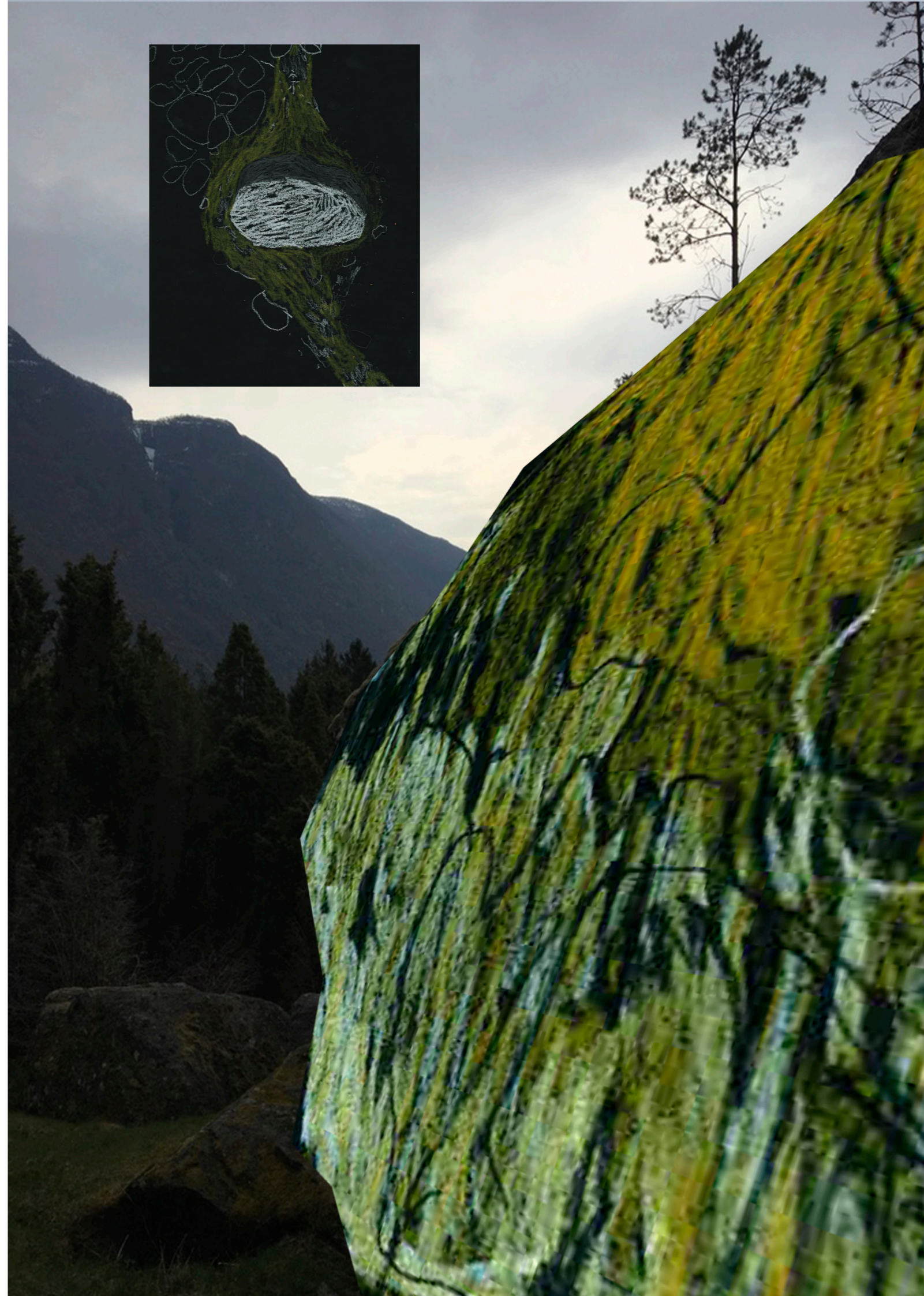
*Vi flytter oss men orda våre står att
blir ansvarlege
for meir enn det som var tilsikta*

*og dette er verbale privilegium*¹²
(3.4)

Noter:

1. Sitat av Barbera Hardy, engelsk litteraturkritiker, som vi ikke husker hvor vi har funnet.
2. Peter Englund, Den lille historien, Artikkel Klassekampen (30.juni 2018)
3. Lene Auestad, Herlgard Mahrtdt, Handling, frihet, humanitet: Møter med Hannah Arendt (Oslo 2011), S: 193
4. Rebecca Solnit, Menn forklarer meg ting (2014), S:33
5. Fra en tale Ursula Le Guin holdt i 1986, sitat har blitt reproduisert i bøker, på kopper og på plakater.
6. Marguerite Duras, Det materielle livet (2019)
7. Valeria Luiselli, Lost Children archive (2019), S:103
8. Svetlana Cârstea og Athena Farrokhzad, TADO (2016), S: 21-22
9. Elisabeth Tostrup, "Kom frem, jenter!", Arkitektnytt (2000), S: 22
10. Patrizia Cavalli, Diktene mine vil ikke forandre verden (2019), S: 9
11. Inger Hagerup, Østenfor kjærlighet og vestenfor drøm (1977)
12. Adrienne Rich, Eit vilt tålmod har ført meg hit (1981)

Våre møblerte historier

Historiene under tar for seg noen av møblene og tingene vi bruker i våre hjem. Dette er gjenstander som påvirker hva vi tenker på som hjem, og det er disse gjenstandene vi flytter sammen med når vi skifter hjem. De er eksempler på hvordan alle hjem er fulle av historier fra beboerens liv, i tillegg til noen større og mer komplekse fortellinger om fortiden. (3.1)

The stories of our furniture: These pictures and texts contain stories about our furniture and objects that we use in our homes. These objects effect how we understand our home – they are what move with us when we change homes. The stories are examples of how homes, with all it's different things, are full of stories from a person's life. These stories often tell us something about the breadth of the furniture's use and content. The stories are both from our families' past and from broader historical contexts.

Stol fra 1800

På kjøkkenet står det en stol jeg kjøpte på loppemarked for mange år siden. For noen dager siden var faren min på besøk, han så på stolen og sa:

Å der er den.

Hva mener du? Den har jeg kjøpt på loppemarked, sa jeg. Han så forvirret på meg.

Nei, nei. Den fikk jeg en gang for mange år siden. Se under setet, den er produsert av det tsjekkiske firmaet Kohn.

Vi snur stolen og ser på merket og der står navnet på firmaet han nettopp sa navnet på. Han peker på stolryggen og sier at den har han laget, den var ødelagt da han fikk den.

Se! Den er av kryssfiner. De hadde ikke kryssfiner på den tiden stolen ble laget.

Jeg prøver å huske når jeg kjøpte den, men alle stolene jeg har kjøpt på loppemarked gjennom tiden blander seg i hodet. Faren min mener han fikk den av den gamle eieren av den siste trelasthandleren i Oslo. Det var en kjempestor gammeldags trelasthandel som lå rett bak Jernbanetorget forteller han. I gamle dager kom byens tømrere dit for å bygge deler til husene. Sjefens kontor var helt i toppen av bygget. Det var et veldig rotete hus, med trapper opp og

Skap fra 1600

Jeg vet ingenting om skapet. Bare at det er gammelt og at mine tyske besteforeldre kjøpte det i et antikvariat på 80-tallet når de flyttet inn i et nytt hus. På en tegning interiørarkitekten hadde tegnet av huset sto det gammelt antikt skap, så det var sikkert derfor de kjøpte det.

ned til ulike nivåer. Under taket i trappa opp til sjefens kontor hang denne stolen. En dag spurte faren min om han kunne få den. Sjefen sa at han bare kunne ta den. (4.1.1) (4.1.2)

Stumtjener fra 1910

Stumtjeneren som står i gangen har jeg også arvet av mine besteforeldre i Tyskland. Første gang moren min så den i leiligheten min hikstet hun av latter. Den var helt full av klær, så det var ikke mulig å se selve stumtjeneren. Jeg tror hun lo fordi hos mine besteforeldre var det ikke lov å henge klær direkte på stumtjeneren, de måtte alltid først henges på en kleshenger. (5.1.3)

Stuebord fra 1960

Stuebordet i stua er urokkelig. Det er det motsatte av sånne bord som bare sklir unna når du har beina på de. Min farfar har laget det av noen tykke trebord, limt sammen, og skåret til i en oval rund form med krummede ben. Det ser enkelt ut, men det er tungt og man kan se at det er hjemmelaget. På undersiden er det blyantstreker som indikerer hvordan og hvor han skulle kutte og kryss som viser hvor midten er. Det er som å se meg selv på verkstedet - å gå improvisatorisk til verks; sååånn ca heeær bør jeg kutte ja. (4.1.2)

Teppe fra 1965

Et gammelt teppe jeg tok med fra hytta da jeg var tenåring. Bestefar ble veldig sint. Hver gang han kom på det spurte han meg om jeg hadde levert det tilbake.

Statue fra 1970

Samboer min har arvet denne statuen fra sine besteforeldre. Den var det fineste han visste da han var liten. Vi har ikke funnet ut hvem hun er eller hvor hun kommer fra. Hodet knakk på et tidspunkt, men det er limt pent på igjen. Den er veldig tung.

Spisebord fra 1990

Bordet er fra en barnehage i Asker utenfor Oslo. Den vinteren vi hentet det var det veldig mye snø, så alle veiene ble enveiskjørt. Bordplaten er laget av linoleum med tynne trelister på kantene. På treet kan man se rester av maling, det er sikkert fra barna i barnehagen.

Lampe fra 1990

Vi har den samme lampen, en litt typisk vinduskarm-lampe. Den er hvit og i stål, nesten en hel sirkel. De har to

ulike skjermer: en i glass og en i stoff. Det er en gammel IKEA-lampe som vi begge har funnet, én på loppemarked og én i en gammel bod. Denne lampen førte til ideen om demokratiprojektet vårt - alle skal herme etter naboens vinduskarm. Vi skulle sette opp en ting i vinduskarmen som hermet etter naboen, så skulle naboen svare. Og på denne måten kunne man være naboer selv med innsiden ut, men med vinduskarmen som møteplass. Vi har ikke kommet så langt, men vi satt opp hver vår versjon av samme treskulptur ved siden av. Så nå har vi prosjektet gående, på hver vår side av byen.

Seng fra 2018

Sengen er fra de som bodde i leiligheten før oss. Den har oppbevaringsskuffer på hver side, så de de første månedene sto den i midten av rommet for at det skulle være mulig å åpne skuffene, men så skjøv vi den inntil veggen. Nå sover vi mye bedre. (5.4.2)

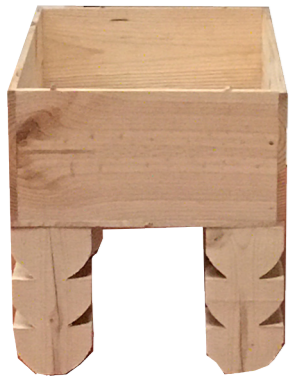
Sofa fra 2020

Jeg har sittet på benk med pute i alle år, og jeg har tviholdt på at det er en sofa. Plutselig en dag fikk jeg bare lyst til å falle ned og få en klem av en sofa. Det er helt umulig på en benk. Så jeg kjøpte en myk IKEA-sofa av noen som bodde i nabolaget. Vi fikk hjelp av en venn og bar den ned oppgangen og gjennom bydelen og opp til leiligheten vår. Plutselig sto det et monster av et møbel i stua. Den er nesten en meter dyp og veldig lav, så på mange måter ligner det en seng. Jeg er fortsatt ikke helt sikker på om det var en god idé. Så da den ikke føltes som hjemme, gjorde jeg den helt om. Jeg fjernet stoffet fra sidene slik at treverket om frem. Så sydde jeg et friskt og grønt trekk, og byttet ut det mørkegrå trekket som var der tidligere. Nå kommer jeg meg ikke ut av sofaen! (4.1.1)

Våre bygde historier

Dette er våre bygde historier. Det er møbler og gjenstander vi har satt sammen for å lage noe nytt: for å utvikle nye historier og forståelser. (4.1.2) (4.1.3)

Our built stories: This is our built stories containing chairs, floors, columns, a house, a model of a house, a candlelight and a table setting. These are built stories from different parts of the project being either translations of conversations, built needs, or as a way of imagining and understanding an idea. They are examples of the use of our craft to create something new – to develop new stories and broaden our imagination. Together with the built objects is its story of where it came from or of what it has become.

Hunden, 27.januar

Kasse med fire korte bein.

Det har alltid vært en drøm å ha en hund gående etter oss på jobben som vi kan ta en liten pause med, eller bare føle at noen andre er der, en venn vi kan si «jeg skjønner ingenting» til. Så da vi satte i gang med semesteret i fjor ville vi ha en hund å sitte sammen med. En slags nabo. Det var denne vi satt rundt hvis vi fikk gjester på besøk eller skulle rydde og trengte et sted å putte alt rotet.

Det første møbelet, 18.februar

Stol med tre bein.

Vi visste ikke at vi kunne bygge møbler. Tidligere hadde vi bare skrudd sammen noen plater, men denne var starten på noe nytt. Vi formet noen bein, to kaninører som armer og festet det sammen med et sete, så var det plutselig en krakk med rak rygg. (4.1.1)

Mira og Stina, 25.februar

En stol med tre bein og ett armlene, og en liten kongestol med mange kroner.

Vi stilte hverandre spørsmål som «hva slags fugl ville du vært?», «hvilken farge ser du når du lukker øynene?» og «hvilket rom ligner du mest på?» Vi prøvde selv å svare på alle spørsmålene vi hadde gitt til de andre. Ut i fra det, byg-

get Mira en stol til Stina og Stina en stol til Mira. Begge er perfekte til å ha i gangen hjemme. (5.1.3)

Kabin, 28.februar

En stol er også en kabin.

Vi bygget denne stolen til en som identifiserte seg veldig med kabinen i sitt eget hjem. Hun sa det var både midtpunktet og rundkjøringen i hjemmet, selv om den ikke var mulig å bruke lenger.

Fembeint Gyngestol, 29.februar

Til en firkantet og rund person.

I vår skulle vi ha en middag for noen damer og vi skulle snakke med dem om det å bo. For at de skulle føle seg hjemme hadde vi laget en stol til hver av dem. Hun som fikk denne stolen sa den var perfekt fordi hun følte seg både litt firkantet og rund samtidig.

Burgunder, 3.mars

En stol for en designer.

Alt tydet på at denne personen var et "proft" menneske, en med god designsmak. Hun likte stolen godt, men sa den måtte bli malt i mørk burgunder om den skulle passe inn i hjemmet hennes.

Platting, 24. april

Starten på et hus.

Vi fikk et gammelt tregulv fra den gamle garasjen nedi veien. Dette er det første gulvet vi har lagt i vårt liv. Han vi fikk det av angret veldig etterpå, siden det var så fint og tykt. (4.1.1)

Søyler til båtsryen, 29.april

Historien om båtsryen og det å henge opp ting.

I vår tegnet vi et hus til fiskerbondekvinnene i Nordland. De var praktiske typer som jobbet hele dagen både inne og ute. Vi lagde et konstruksjonssystem med pluggen som også kunne brukes til å feste og henge ting på. Det var enkelt å bygge videre på.

Kontor, 20. mai

Tempelet som kontor.

Da korona skjedde og skolen stengte hadde vi ikke noe sted å jobbe, så vi bygde et kontor. Vi samla sammen alt av materiale vi kunne og bygde bare avgårde uten noen tegninger eller plan. Plutselig så det ut som et tempel. Vi lo godt siden vi hadde prata og prata om å fri oss selv fra arkitekturhistorien.

Bonderomantisk, 21. september

Om å tolke en samtale.

Etter første samtale om hjem måtte vi gjøre noe praktisk, så vi bygde en krakk til å drikke kaffe på og se på grantrærne. Vi forestilte oss at personen vi hadde intervjuet kunne ta den med ut hver morgen og sette den i solen og drikke morgenkaffen.

Modell, 28. september

Hva skal vi bruke huset til?
Vi fikk det for oss at vi måtte lage kontoret vi bygde i mai som modell. Kanskje kunne vi på den måten finne ut om det var mulig å bruke det på nytt, på nye måter. Vi brukte det aldri igjen. (4.1.1)

Garderobestol, 9.oktober

Et flerbruksmøbel.
En stol som er alt på en gang og som gjør at gangen i fremtidens leiligheter må bli større så den kan ta den plassen den trenger. Den er både en stol og en stumtjener. Den er også perfekt til å ha ruller med papir på. Den er veldig rar i stilen, som om den kommer fra en eventyrverdenen krysset med jugendstil. Støpejern, bare i tre. Vi var veldig fornøyd med den fordi vi tenkte at den var ikke så veldig oss i stilen, men heller passet bra til hen vi lagde den til. (5.1.3)

Balkong, 23.oktober

Noe annet enn et møbel.
Forsøket skulle være å lage noe annet enn en stol, så vi lagde en balkong. En liten balkong hvor man kunne sitte bare én person om gangen og være helt for seg selv. Veldig lenge så det ut som en tønne, men vi fant ut av det.

Lysestake, 1.desember

En forlovelsesblomst.
En lysestake som ser ut som en gigantisk ring med en blomst. Den er så stor at du kan ta den rundt hodet. Og når den står sammen med alle de andre plantene og samlegjenstandene og blomstrer seg stor, må vinduskarmen også vokse seg stor.

Bordsetting, 9.mars

En middag og før alt forandret seg.
Middagen noen dager før korona inntraff og skolen stengte. Vi måtte bare forlate alt; stolene og bordet ble stående igjen alene. Hele familien.

The background of the entire image is a repeating pattern of stylized orange flowers. Each flower has a simple stem with two leaves and a heart-shaped bloom. The flowers are arranged in a grid-like fashion, with some appearing to be in different stages of growth or orientation. The overall color palette is warm, dominated by the orange of the flowers and the light beige background.

MED

NORMER

DEL 1

PART 2: TOWARDS NORMS

ARBEIDET MED NORMER

Towards Norms: Part two: *Towards Norms* contains our work where we seek to approach a new norm of housing. A norm is in this part understood as an architectural term to meet architectural requirements. This part presents the use of the architectural norms and how it affects housing and homes. It discusses the production of buildings and how it is always drawn between politics and the personal life of the people who are moving in. The housing is always drawn between culture and personal style, someone's profit and someone's savings. This part is divided into two: Foundations and Attempts.

Arbeidet med normer

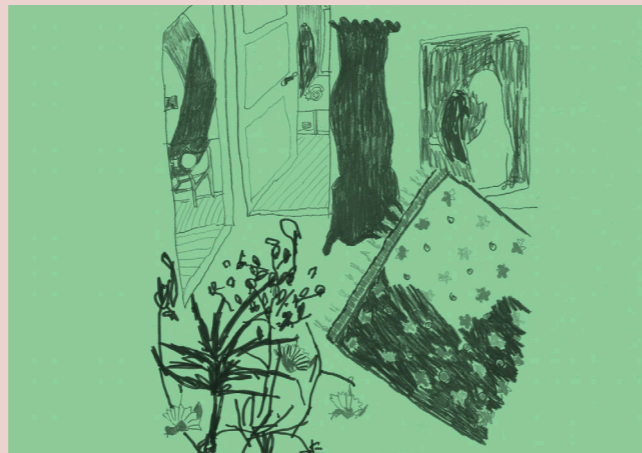
Med Normer presenterer veien mot nye normer for bokkvalitet. Den delen presenterer hva vi bruker som utgangspunkt for å lage en ny norm for bokkvalitet i boligprosjekter. *Med Normer* er delt inn i to kapitler: *Grunnlaget* og *Forsøkene*.

Normer i arkitekturen kan selvsagt forstås på flere måter. Normer er de sosialt aksepterte holdningene til hvordan ting bør være og gjøres. Normer kan over tid bli gjort om til krav, ved at de brukes som grunnlag for å lovfeste holdninger. Boligen er i dag underlagt en rekke krav, i form av tekniske forskrifter og plan- og bygningsloven, som begge er eksempler på normer som er omgjort til krav. (2.)

Denne delen av boken er veien vår for å lage en ny norm for bokkvalitet. På denne veien har vi jobbet på to måter: Det første er en diskusjon om hvordan rammer og normer er lest og brukt i arkitekturfagets politikk, prosess og historie. Den andre er ved å forsøke å omgjøre problemstillingene vi støtte på til konkrete forslag som krav. Et viktig aspekt i det siste leddet handler om forsøket på å foreslå noe allmenngyldig - noe som gjelder alle, men likevel inneholder variasjon.

3 Grunnlaget

3. Foundations: The third chapter: Foundations, presents the different decisive factors for housing. The chapter discusses the use of architectural norms in history: different norms and systems from different times that have been tested over time to secure quality of housing. Furthermore we investigate two-roomed apartments as an example of modern housing. This chapter also contains four conversations with various people about their homes, called Housing-Portraits. The four portraits are attempts to understand the home from the perspective of the stories, needs and dreams people are thinking of when they get the opportunity to talk about their home.

Tredje kapittel: I *Grunnlaget* diskuteres de ulike faktorene som gjør at dagens boligprosjekter ser ut som gjør; hvordan boligproduksjon ligger i spennet mellom å være politikk og et fremtidig hjem. På samme måte som at boligen både er noens kultur, noens stil, noens fortjeneste, noens trygghet, og samtidig noens grunn for ikke å sove godt om natten. Grunnlaget presenterer en tekst om hvordan bokkvalitet er blitt forsøkt sikret gjennom Husbankens minstestandard og TEK, samt en gjennomgang av et utvalg toromsleiligheter fra i dag. Til sist presenteres fire boligportretter, som har blitt til etter fire ulike samtaler om hjem.

Bolignormer da og nå

Siden etter krigen har det vært ulike tanker om hvilken krav som skal stilles til boligbygging. Etter liberaliseringen av boligmarkedet på 80 - tallet ble boligene dårligere ¹. Husbanken kom derfor i 1992 med en minstestandard ² som skulle sikre bokvalitet. I dag er det Plan og bygningsloven og tekniske forskrifter (TEK)³ som er styringsverktøyene for å opprettholde standarder for boligkvalitet. Denne teksten diskuterer Husbankens minstekrav og TEK, og er et forøk på å skissere opp de ulike konsekvensene av disse.

Housing norms of the past and present: *This article discusses the architectural norms that exist today and have existed in the past. The text outlines the basic historical changes of the norm. From the creation of the Norwegian housing bank (Husbanken) after the war - with the aim of securing good housing for all - to the liberalization of the housing marked in the 80s and to the current situation with today's housing production. Our discussion on norms revolves around the minimum standard for housing from husbanken, and the technical laws and norms acting on housing production today. Through comparing housing norms of the past and present, we discuss the consequences these norms have on the making of housing and securing of quality.*

Den norske stats husbank (Husbanken) ble opprettet 1946, med formål om å være «det sentrale gjennomføringsapparat for norsk boligpolitikk» (NOU 1995). Den fungerte som en statlig låneinstitusjon, med utlån av penger til forskjellige boligformål. Frem til 2000 var omtrent halvparten av boligprosjektene lånefinansiert av husbanken.⁴ Husbanken var en innflytelsesrik institusjon i det norske velferdsprosjektet frem til 80-tallet, da Willoch-regjeringen satte i gang en liberalisering av boligpolitikken.⁵ I de senere år har Husbanken spilt en mindre rolle enn tidligere i boligutvillingen, men har likevel vært viktig for sikring av bolig for sårbare grupper.

Husbanken har også vært viktig som kunnskapsbank. På slutten av 80-tallet begynte Husbanken arbeidet med å dokumenterte boligkvalitet gjennom søknadene de fikk på bordet.^(3.4) Dette førte til at de opprette husbankens minstestandard i 1992. Standardens mål lød slik:

“Husbankens minstestandard skal sikre alminnelig boligkvalitet slik at boligene blir generelt brukbare over tid.” ⁶

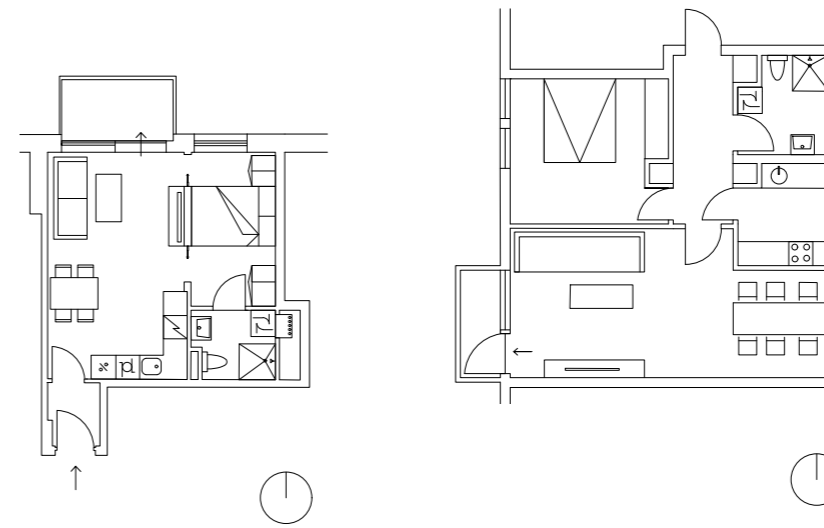
Minstestandarden er et ti siders dokument som setter tydelig krav til generelle kvaliteter for hele boligen, men har også en detaljert gjennomgang av boligens rom i forhold til plass og bruk. Minstestandarden er gradert fra funksjonskrav, til norm, til veiledning. Funksjonskravene beskriver de overordnede kravene uten bestemmelser om hvordan dette best skal løses. Normen presiserer behov og bruk, og legger frem enkle forslag til utforming. Minstestandarden har en veiledende del med anbefalinger for hva som kan gjøres for å heve bokvaliteten.

Funksjonskrav entree: Boligens hovedinngang skal være egnet til av- og påkledning, oppbevaring av sko og yttertøy, og den skal kunne skjerme boligen mot støy, innsyn og varmetap.^{7(5.1)}

Eksempel fra minstestandarden er funksjonskravet i entre (se over). Her beskrives det hvordan rommet skal brukes, mens det i normen utvides til en mer detaljert beskrivelse av hva det skal være plass til. Det skal være plass til minst ett entremøbel, sitteplass og garderobe, samt plass til passasje.⁸ I denne beskrivelsen tydeliggjøres det at gangen skal inneholde mer enn f.eks. en skohylle og noen kagger. Den legger også til rette for de noen ganger uforutsette situasjonene som krever plass: f.eks. storhandel, barnevogn, eller ekstra sitteplass for av og påkledning. Funksjonskravet fra gangen viser en forståelse av hverdagen, og en forståelse av art det skal være et sted som fungerer godt ved bruk.

Dagens bolignorm

Minstestandarden ble skrotet for 15 år siden. Det ble så påbegynt et arbeidet om å inkludere minstestandarden

Leilighet venstre: Eksmepleilighet til på 37m2 Presentert av Selvaag Bolig i 2020. 1:200

Leilighet høyre: Eksmepleilighet på 55m2. Tegnet ut i fra husbankens minstestandard. 1:200

i byggeforskriften, men dette ble ikke fullført. I stedet er det Tekniske forskrifter (nå TEK 17) som “trekker opp grensene for et minimum av egenskaper et byggverk må ha for å kunne oppføres lovlig i Norge”. Gjennom TEK sikres universell utforming og allmenn tilgang til bygninger. Den store forskjellen fra Husbankens minstestandarden er fokuset. Tekniske forskriftene gjelder alle byggverk, mens minstestandarden var gjeldene kun for bolig. Likevel er det spennende å se dem opp mot hverandre ettersom teknisk forskrift også definerer krav til boligen.

Det som kan forstås som normer for sikre boligkvalitet i dag, er i stor grad overgitt til tekniske forskrifter og en markedsstyrt boligpolitikk. Plan og bygningsloven spiller også inn, men er liten grad førende for selve boenheten. Denne situasjonen gjør at utbyggerne får definisjonsmakt over hva boligkvalitet er. Boligkvalitet blir dermed sammenblandet med hvor attraktiv boligen er. Fra det vi kan se, er det i mange tilfeller liten sammenheng mellom boligens pris og dens grunnleggende kvaliteter, som størrelse, lysforhold, planløsning og materialbruk.

Tek 17 er i dag det nærmeste vi kommer Husbankens minstestandard, da den beskriver selve boligen. I TEK finnes det ingen gjennomgang av boligens rom, men kravene er satt opp ut i fra om rommet eller bosituasjonen har særskilte tekniske behov eller behov for universell utforming.¹⁰ Det gir en dobbelthet i form av for mye frihet eller for strenge krav. Samtidig har man få krav som retter seg mot bruk og innlevelse av boligen. Et eksempel er en entre som i kun handler om størrelse og universell utforming:

Inngangsparti, sikkerhet i bruk, kommunikasjonsvei, rom og lignende: Entré eller inngang i en tilgjengelig boenhet skal ha. a) fri passasje på minimum 0,9 m utenfor møbleringssonen. b) plass til snuareal for rullestol utenfor dørens slagradius. (2) For byggverk med krav om universell utforming skal minst 1/10 av garderobene ha betjeningshøyde på maksimum 1,2 m (5.1)

Til tross for manglende innlevelse i TEK, er det selvfølgelig viktig at forskriften tydeliggjør tilrettelegging for alle. Universell utforming minker forskjellene for hvem som har tilgang til ulike steder i byen. Dette er viktig for en mer inkluderende boliger og byer.

Tydelige forskjeller

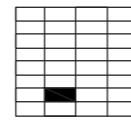
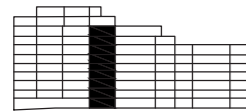
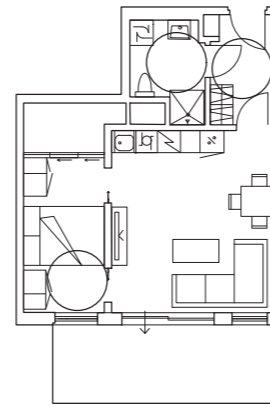
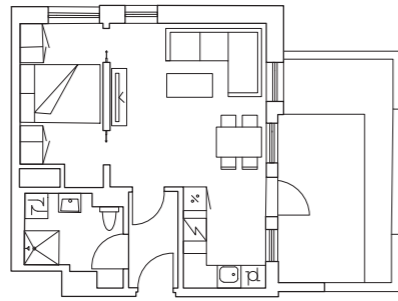
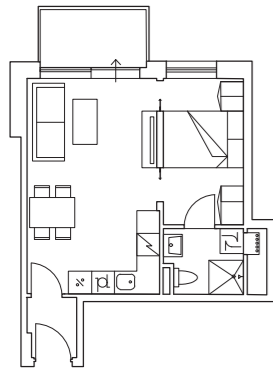
En annen viktig forskjell mellom Husbankens minstestandard og dagens TEK er Husbankens skille mellom midlertidig bolig og permanent bolig. En permanent bolig er en bolig som er dimensjonert med tanke på endringer i livssituasjon, mens en midlertidig bolig kun er ment for kortere perioder. Minstestandarden gjelder permanente boliger, mens det i TEK ikke finnes en slik differensiering mellom permanente og midlertidige boliger. Siden minstestandarden var ment å gjelde permanente boliger er standarden skalert til minimum 2-roms. (3.2)

Det som er den tydeligste forskjellen mellom TEK og husbankens minstestandard er hvordan minstestandarden antyder bruken av boligen. Det er diskutert om dette førte til flere ulike boliger, fordi den har lite arkitekturdeterminisme i seg, likevel er det vår oppfatning at nye boliger i dag har få variasjoner og innleves ved fotografier og endringer på en homogen måte. Dette kan vi se i for eksempel Selvaags leiligheter, et ledende boligbyggerfirma, som skal bygge nye boliger i Hovinbyen, Oslos største utviklingsområde nå. ¹¹ (4.1.1)

Noter:

1. Dereguleringen av boligmarkedet begynte allerede i 1969 ble prisreguleringen opphevet på selveierboliger, men når Høyre kom til makten i 1981 begynte en storstilt deregulering, Fordelingsutvalget, Norges offentlige utredninger (NOU), (2009).
2. Jon Guttu og Lene Schmidt, Små boliger – Universell utforming, bovaner og brukskvalitet (2009).
3. Byggteknisk forskrift (TEK17), Direktoratet for byggkvalitet (2020)
4. Statsbankene under endrede rammevilkår, Norges offentlige utredninger (NOU), (1995).
5. Husbanken, Wikipedia (2020)
6. Se punkt 1.
7. Husbankens Minstestandarden, Husbanken (1992), S:1
8. Husbankens Minstestandarden, Husbanken (2000), S:8
9. Byggteknisk forskrift (TEK17), Direktoratet for byggkvalitet (2020), S:2
10. Byggteknisk forskrift (TEK17), Direktoratet for byggkvalitet (2020)
11. Prospekt Lørenporten Trinn 3, Selvaag Bolig, (2020)

Leilighetstype A
 Areal: 36 m² BRA
 Uteplass: 4,3 m²
 Antall like leiligheter: 9

Leilighetstype B
 Areal: 43 m² BRA
 Uteplass: 17 m²
 Antall like leiligheter: 1

Leilighetstype C
 Areal: 43 m² BRA
 Uteplass: 11,3 m²
 Antall like leiligheter: 6

Over: Fotografier fra utsiden, bakgården og nærmeste kontekst av boligprosjektet Lørenporten. Bilder tatt av oss. (4.11)

Over: Illustrasjoner av toroms leiligheter fra Selvaag Boligs boligprospekt for Lørenportens siste byggefase. ¹(3.1)

Dagens toromsleilighet

Dette er en undersøkelse av boligprosjektet Lørenporten av Selvaag Bolig, som sto ferdig høsten 2020.¹ Løren er et av de første boligområdene som står ferdig i Hovinbyen, et nytt boligområde som etter planen skal huse 100 000 mennesker i 2030.² Boligblokkene representerer et eksempel på en type boligutvikling som foregår flere steder i Oslo. Vi har brukt toromsleiligheten fra Selvaags boligprosjektet som eksempel i denne gjennomgangen. (3.3) (2.2)

Today's two-roomed apartment: *This text is about what new apartments contain and present. The text uses a housing project, Lørenporten, that was built in the autumn of 2020 as an example of the city's ongoing housing development. The housing is situated in Hovinbyen in Oslo, a developing area where thousands of new homes are planned to be built in the next decade. The text studies the housing prospect containing all the different plans of the two-roomed apartments from this specific housing project. Its aim is to discuss what the apartments really contain and the differences between the types that are presented. Through this, we discuss an example result of today's housing norms.*

å sammenligne hvordan ulike type toromsleiligheter varierer i planløsning og størrelse, i tid og utforming.. Samtidig er toromsleiligheten det de fleste førstegangskjøperne har mulighet til å skaffe seg, og for mange blir den et hjem livet ut. Det vil si at toromsleiligheten både skal fungere for en gruppe som kun bor i leiligheten over en kortere periode, men også fungere som permanente boliger for de som ikke utvider behovene eller husholdningen, og derfor kan bli boende i samme leilighet hele livet.

På siden til venstre og på neste side kan man se illustrasjonene fra Selvaag sine toromsleiligheter direkte hentet fra prospektet, fotografier av boligblokkenes fasade, bakgård og noe av nærmiljøet rundt bygget. Dette er tatt med for å beskrive hvordan vi opplever det fra utsiden, og hvordan utbyggeren velger å presentere leilighetene i salgsprospektet. Sammen med dette vises alle plantegningene av de ni ulike typene toromsleiligheter som finnes i Selvaag sitt prosjekt. Informasjonen om leilighetenes plassering i bygget er illusert i figuren under plantegningen. Her ligger også informasjon om areal og hvor mange leiligheter av denne typen som finnes i dette siste byggetrinn.

Lørenporten

Boligprosjektet Lørenporten av Selvaag Bolig sto ferdig høsten 2020, og vi ser på det som et eksempel og representativ for dagens boligutvikling. Hele boligkomplekset består av syv bygg med 448 boliger³. Vi har i undersøkelsen tatt for oss det siste byggetrinn. Dette trinnet inneholder tre bygg; to blokker og ett punkthus, med totalt 192 leiligheter. Variasjonen i leiligheter spenner fra 1- 4 roms med fordelt på antall slik:

1 roms leilighet:	2
2 roms leilighet:	36
3 roms leilighet:	47
4 roms leilighet:	96

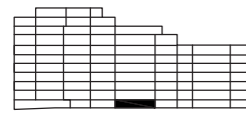
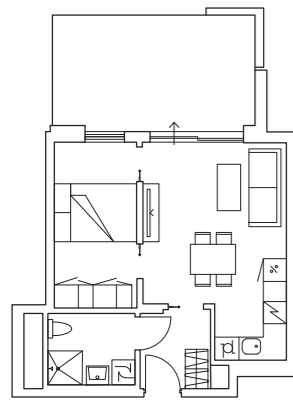
Toromsleiligheten som eksempel

I dette prosjektet har vi gjennomgående valgt å bruke toromsleiligheten som eksempel av flere grunner. Vi bruker den samme størrelsen konsekvent for å ha mulighet til

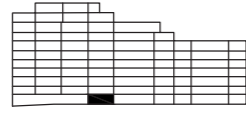
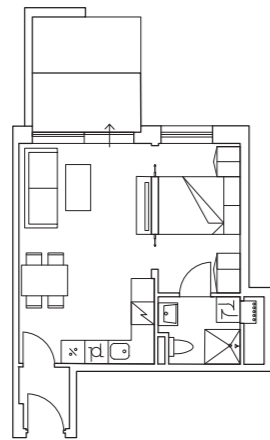
Hva ser vi?

Her presenteres noen av funnene av det vi har undersøkt og som ligger mellom linjene i Selvaag sitt boligprospekt. Hva betyr det at leilighetene er utformet og plassert på denne måten? Vi trekker frem syv momenter som beskriver noen av de reelle tilbudene, kvalitetene og forskjellene på toromsleilighetene i boligprosjektet:

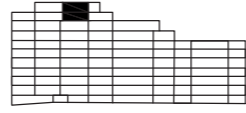
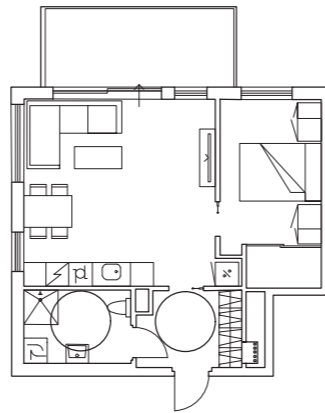
1. Leilighetssammensetning: Nesten halvparten av alle de 192 leiligheten er fireromsleiligheter, 96 fireromsleiligheter totalt.

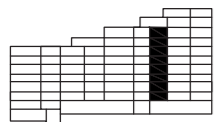
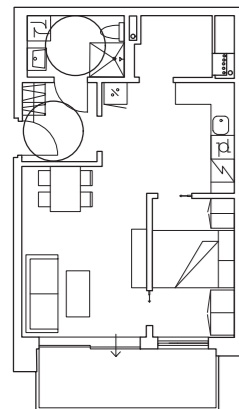
Leilighetstype D
Areal: 39 m² BRA
Uteplass: 15 m²
Antall like leiligheter: 1

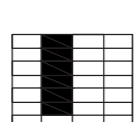
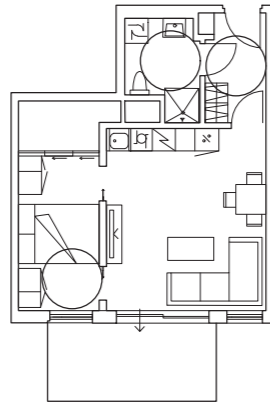
Leilighetstype E
Areal: 36 m² BRA
Uteplass: 8 m²
Antall like leiligheter: 1

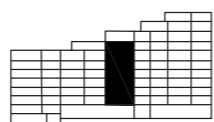
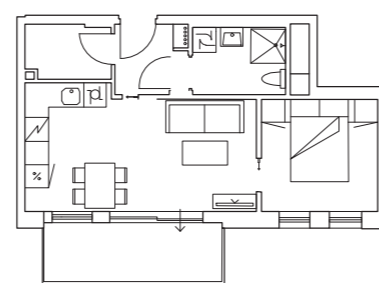
Leilighetstype F
Areal: 50 m² BRA
Uteplass: 10 m²
Antall like leiligheter: 2

Leilighetstype G
Areal: 46 m² BRA
Uteplass: 7 m² (innglasset)
Antall like leiligheter: 8

Leilighetstype H
Areal: 43 m² BRA
Uteareal: 8,8 m²
Antall like leiligheter: 6

Leilighetstype J
Areal: 40 m² BRA
Uteplass: 7,1 m² (innglasset)
Antall like leiligheter: 2

2. Leilighetsstørrelse: Det finnes totalt 36 toromsleiligheter i prosjektet og de spenner fra 36- 50 m². Flertallet ligger mellom 36 - 43 m², der det er kun leilighetstype F med to leiligheter som er på 50 m².

3. Plassering: Leilighetstype F og B, med tre leiligheter til sammen, er de eneste leilighetstypene som har to fasader og er plassert i et hjørne. Leilighetstype B er plassert i første etasje, og leilighetstype F er plassert i de to øverste etasjene. De resterende 33 toromsleilighetene er plassert i bygningens midtre del. Det betyr også at ingen av toromsleilighetene er gjennomgående. Leilighetstype F, med to leiligheter, skiller seg ut fra alle de andre leilighetstypene ved å både være større, at den er plassert i de to øverste etasjene og er to av tre hjørneleiligheter. (4.1.4)

4. Ettroms: Som beskrevet over er det kun to ettromsleiligheter i hele byggetrinnet. Begge de to ettromsleilighetene er plassert ved siden av hvert sitt inngangsparti i første etasje midt i bygningen. (3.2) (4.1.4)

5. Soverom: Det er kun to leilighetstyper (F og J), som utgjør fire leiligheter totalt, hvor soverommet ikke har lailøsning. Lailøsning betyr at en bruker to inngangs-

dører til soverommet for å opprettholde tilgang til to sider av sengen med tilstrekkelig plass. Soverommene har ingen mulighet for variasjon i møblering når man ønsker inngang fra begge sider av sengen. (4.1.1) (5.4.2)

6. Stue: Kun én av leilighetstypene (J) har mulighet for å ha både spiseplass og sofa plassert ved et vindu i oppholdsrommet, og samtidig ha mulighet for passasje til privat uteplass. (5.6.2)

7. Universell utforming: Fire av leilighetene: C, F, G og H er universelt utformet, men i leilighetstype C, G og H må størrelsen til møblene minskes om snusirkelen skal opprettholdes. I alle de tre leiligheten er det kun plass til 90-seng om snusirkel skal opprettholdes. (5.4.2)

8. Fasademeter: Leilighet G og H har en leilighetsdybde på mellom 8 og 8,5 meter satt opp mot 6 og 6, 5 meter lang fasade. (4.1.4)

9. Kjøkken: Leilighet G har kun tilgang til dagslys gjennom soverom og indirekte dagslys gjennom stue.

10. Gang: Leilighet A, B og E har ikke plass til garderobeskap i gang. (5.1.3)

Over: Illustrasjoner av toroms leiligheter fra Selvaag Boligs boligprosjekt for Lørenportens siste byggefase.¹

I denne teksten er alle typene toromsleiligheter som finnes i det siste byggetrinnet av Selvaag Bolig sitt boligprosjekt Lørenporten blitt brukt som eksempel. Boligprosjektet ligger i Hovingbyen. Under hver leilighet står informasjon om leilighetens bruksareal (BRA), areal av privat uteplass og antall like leiligheter i prosjektet. Figuren under plantegningen viser hvor i boligbygget leiligheten eller leilighetene (hvis det finnes flere av samme type toroms) er plassert.

Over: Fotografier fra utsiden, bakgården og nærmeste kontekst av boligprosjektet Lørenporten. Bilder tatt av oss. (4.1.4)

Alle planer er 1: 200.

Notes:

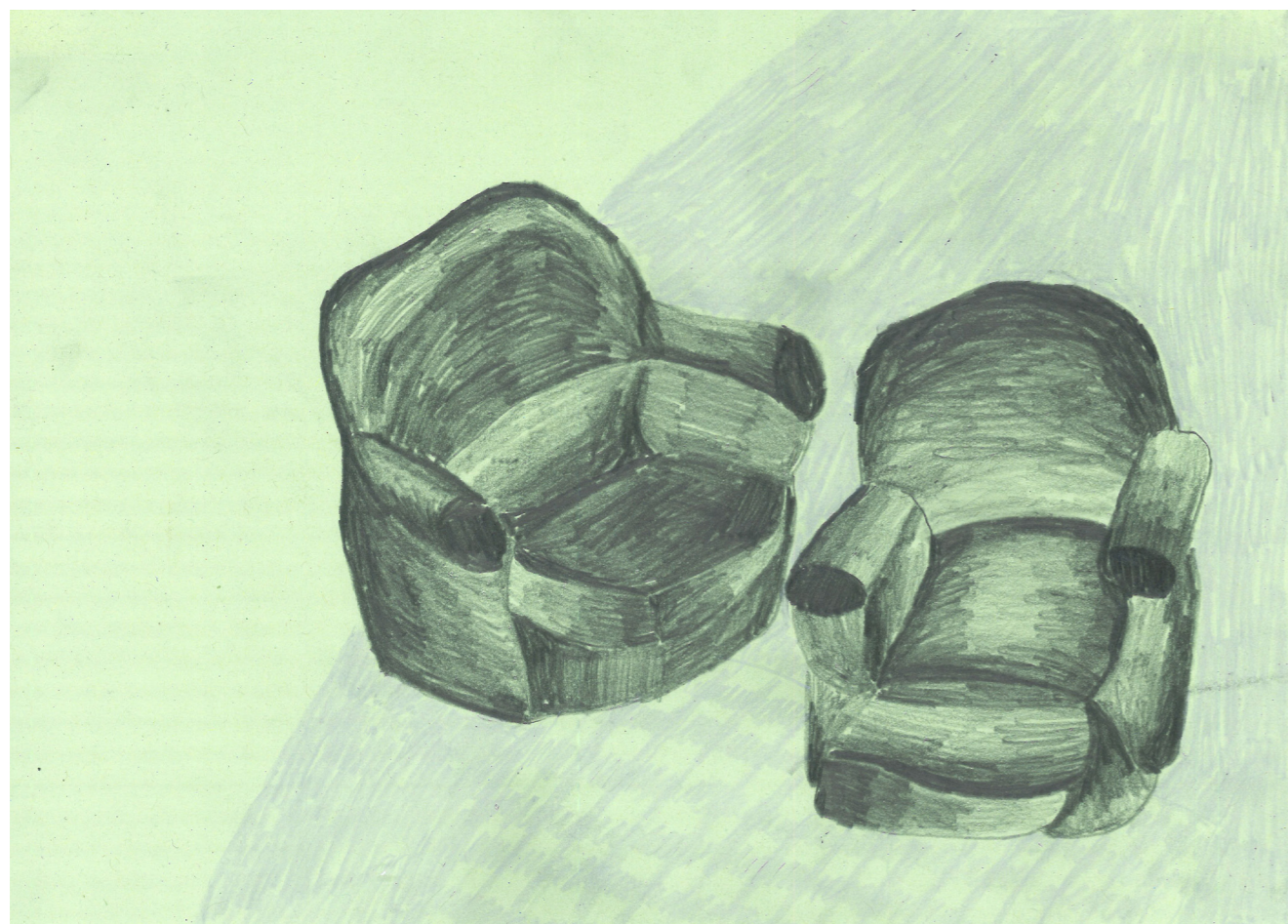
1. Prosjekt Lørenporten trinn 3, Selvaag Bolig (2020)
2. Astrid Løken, Her kan 100.000 oslofolk bo om 15 år, Aftenposten (avis), (2015). Plan og Bygg anslår området vil ha mellom 30 000- 40 000 boliger.
3. Prosjekt Lørenporten trinn 3, Selvaag Bolig (2020)

Boligportretter

Her presenteres fire boliportretter om å bo. Vi har snakket med med fire personer om deres hjem, bolighistorie og familiehistorie. Målet har vært å få flere blikk på hva folk ser som behov, drømmer og hjertesak i boligen. De fire samtalen som presenteres videre er anonymisert, og er et utvalg av informasjonen vi fikk om deres forhold til hjem. (2.3) (3.1) (3.3)

Housing-Portraits: This is four edited conversations on living; which we have called Housing Portraits. It consists of interviews with four different people telling stories of their homes, their housing story and their family story. The Housing-Portraits are foundations to understand the home from the perspective of the stories and which needs and

dreams people are thinking of when they get the opportunity to talk about their home. The aim was to broaden our view on homes, and explore how this knowledge could be used in an architectural process. The conversations are anonymous and edited for presenting the most important findings we gained in the conversations.

Første samtale om hjemmet

En samtale om eierskap, tilhørighet og varige felleskap

Hva slags bolig har du vokst opp i?

Da vi var små fikk vi bladet «vi i villa» hjem i posten, og da spurte jeg mamma «mamma, bor vi i villa?» Men egentlig så bodde vi jo i enebolig, villa og våningshus. Mest våningshus. Et hus på en gård.

Har det vært snakk om å flytte derfra?

Nei aldri, jeg tror det har med å gjøre at vi alltid har hatt prosjekter på gården, noe som skal restaureres eller fikses. Skal det bygges et nytt på bygg her eller skal fjøset få en ny binge eller ja, alltid ett eller annet som må fikses. Så det har liksom alltid vært sånn at vi kan jo ikke flytte, nå har vi jo styra så mye med det her. Vi kan ikke flytte nå, vi er endelig ferdig eller vi er ikke ferdig enda.

Kan du beskrive hva hjemmet inneholder?

Hjemmet er ikke bare hjemmet, gården og huset, men hele området. Rent fysisk, fordi vi eier ganske mye av marken rundt og kan gjøre litt hva vi vil. Bare her jeg bor nå - hvis jeg skal gå ut med søpla, så lytter jeg gjennom døra om det er noen utenfor, for jeg skal bare ut å kaste søpla. Jeg vil bare kaste søpla i fred, så jeg kaster søppel enten veldig tidlig eller veldig seint. Jeg har ikke aversjon mot å kjenne naboene, men det er noe med at det skiftes ut så mange så ofte, så det er ikke så mange relasjoner jeg føler det er verdt å bygge på.

På gården må det ha vært annerledes?

Å, jaja, der er det jo det. Både fordi naboene har vært naboer i generasjoner, så man vet hvem faren deres var og husker et de ligner på hverandre og vi omtaler alle ved etternavn også arver man jo egenskapene til slekta si der. Personlighetstrekkene går jo på en måte i arv, så det er liksom noe forutsigbarhet i det. Du vet litt hva du får. Det blir litt sånn: nei, huff jeg kan ikke spørre dem om det, eller vi slipper å spørre dem om det fordi vi vet at de synes det er greit osv.

Hva betyr det for deg at du eier din egen bolig?

Med det å eie kommer jo med endel følelser. Man bryr seg om helt andre ting. Hvis jeg får et hakk i gulvet nå tar jeg meg nesten litt nær av det. Det tenkte jeg aldri på da jeg leide. Kanskje det er litt sånn søskengreie: mitt og ditt lørdags-godteri. (3.2)

Tenker du hjemmet er for deg eller er det åpent?

Nei, jeg tenker ikke det er åpent. Folk kommer til meg på mine premisser.

Hvordan er hjemmet ditt påvirket av dine foreldres hjem?

Jeg tror det har blitt likere når jeg har blitt eldre. Ting de ser på som verdier i boligen begynner jeg å forstå er viktig. For eksempel et sted å slappe av når arbeidsdagen er ferdig og at ting skal være i orden. Hjemme er alt i orden. Er det en løs list, blir det ordna med en gang. Lista ligger ikke og flapper i tre år. Det ligger en slags stolthet forbundet med hjemme.

Er det fordi hjemmet på en måte representerer dem?

Ja, det tror jeg nok. Mamma har hatt ansvar for det inni huset, og valgt det selv. Også er det sånn at Pappa har ansvar for at det ser ordentlig ut utenfra. Det er ikke noe traktor på skeiva eller rot utafør vedskjulet. Det er liksom hans fasade i området. Hvertfall hvis huset ligger synlig fra riksveien. Det er litt morsomt fordi husa som ikke ligger synlig fra veien der er alltid mer rotete. For eksempel hos naboen vår som ligger gjemt fra veien, der drar vi på rotesafari.

Andre samtale om hjemmet

En samtale om å dra på ferie uten å pakke, det hjemlige og om å være nabo med kongen og en nokasraner.

Hvem deler du hjemmet med?

Nå deler jeg båten jeg bor i med kjæresten og katten min. En ekte sjø katt.

På hvilken måte tenker du at hjemmet ditt nå er definert av økonomi?

Jeg føler egentlig ikke at jeg bor der jeg bor på grunn av økonomi, men samtidig - når jeg hører venner betaler tju tusen kroner på boliglån i måneden, skjønner jeg virkelig ikke ikke at noen vil det.

Føler du det ville bundet deg?

Ja, eller da går jo alle pengene til bolig da? Det gjør at jeg blir mindre fri i alt annet jeg gjør. Men for meg var det ikke viktig å bo i båt fordi det var billigere, jeg ville gjøre det fordi jeg hadde lyst.

Hvorfor hadde du lyst til å bo i båt, da?

Egentlig kom inspirasjonen til å bo smått fra da jeg bodde på Gran Canaria. Jeg gikk forbi mange dører som sto åpne, og man så rett inn i leiligheten. Det var ikke noe gang, man så bare rett inne i stua, med hele livet til de som bodde der, åpent ut mot gata. Det var veldig enkelt. Folk ville ikke bruke all tid og penger på å være hjemme, som her i Norge, de ville heller bare være ute og med venner og familie og kose seg på kafeer og restauranter. (4.2)

Men grunnen til at jeg flyttet i båt akkurat da, var fordi jeg hadde fått meg jobb i en annen by. Og jeg visste at jeg ikke ville bli der så lenge. Så da var det praktisk å flytte inn et sted jeg ikke trengte å flytte ut av. Jeg hater å flytte.

Så nå kan du flytte deg, men ikke flytte?

Ja, og jeg kan dra på ferie uten å pakke!

Er hjemmet ditt sånn som du tenker det skal være?

Nei, fordi båtinteriør skal være veldig sånn mørkt trefarget, marineblått og stripete. Så jeg har veldig lyst til å male innvendig, så det blir litt mer hjemlig.

Hva legger i at du vil ha det litt mer hjemlig?

Det første jeg kastet ut da jeg eg flyttet inn i båten var skipsklokken, fordi jeg tenkte at dette skal jo være et sted jeg bor. Ellers handler det nok mest om lys og romfølelse. For eksempel på den ene veggen hang jeg opp noen plakater fra Astrup Fearnley og klippet dem til, så de dekker hele veggen. Da følte jeg det ble mye større, lysere og ryddigere med en gang.

Vil du ha helst ha det ryddig og få ting rundt deg?

Ja, Det kan godt hende det kommer med seilbåt. Fordi det er jo litt sånn at hvis du i båten har ti ting du ikke har noe sted for så blir det veldig definerende for hvordan det ser ut.

Det virker som om det er veldig mange forskjellige som bor i båt. Hvis man skulle oversatt det til byen, så ville kanskje noen bodd på for eksempel Frogner og Holmlia, mens her bor de på en måte "i samme oppgang". Stemmer det? (3.3)

Ja, det er helt sant. For eksempel der vi har båten om sommeren, der har kongen båten sin også har en av Nokas-ranerne båten sin der. Så vi har liksom alle samfunnslag. Og det synes jeg er veldig fint.

Hva med Aker brygge som du bor nå? Som ellers er Oslos dyreste nabolag, hvordan er "oppgangen" på brygga?

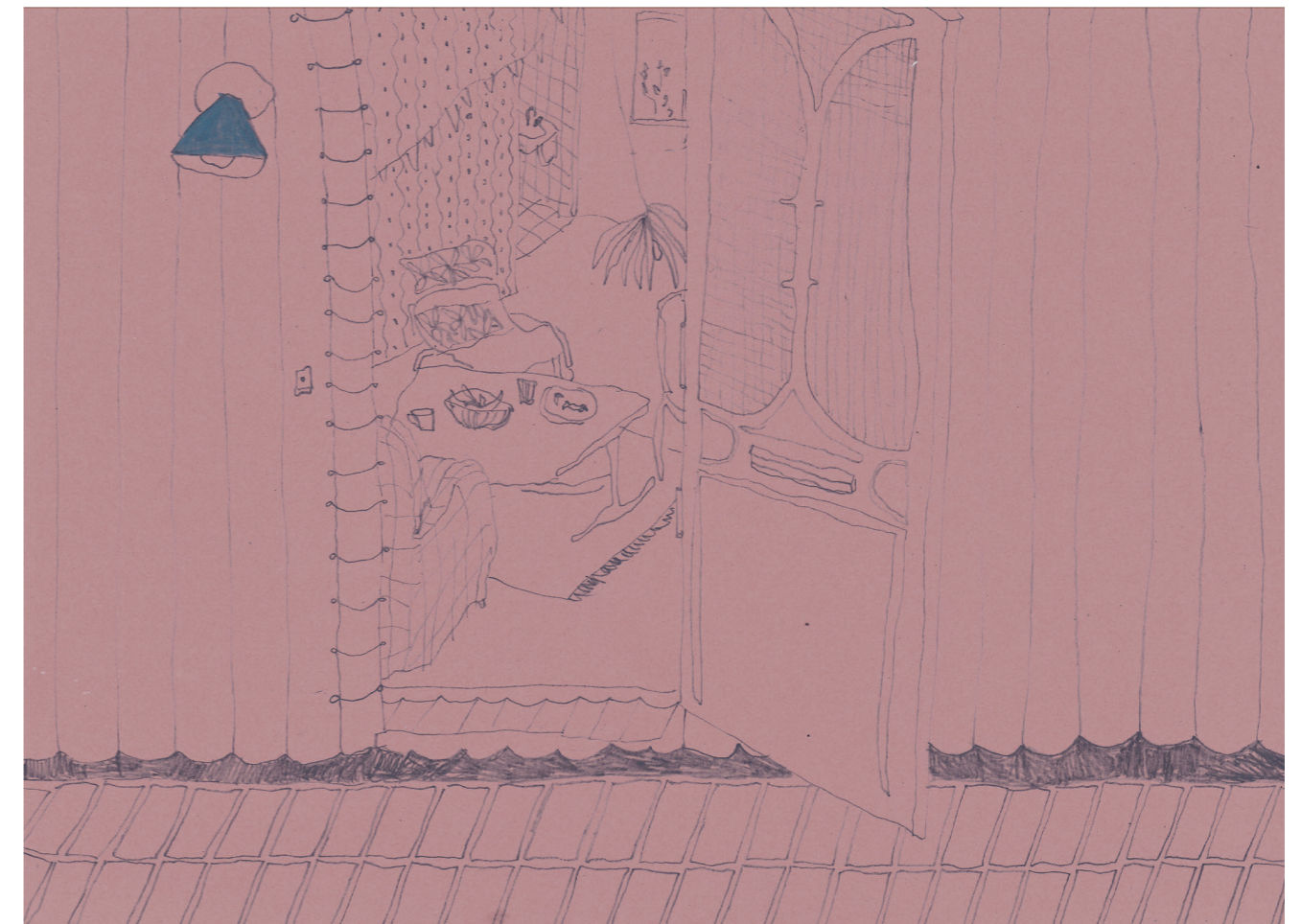
Det er nok en høyere konsentrasjon av rike skilte menn i femtiårene som lever ut drømmen sin. Men det er veldig mye forskjellig der også! Studentkollektiv og barnefamilier også. Når jeg sier at jeg bor på Aker brygge så blir folk litt sånn: wow! Men så er det liksom ikke helt som de skulle tro.

Hva tenker du om foreldrene dine sitt hjem? Bor de sånn de vil bo?

Ja, jeg tror for eksempel at det ikke er tilfeldig at det hjemmet de bor i nå ser ut som en hytte inni. Vi har også hatt den samme sofaen siden 80-tallet tror jeg, uansett hvor vi har bodd har den vært med. Det er her alt starter og slutter, for eksempel julaften.

Var foreldrene dine sitt hjem annerledes enn dine besteforeldres hjem?

Jeg tenker at Mamma og Pappas hjem er lysere og renere linjer. For eksempel mindre gardiner. For der er alle vegger hvite. Og jeg husker en gang da de fikk malt alt nytt og hvitt og de tok vekk gardinene, jeg ble litt sjokkert. Jeg følte jeg aldri hadde sett et hjem uten gardiner. Men nå er det jo helt motsatt. Ingen har jo gardiner nå.

Tredje samtale om hjemmet

En samtale om å skifte hjem, naboer og bestemme innredning

Hvor bor du?

Jeg bor i blokk, helt øverst. Vi har utsikt over Oslo. Vi kan se alt. Alle fabrikkene og ja vi kan til og med se skogen. Det er kjempepent. Jeg tror de som eier huset har forhøyet leia pga. utsikten. Vi er veldig fornøyd med utsikten. (4.1.4)

Også har vi balkong som er laget av glass. Det er et veldig fint sted egentlig. Vi bruker den mye. Hvert fall om sommeren. Det er ingen som går ut der på vinteren, men vi har en ovn man kan trille. Så vi pleier å putte en ovn der før vi går ut dit, kanskje en dag før. Og da kan vi å sitte der å kose oss. Koselig sted egentlig, også når vi har ovnen der.

Jeg bor sammen med mamma og pappa og mine tre søsken, hele familien. Jo mindre noen flytter ut da.

Hintet du til deg selv?

Ja. Jeg har lyst til å flytte ut. Eller, det er på tide. Jeg har jo bodd med Mamma og Pappa hele livet.

Hvor mange ganger har du skiftet hjem?

Oi. Mange ganger, over syv ganger. Altså jeg er ikke født her, først og fremst. Jeg er jo født i hjemlandet. Der

hadde vi vårt eget hus. Veldig veldig lite. Vi eier egentlig ganske mye i hjemlandet, men vi leier ut veldig mye også. Selv om vi var de som eide husene hadde vi et ganske lite hus. I hjemlandet er husene bare ett rom. I det ene rommet er det sånn her: her er senga, og her er liksom soverommet. Her er kjøkken, spiserom, stua.

Det å gå fra det lille huset til et ordentlig i hus oppe i Nord-Norge var rart. I Nord-Norge bodde vi i hus, det var ikke blokker der. Så vi hadde egen hage, to balkonger og veldig store rom. Vi bodde både på øverste og nederste etasje. Det var et treetasjes hus. Vi hadde alle etasjene og det var mye billigere. Det er rart. Det er fascinerende å gå fra så lite hus til så stort hus, også komme hit og bo i en leilighet. Men ja, hus er hus. Jeg tenker sånn at huset er der familien er. Det har ikke noe å si hvilket hus man bor i så lenge man bor sammen med familien sin.

Det var vanlig å bo i sånne småhus i hjemlandet. Det handler om hvor du ligger i samfunnet. Er du helt nederst har du ikke noe hus, er du litt høyere har du lite hus. Er du litt rikere og har familie ute i Europa da bor du litt mer sånn som besteforeldrene mine bor nå. De bor i vårt hus. Det er veldig stort hus. Det er rom bare som soverom. Det er et rom bare for stue. Og rommene ligger ikke ved siden av hverandre, du må ut av huset. Du må ut også til neste, og til neste. Det er veldig kult opplegg. Det er ikke sånne hus her i Norge. Og alle husene i hjemlandet er laget av stein. Det er ikke noen trær der. Det er fascinerende egentlig.

Hordan har det vært å flytte så mange ganger?

Det er alltid kjipt å flytte. Det har jeg lagt merke til. Da jeg var 12 år flytta vi fra et huset til et annet hus fordi det hadde skjedd noe, jeg husker ikke hva. Men jeg husker at jeg kyssa huset. Huset var egentlig ganske basic, men vi hadde jo nettopp flytta fra det lille huset til dette. Jeg spurte mamma om vi måtte flytte. Hun bare, ja det må vi.

En gang flytta vi fra et veldig stort hus til en veldig liten leilighet der det bare var et soverom. Det var helt kaos. Vi hadde masse møbler. Vi fikk en stor garasje, så vi endte opp med å putte sofaen og alt der. Garasjen ble huset vårt.

Er hjemmet innenfor veggene eller er det område?

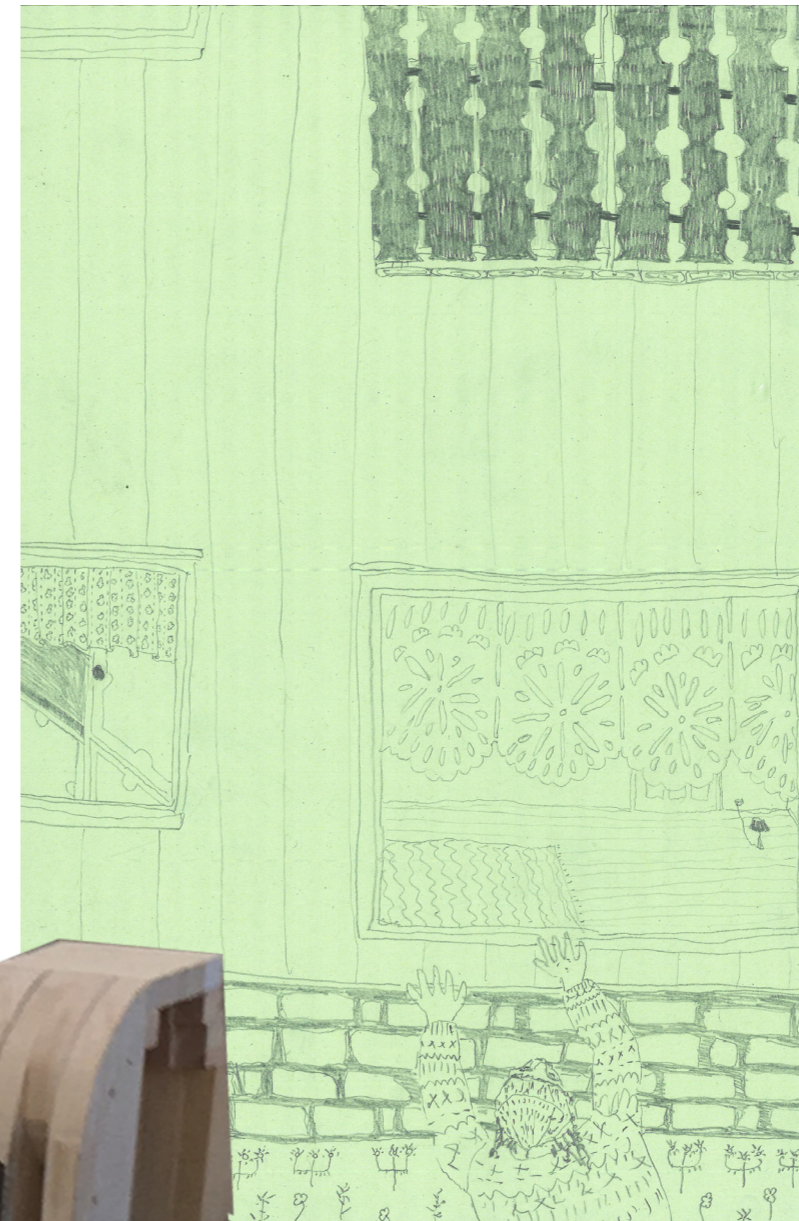
Jeg tenker at hjemmet er ett sted. Det er område. For når

jeg drar til hjemlandet og de spør hvor jeg bor så sier jeg et område i Oslo. Jeg forklarer ikke i hvilken gate, men jeg sier at området er hjemmet mitt. Det er der jeg tilhører. Jeg har røttene mine fra et område i hjemlandet, det er derfor jeg er så vant til å si det sånn. Ja, jeg er fra (...) område i hjemlandet, det er derfor jeg er så vant til å si det sånn.

Hvordan forholder du deg til naboene dine der du bor nå?

Det er ille. Det er ingen som snakker til deg. I Nord-Norge er det sånn at ikke bare naboene dine snakker med deg men alle kjenner alle. Det er jo fordi det er et lite sted, så de er vant til å hilse selv om de ikke kjenner en. Naboene i Nord-Norge dine kommer på besøk hver dag, mens her, nei. Du møter aldri mennesker, det er ingen barn som går ut og leker. Jeg vet ikke om det har så mye med menneskene å gjøre, men vi har ikke så god kontakt med naboene våre. Eller, vi har en familie, det er noen somaliere som bor nedenfor oss. Jeg husker ikke helt hvordan vi ble kjent med dem. (4.2.2)

Hvis du skulle innredet et fremtidig hjem ville det hatt en stil?

Hm. Jeg har hatt mange stiler. Jeg har hatt så forskjellige drømmer, så det er vanskelig å si. Jeg har tenkt sånn: veldig stort hus først. Men nå som det kommer nærmere tenker jeg sånn: stort hus det går ikke. Jeg har ikke tid til å rydde og organisere hvor ting er, så jeg tenker på et lite hus med masse planter. Ganske enkelt og moderne hus. Skikkelig basic, men ikke basic.

I det fremtidige huset ditt, hvordan tror du det vil være annerledes fra foreldrene dine sitt hus?

Okay, for å være ærlig, det er jeg som bestemmer over leiligheten vi bor i nå. Hjemme er det jeg som bestemmer over alt. Så det kommer til å se helt likt ut. Det er ganske sykt, for dere vet alltid når Mamma og Pappa kjøper ting spør de alltid meg først: Hvilken TV? Hva slags bord til stua? De har blitt vant til det.

Når begynte du å bestemme over innredningen hjemme?

Når jeg var veldig liten. Det er rart, men ja. Hvis jeg sier, ser her Pappa disse stolene må kastes, så kaster han dem. Det er en ting vi ikke har vært bevisst på egentlig. Så det er faktisk jeg som har bestemt alt.

Tror du at dine foreldres forhold til hjem er formet av deres foreldre?

Nei egentlig ikke. Bestefar jobber jo veldig mye, mens Bestemor er hjemme og lager mat. Foreldrene mine er jo omvendt, Mamma er business og Pappa er lager mat og rydder. Men Bestefar var veldig obs på at døtrene hans skal ha like muligheter som sønnene hans. Så hvordan de har det hjemme er veldig annerledes enn sånn Mamma og Pappa har det.

Hvordan vokste Besteforeldrene dine opp?

Veldig rart. Bestemor ble giftet bort til Bestefar når hun var tre år. Veldig gammeldags. Gamledager er ikke lenge siden. Det er Bestemoren min vi snakker om, det var ganske annerledes når hun var liten. Mamma fikk jo velge hvem hun ville gifte seg med, og gjør det hun vil.

Fjerde samtale om hjemmet

En samtale om de sentimentale og praktiske verdiene

Hvilket sted er mest hjemme?

Ja, det er huset vi bor i nå, i 25 år. Jeg er jo nesten aldri på vestlandet, jeg hater den bakevja. Det vil si, jeg er blitt mye mildere, men for å si det sånn: jeg har vært flere ganger i England, i Darby. Eller, ungane mine har vært flere ganger der og sett mitt fotballag, enn de har vært der jeg vokste opp, hos Bestemora si. Så har jeg jo fått ett veldig nært forhold til Vesterålen.

Er stedet du bor definert av din økonomiske situasjon eller er det mer ett personlig valg?

Det er veldig vanskelig. Vi har hatt denne situasjonen oppe opp til flere ganger. Minstejenta vår er 18, så hun går siste året på videregående. Det er jo ett eller annet med at det er barndomshjemmet til barna våre. Så det er noe med den sentimentale verdien. Det er derfor vi har overtatt barndomshjemmet til kona mi, siden den sentimentale verdien er for stor. Hjem er ett sted å bo, og da er det noen pluss og noen minuser. Det er noen minuser der oppe med unger som skriker som ville dyr, men på ett tidspunkt blir de større også slutter de å skrike.

Men det der er vanskelig, for med tanke på naturen er vi ikke så hjemme her, det er litt mye skog rundt her, så det er ikke uten videre vår natur. Vi er jo vokst opp ved havet, i de åpne landskapene. Der vi bor nå er jo litt inni skogen, selv om vi ser fjorden.

Det er mer Oslo som er hjemmet ditt enn område du bor i?

Ja, det er nok en god beskrivelse. Vi har jo båtene på hovedøya, så det er jeg jo knyttet til. Oslo fra den siden er helt annerledes. Det er ganske stor forskjell synes jeg. Jeg pleier å ta med folk på en båttur, og så en tur langs kaia for å vise Oslo fra den siden. Da oppleves Oslo helt annerledes.

Fjorden er viktig og du kommer jo fra havet?

Jeg er den første i vår familie som ikke er sjømann eller fisker. Så det jo litt morsomt med at sønnen vår har blitt sjømann, fisker. På den siste turen var han på Grønland. Faren min han var ute i 2 år av gangen, uten å være på land. Da jeg var liten var han 9 måneder ute og 3 måneder hjemme. Så jeg ble jo aldri kjent med faren min. Også var han sjenert også. Faren min så meg aldri spille en fotballkamp. Så det er vanskelig med det som er hjemme. Det er ett omfattende spørsmål.

Hvilket type samfunn kommer du fra?

Det samfunnet jeg kommer fra er en blanding mellom puritanisme og... Det var på mange måter ganske fattigslig både økonomisk og intellektuelt. Naboene satt og spiste av samme fatet når moren min var liten, det var så gamledager.

Jeg kommer fra restene av de gamle samfunnet. Jeg var inne i noen av fjøsene der når jeg var ung, og du vil ikke tro det! Det var så skittent. Og der produserte de mat!

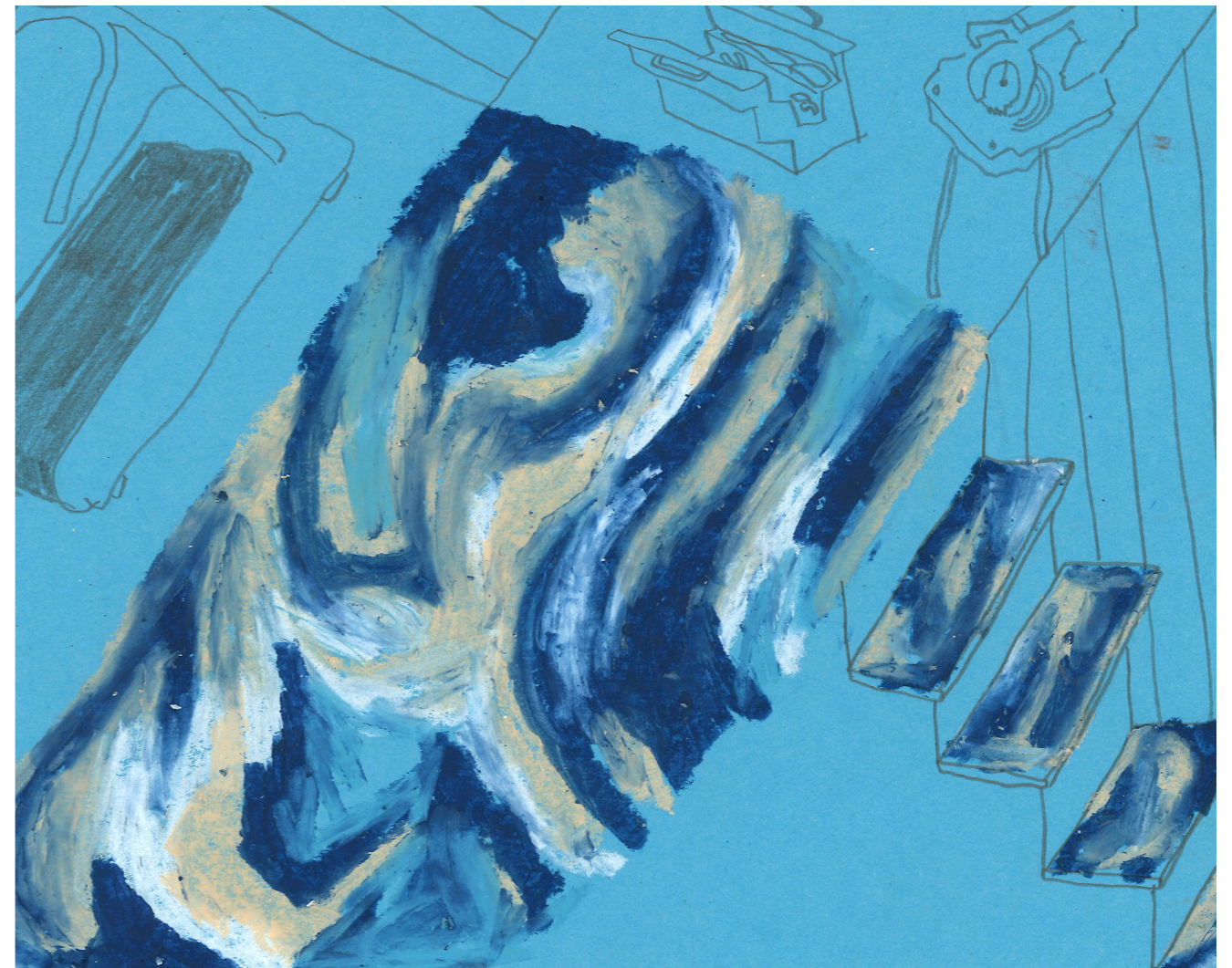
Når er foreldrene dine født?

Faren min er født i 1930 og moren min i 1936. Hun var bare tjuenefem da hun fikk meg. Faren min var seks år eldre. Faren min var også fattig. Han var ikke konfirmert, fem år på skole og den neste yngste av tretten unger. Han kom fra rett utenfor Svolvær. Fra ett hus som han beskrev som seks ganger fire meter. Det var en standard. En stue, et kjøkken og ett loft. Også hadde de to kuer. Fiske var jo rikt, men de gikk jo barbeint og bytta på å bruke skoa.

Moren min hadde det litt bedre, foreldrene hennes fikk varmtvannsbereder og dusj som de første i bygda. Og det var sånn: «Jaha, de skal være så jævla fine som skal vaske seg hver dag». Men det ville Bestefaren min siden han hadde vært i New York og ute i verden, så det var noe med de impulsene. I den kulturen som kona min kommer i fra i Vesterålen er det også sånn, disse folka har jo vært i hele verden.

Hadde du sett mye av Norge du bodde i som liten?

Nei, men i 1968 kjørte vi til indre sogn med hele familien. Vi var helt rystet. Det var umalte hus, geiter og budeier. Vi var helt rystet. Fordi som sagt, jeg feira jul i Liverpool i 1965, i sjømannskirken der. Jeg husker disse tingene, jeg har masse bilder fra Karibien. Jeg var der med foreldrene mine. Så det er noe er interessant med kysten, sånn generelt. De er mer åpnere enn de som bor inne i skogen. Selv om standarden har vært lik

og det har vært like vanskelig og fattigslig. Jeg tenker hvis man er på en båt, spesielt i gamledager, da må du snakke høyt og tydelig og direkte, ikke noe om og men. Det blir annerledes enn om du går inne i skogen og stirrer inn i ræva på en elg eller grevling. Du blir ikke så utadvendt da.

Hvordan historien hvordan du forholder deg til der du bor nå?

Selv om jeg har ett sånt angstbitersk forhold til oppveksten min og det samfunnet, så er det også en form for erkjennelse eller forbindelse til det jeg kommer i fra i at jeg har blitt mer og mer opptatt av å gjøre praktisk arbeid og å gjøre ting selv. Det er bare jeg og en til som har kjeledress i sameiet og som driver å renser takrenner og prøver å gjøre mest mulig selv.

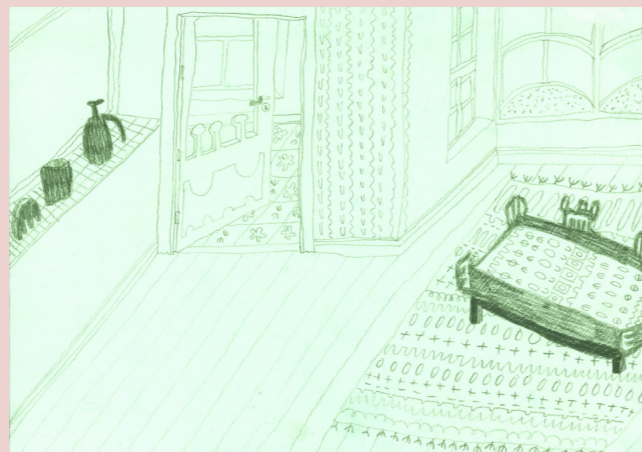
Her i byen er det litt det motsatte enn i Vesterålen. Det er enten en fremmedgjøring i forhold til det materielle og det fysiske, at folk har veldig lite forholdt til fysisk arbeid. De vet ikke hva redskapene heter, det omtaler de som ting, eller en dings, eller en sånn. På alle mulige måter har de ett forbehold i forholdt til gjenstanden. Det gjenspeiler en manglende kultur, da de aldri bruker det. Mens oppe i Vesterålen er det slik at om du ikke kan kjøre bil så er du ubrukkelig. (3.4)

Hvilken farge hadde barndomshjemmet ditt?

Det var moren min så enormt stolt av da jeg var liten! Hun sa alltid: Signlrød nummer 21! Hvor bor du spurte folk henne og da sa hun: Jeg bor i det huset der borte, du ser det fordi det er signlrød nummer 21! Det var hvitt da jeg vokste opp, det er jeg ganske sikker på, så malte de det gult fordi Bestefar brukte samme malinga til å male båten. Hva heter den? Det er ikke oker gult, men med blå eller hvite karmen. Men nå har moren min malt det mørkebrunt! Det liker jeg ikke. (4.1.3)

4 Forsøkene

4. Attempts: The fourth chapter: Attempts, presents the process of formulating a new norm for quality of housing. We present six attempts at using the content from previous chapters in the book by seeking to translate the argumentations into norms. The first attempt in the chapter is showing different layers of information on top of each other and how they are connected. This leads to an attempt to formulate new norms: the sketch of norms. Following this, we also attempt to use drawings of the Sketch of norms as a way to lead us to two plan-drawings of two different apartments. In the last part of the chapter we present four Housing-Portraits based on the conversations from chapter three. In the final attempt, these portraits are translated into four apartment plan-drawings.

Fjerde kapittel: I Forsøkene presenteres prosessen bak det å formulere en ny norm for bokkvalitet. I Forsøkene legges materialet fra de andre kapitlene i boken til grunn for teste ut og formulere nye normer for bokkvalitet. Det første som presenteres er et forsøk på å legge alle de ulike lagene fra grunnlaget oppå hverandre, og ut fra dette foreslå skisser til en ny norm: Normskisser. Herfra presenteres en uttesting av normskissene gjennom frihåndstegninger av hjem og forsøk på å tegne leiligheter. Avsluttningvis blir det presentert oppslag av collager og leiligheter med utgangspunkt i boligportrettene fra kapittel to.

1. Forsøk: Lag på lag

Forsøket: Vi la flere lag av ulik informasjon oppå hverandre i 1:1 for å prøve å forstå konsekvensen av ulike normer for boligen.

Layers –First attempt: We put three layers of information from chapter three, upon each other in 1:1. The first layer is a floor plan, interpreting The Minimum Standard from the Bank of Housing (red). The second layer is a floor plan drawn as a part of a housing development in Oslo, built in 2020 (yellow). The third layer are built interpretations of the housing-portraits presented as fragmented fragments of rooms, furniture and big drawings (black). The goal of the attempt was to see the different layers 1:1 and together. It was the first step in the process making of a new norm for housing quality. This attempt resulted in the attempt to write new norms ourselves.

Tre lag

I første forsøk har vi lagt tre lag med informasjon om arkitekturturnormer oppå hverandre. Første lag er en leilighet tegnet som en tolkning av Husbankens minstestandard. Det andre laget er en typisk leilighet bygget i 2020, hentet fra boligprosjektet Lørenporten. (se s. 48) Det tredje laget er bygde og tegnede romlige situasjoner, disse er tolkninger fra boligportrettene (se s. 52-59). Dette gjorde vi som et første forsøk for å se hvordan ulike forståelser av bokvalitet kan se ut i et 1:1-forhold. Når vi sammenligner tegningene av leiligheten som representerer Husbankens minstestandard og den typiske leiligheten fra 2020 viser alt fra planløsning, organisering og størrelse to vidt forskjellige måter å forholde seg til bokvalitet på. Tolkningene fra boligportrettene er i dette forsøket møblert inn i Husbankens minstestandard som et forsøk på å se det personlige og levde livet opp mot standardene som synliggjøres i plantegningene. (3.5)

Ved å få planene tegnet opp 1:1 var det lett å se hvor store forskjellene mellom leiligheten som representerer Husbankens minstestandard og en typisk leilighet fra 2020 faktisk er.

Husbankens minstestandard

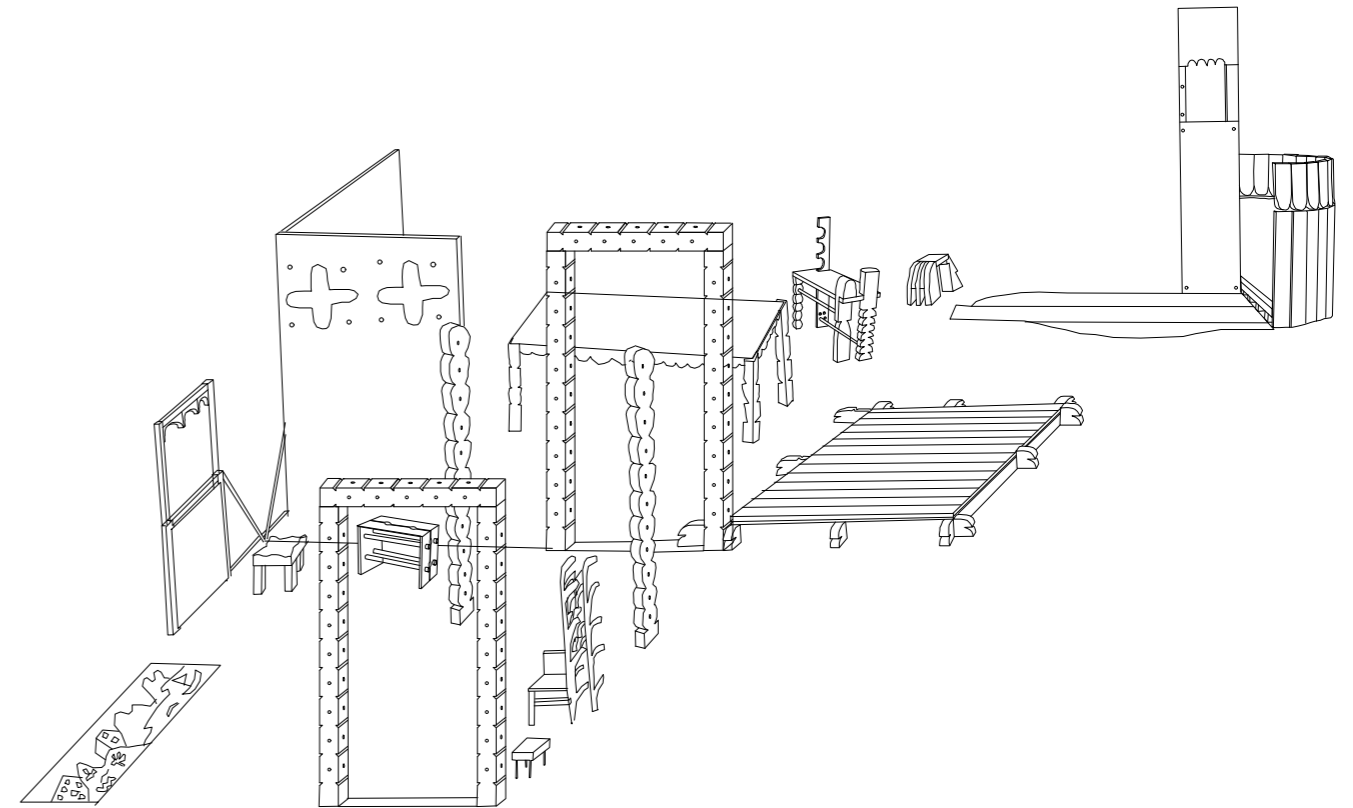
Husbankens minstestandard har mange av de kvalitetene som vi kjenner fra eldre boliger. Leiligheten har en romslig gang med oppbevaring både for de daglige ytterklærne og skaplass til sesong-yttertøy, samt plass til et kosteskap. Både stua og soverommet er store nok til at man kan gjøre andre aktiviteter enn "hovedaktiviteten". På soverommet er det plass til et skrivebord og på stua er det plass til et juletre.

Typisk leilighet fra 2020.

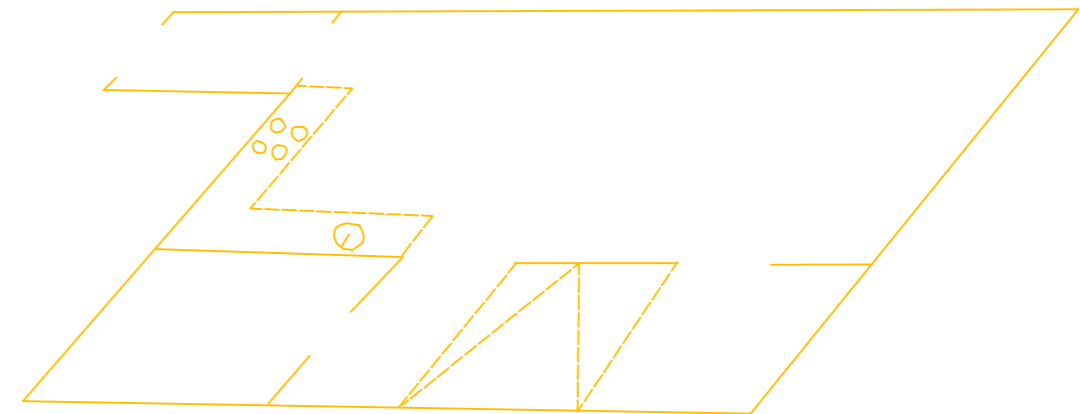
Størrelsen på denne leiligheten gjør den lite fleksibel både når det kommer til innredningsmuligheter og hvis en skulle behøve å endre planløsningen. Leiligheter med planløsninger som kan endres kan lettere tilpasses nye normer for utforming og være mer brukervennlig for fremtiden. Det at leiligheten er ensidig gjør den også vanskelig å innrede siden det er ønskelig med gode lysforhold for både spisebord og sofakrok. Leiligheten har heller ingen oppbevaring i gang eller bod som gjør at alt av yttertøy og sesongklær enten må være i boden eller et annet sted i leiligheten, for eksempel på soverommet.

Målet

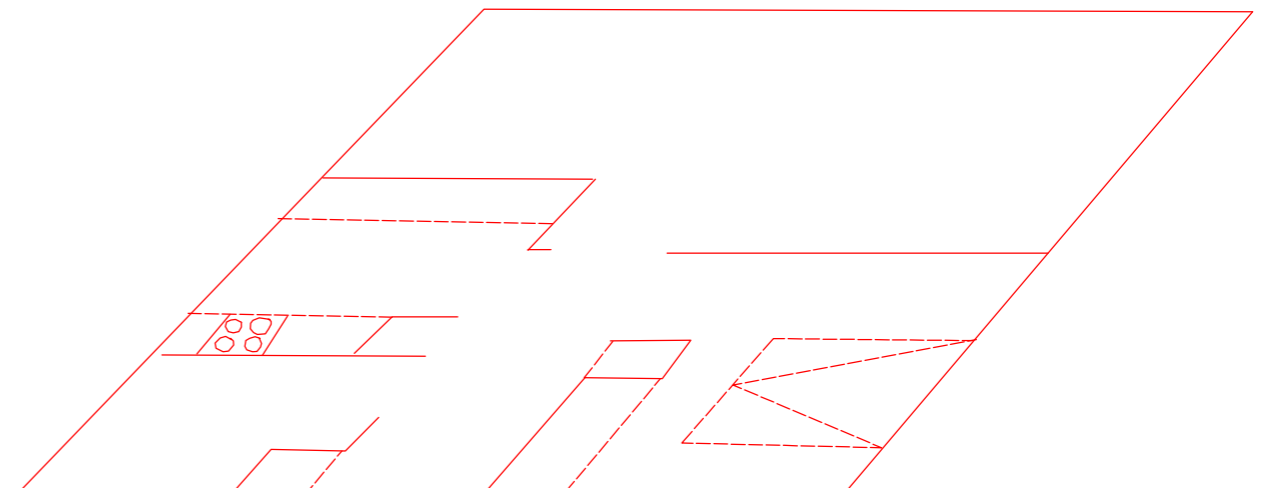
Målet med dette første forsøket var å finne metoden for å utvikle nye normer for bokvalitet. Hva skulle den inneholde, og trenger vi egentlig flere krav enn det vi har i dag? Hvordan skal en ny norm for boligkvalitet legge til rette for muligheter og variasjoner i utformingen av boliger, og samtidig sikre at boligene opprettholder en bokvalitet?

Lag 3: Bygde og tegnede romlige situasjoner, disse er tolkninger fra boligportrettene

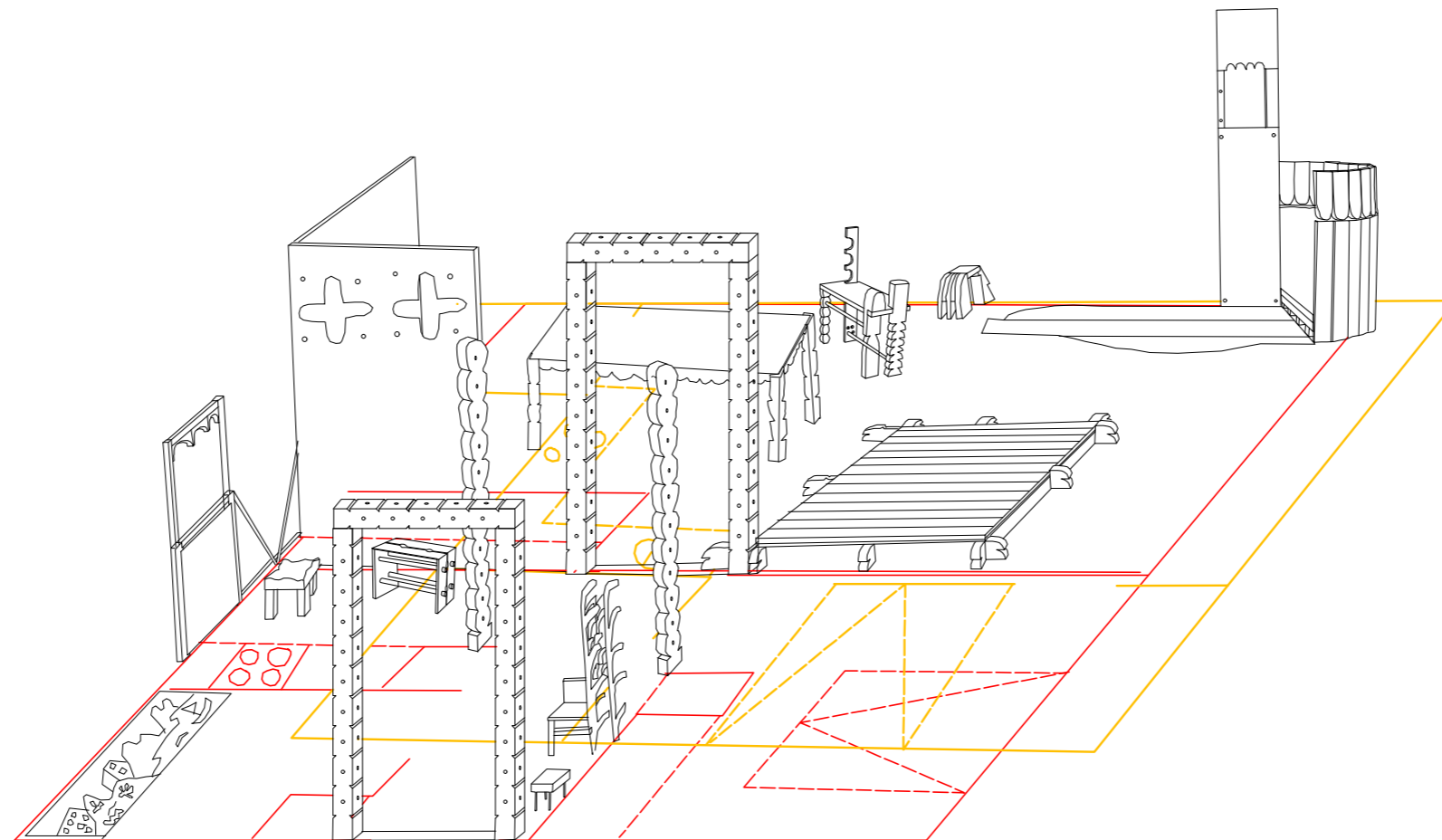

Lag 2: Typisk leilighet bygget i 2020, hentet fra boligprosjektet Lørenporten.

Lag 1: Leilighet tegnet som en tolkning av Husbankens minstestandard

Alle lagene oppå hverandre : Tegningen og fotografiene viser alle de tre lagene i en romlig installasjon 1:1.

2. Forsøk: Normskisser

Forsøket: Vi lagde 18 normskisser for bokkvalitet, for å teste ut hva Normen bør inneholde.

Norm Drafts — Second attempt: *We made a drafts of norms; 18 norms for quality within housing. We called the drafts Norm Drafts. The aim was to test what The Norm should contain. The Norm Draft contains norms in different scales; from politics to details within the dwelling. This Norm Draft is the foundation of the next four attempts.*

Skissere nye normer

Ut fra funnene og observasjonene vi gjorde i første forsøk prøvde vi i dette forsøket å skissere opp nye normer for bokkvalitet: Normskisser. Her brukte vi informasjonen fra funnene vi hadde gjort så langt i semesteret til å formulere Normskissene. De er formulert fritt ut fra våre forståelser om hva bokkvalitet er. Normskissene inneholder nye normer som er formulert fra stor til liten skala: fra boligområdet og boligkomplekset, til inne i boligen og dens detaljer. Grunnen for denne reisen i skala handlet om at vi ville formulere koblingen mellom selve boligen og det som omgir boligen. Dette er fordi vi tenker at bokkvalitet handler om mer enn det som er innenfor boligens fire vegger.

Normskissene er grunnlag for de neste fire forsøkene:

Toromsleiligheten blir også i disse forsøkene brukt som et gjennomgående eksempel for å kunne sammenligne funnene i forsøkene. Normskissene blir brukt for å forstå hvilke normer som mangler, hvilke som er upresise/motstridende og mest av alt; hvordan normene kan gi utslag i arkitekturen og i for å lese seg inn i fiktive hjem.

Normskissene:

1. Rettferdig tilgang til bolig.
2. Behov for redegjørelse for hvilken kontekst boligprosjektet setter seg inn i: hva utvikleren velger å sette fokus på, og hva de velger bort.
3. Et system som skal gjennomgå alle planlagte leiligheter med lekfolk om deres hverdag, for å kunne teste bruken av leilighetene gjennom plantegninger.
4. Håndverkere får sette preg på arkitekturen gjennom sitt arbeid, samt gjennom utførelsen av ornamentikk i alle leiligheter.
5. Alle skal ha tilgang til et tunte som en møteplass for naboer.
6. Felleshus i nabolag som ikke er sykkelbod, garasje eller vaskerom.
7. Felles inngangsparti for hele blokken.
8. Utsikt i alle leiligheter.
9. Mulighet for å reparere ting i boligen selv.
10. Plass på stua til annet enn å sitte i sofaen eller ved spisebordet.
11. Plass til et personlig møbel i gangen som ikke er et sittemøbel, garderobeskap, eller skohylle.
12. Møbel som kan overskride standarddybde på skap på soverommet.
13. Krav til utsikt på bad og plass til å tørke tøy.
14. Sitteplass på kjøkken med utsikt.
15. Opplegg for karm på vegg til små gjenstander.
16. Utsyn til andre rom gjennom vindu i vegg.
17. Plass til dobbelt så mange gjester enn antall personer som bor i leiligheten.
18. Plass til støvsuge- og vaskeskap inne i leiligheten.

3. Forsøk: Normskissene i byen — Økern gjennom historier

Forsøket: Vi skrev og tok bilder av hvordan noen av normskissene utspilte seg i et utviklingsområde i Oslo, Økern.

Økern through histories, Norms in the city — Third Attempt: *We made four compilations of text and drawings that discuss how the norms unfolds in the city. The Norm Draft is placed into de compilations as footnotes. The examples are placed in the developing area: Økern in Oslo.*

Det tredje forsøket prøver vi å forstå hvordan normskissene utspiller seg i byen. I forsøket har vi satt to situasjoner fra Økern opp mot hverandre, beskrevet gjennom små historier fra stedet og tilknyttede fotografier. Dette har vi gjort fordi boligen henger sammen med området rundt boligen.

Det som er utenfor veggene til boligen, som for eksempel grøntområder, lekeplasser og matbutikker, men det er også politikken som påvirker ens tilgang til boliger, er også med på å definere bo- og boligkvalitet. I dette forsøket diskuterer vi Økern, et område som er under stor og rask utvikling. Økern, som før var det industri, skal om noen år bli et stort boligområde. Dette er et relevant sted å diskutere hvordan omgivelsene påvirker boligen.

Normskissene vi undersøker refereres til under foto og tekst.

Den gamle narvesenkiosken

I den gamle narvesenkiosken har urbandesignerne Leva slått seg ned. De jobber med medvirkning i området for eierne av Økernsenteret (Sten & Strøm og Skanska). Da vi besøkte dem snakket de om stedets identitet. De jobbet med å utvikle en ny visuell identitet for Økernsenteret og som en del av den jobben skal de bytte Økerns identetsfarge fra blå til oransje.(4.1.3)

Normskisse 2. Behov for redegjørelse for hvilken kontekst boligprosjektet setter seg inn i: hva utvikleren velger å sette fokus på, og hva de velger bort.
(3.1)

Krimskramsbutikken

Det er kun én butikk som enda holder til på Økernsenteret. En krimskramsbutikk som selger voksdunker på rull og kjøkkenutstyr, sliper nøkler og lager skilt. Det er en familiebedrift som har holdt til i huset siden 70- tallet. Hun som jobbet der fortalte at Økernsenteret er som en sil, at under butikken deres er det en liten sjø.

Pizzabua

På en parkeringsplass med el-biler i alle generasjoner(haha! veldig gamle el-biler?) står det et lite hus, Pizzabua. En trailersjåfør vi kom i snakk med forteller at de serverer den beste pizzaen i byen. Han har spist på bua siden 80-tallet, og har alltid bestilt det samme: pizza pepperoni. Han fortalte at i begynnelsen lå ikke bua på Økern, men rett bak Jernbanetorget på en tomt som nå er ferdig utviklet - midt i hjertet av Oslo sentrum. Om noen år kommer parkeringsplassen med alle el-bilene til å bli utviklet, og Pizzabua kommer til å flytte til nok en ny, brakk tomt et annet sted i byen.

Normskisse 5. Alle skal ha tilgang til et tunte som en møteplass for naboer.
(3.1) (4.2.1) (4.2.3)

Kunstplassen

På en øy mellom rundkjøringer og veier står det en liten samling med skulpturer. Det er Oslobiennalen som har plassert de der. Det er en samling med avdankede skulpturer som en gang sto andre steder i byen. Skulpturene er ofte besøkt av de lokale barnehagene. Barna sitter på ryggen til sneglen, kryper gjennom røret, eller holder dama med den røde hatten i hånden.

Graffiti

Rundt Økernsenteret er det store graffitier på alle flater og vegger. Noen av arbeidene er store og gjennomarbeidet. Det kommer nye hele tiden, men de fineste blir sjelden malt over.

Normskisse 2. Behov for redegjørelse for hvilken kontekst boligprosjektet setter seg inn i: hva utvikleren velger å sette fokus på, og hva de velger bort.
(3.1) (4.1.3)

Kunst laget av barn

Rundt Økernsenteret har Leva fått barn fra skolene i området til å lage malerier som de har hengt på veggene rundt senteret. De er fargerike, i duse farger. Et barn har skrevet #corona.

Med Normer — Forsøkene

Kronebygget

I Kronebygget på Økern er det flere store grossister som selger ut varene sine til byens restauranter og grønnsaksbutikker. Du kan kjøpe ris i så store sekker at de er umulig å bære, og grønnsaker du aldri før har sett.

Normskisse 2. Behov for redegjørelse for hvilken kontekst boligprosjektet setter seg inn i: hva utvikleren velger å sette fokus på, og hva de velger bort.
(3.1) (3.3)

73

Containere

Foran Økernsenteret har det blitt satt opp fire containere som et midlertidig tiltak for å skape liv. Det er en moderere markeds plass der selskapet Dagens mat selger råvarer direkte fra bønder til restauranter. Leva, som har arrangert det, har funnet ut at det var en markeds plass på denne tomten for lenge lenge siden, så containeren gir et hint tilbake til historien.

Med Normer — Forsøkene

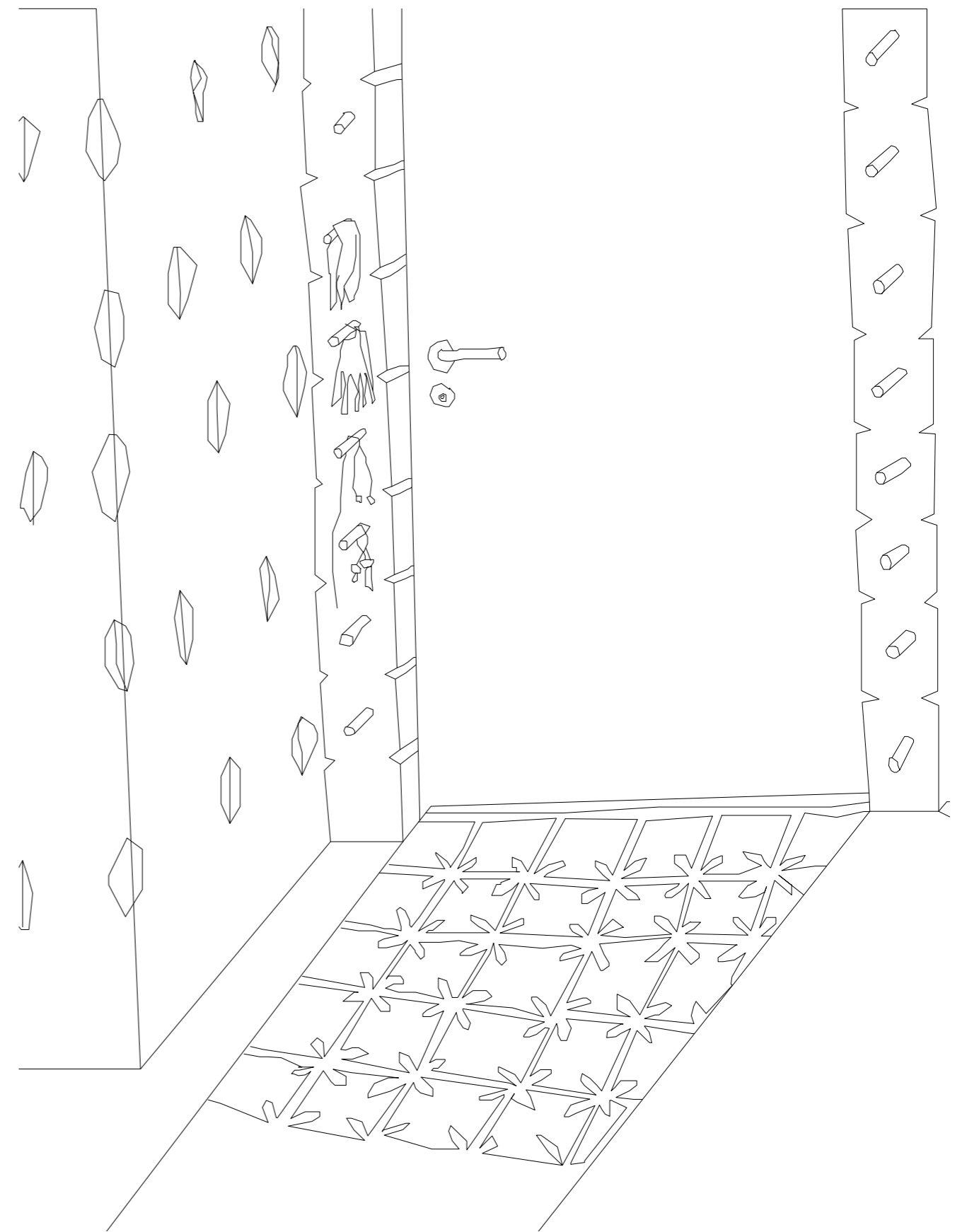
4. Forsøk: Normtegninger

Forsøket: Vi oversatte noen av normskissene til frihåndstegninger. De er forsøk på leve seg inn i hvordan normskissene ville utspilt seg i og rundt boligen.

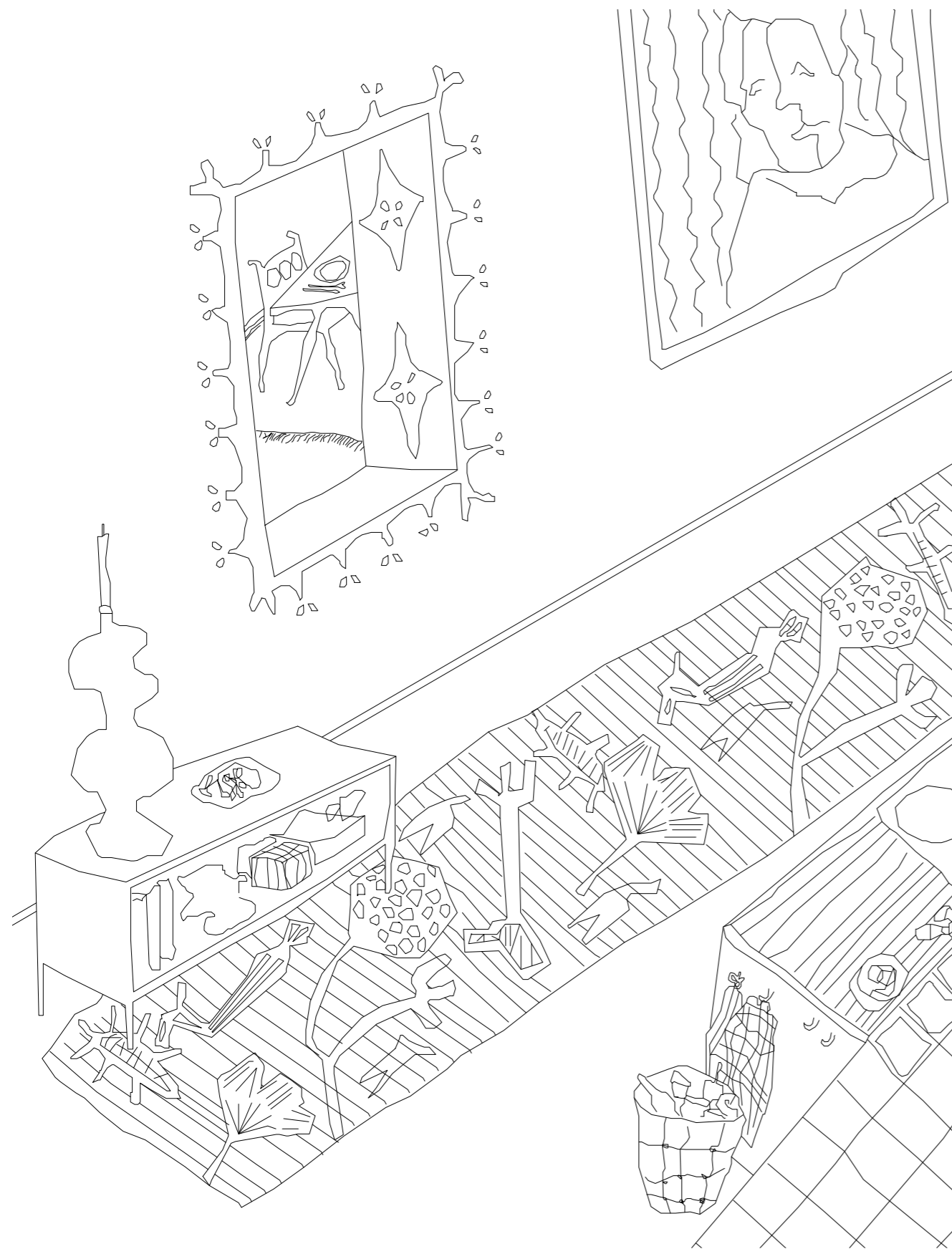
Norm Drawings — Fourth Attempt: *We translated the Norm draft into drawings. The aim was to imagine how the Norm Draft would look like if it was put into life in homes and everyday life, both outside and inside the dwelling. The results of this attempt was a collection of ten Norm Drawings.*

I det fjerde forsøket på å forstå og utprøve normskissene har vi tegnet tegninger av hvordan normene kunne blitt utformet i ulike hjem, da med alle tingene som eies og fellesfunksjonene som deles av beboerne i boligkomplekset. Dette er for å nærme oss mer konkret hva slags begrensninger og muligheter som ligger i normskissene. Tegningene er det første forsøket på å tolke tekst til tegning.

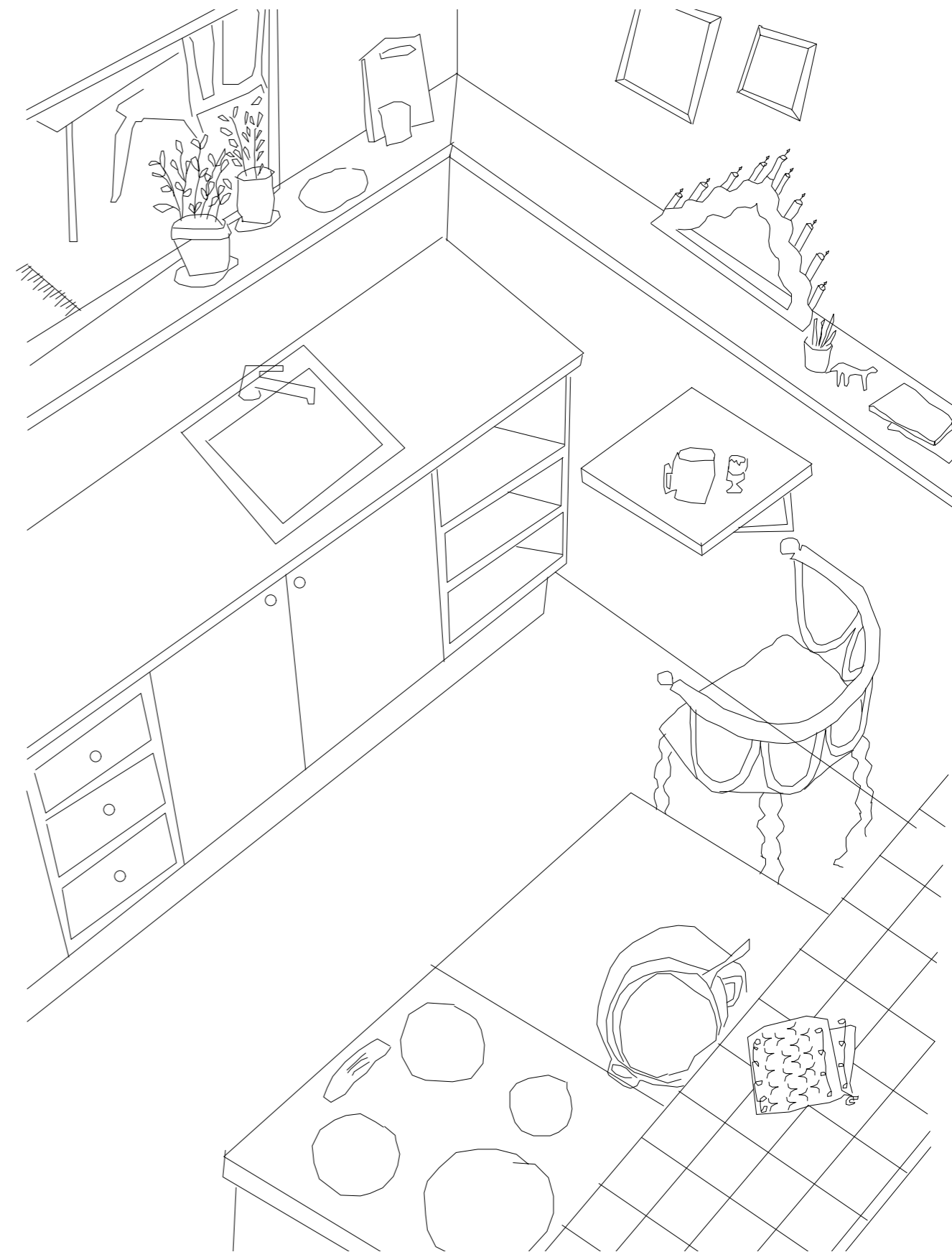
Normskissene vi har levd oss inn i, er referert til under normtegningene.

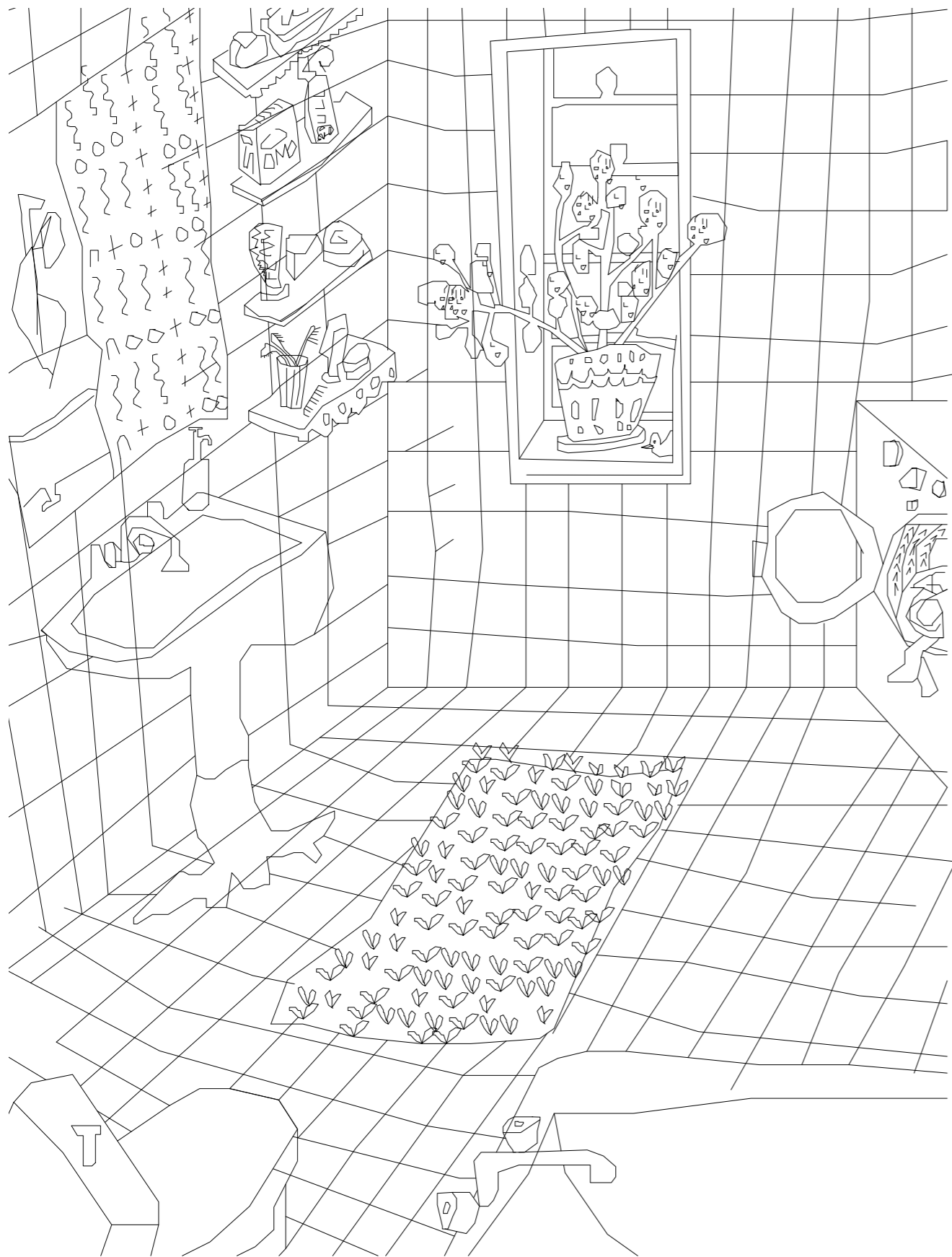
Normskisse 4. Håndverkere får sette preg på arkitekturen gjennom sitt arbeid, samt gjennom utførelsen av ornamentikk i alle leiligheter.
(4.1.2) (4.1.3) (5.1.2)

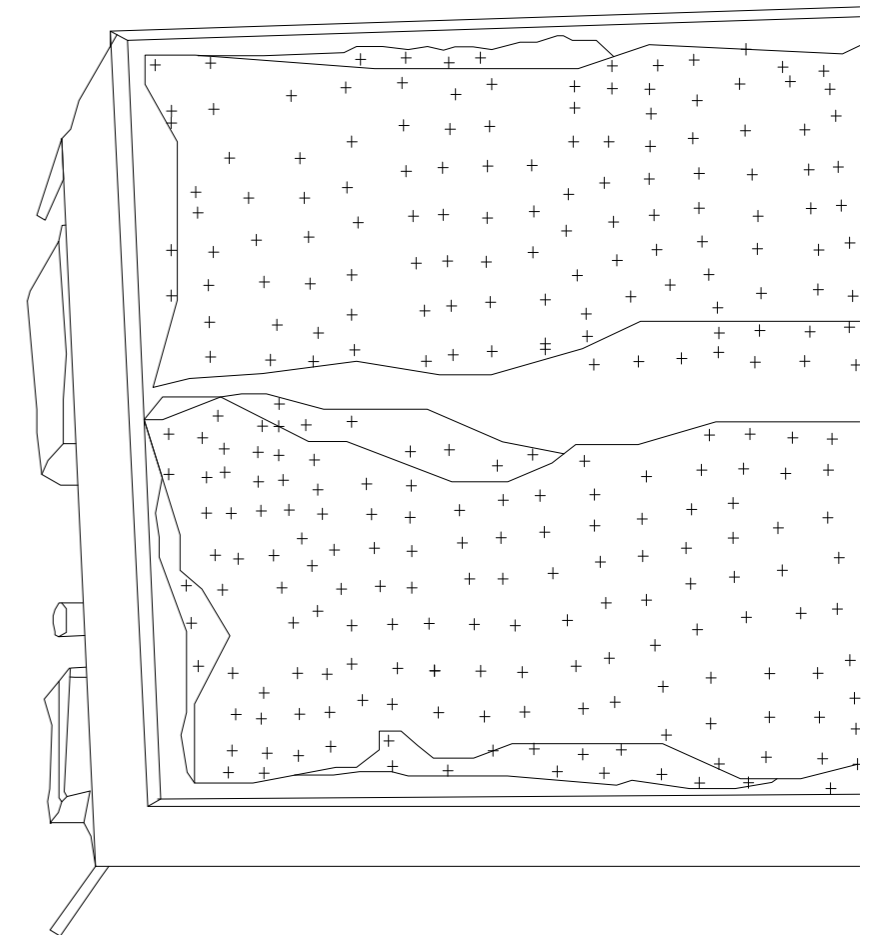
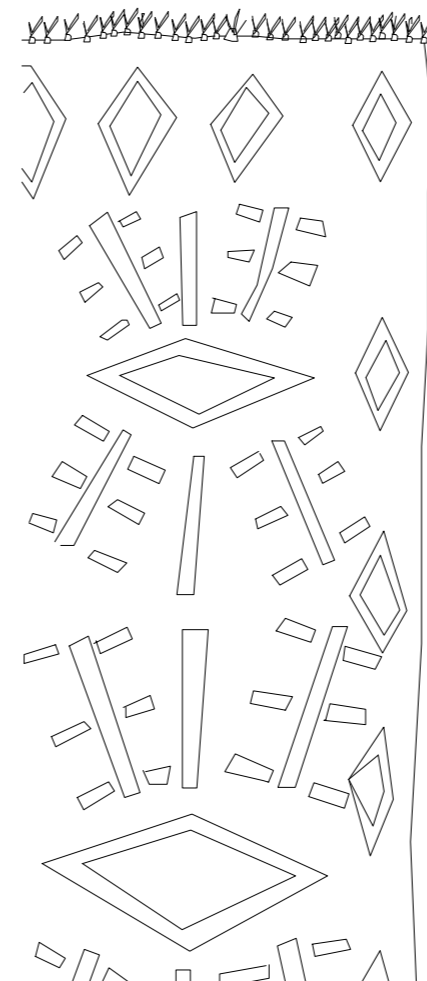
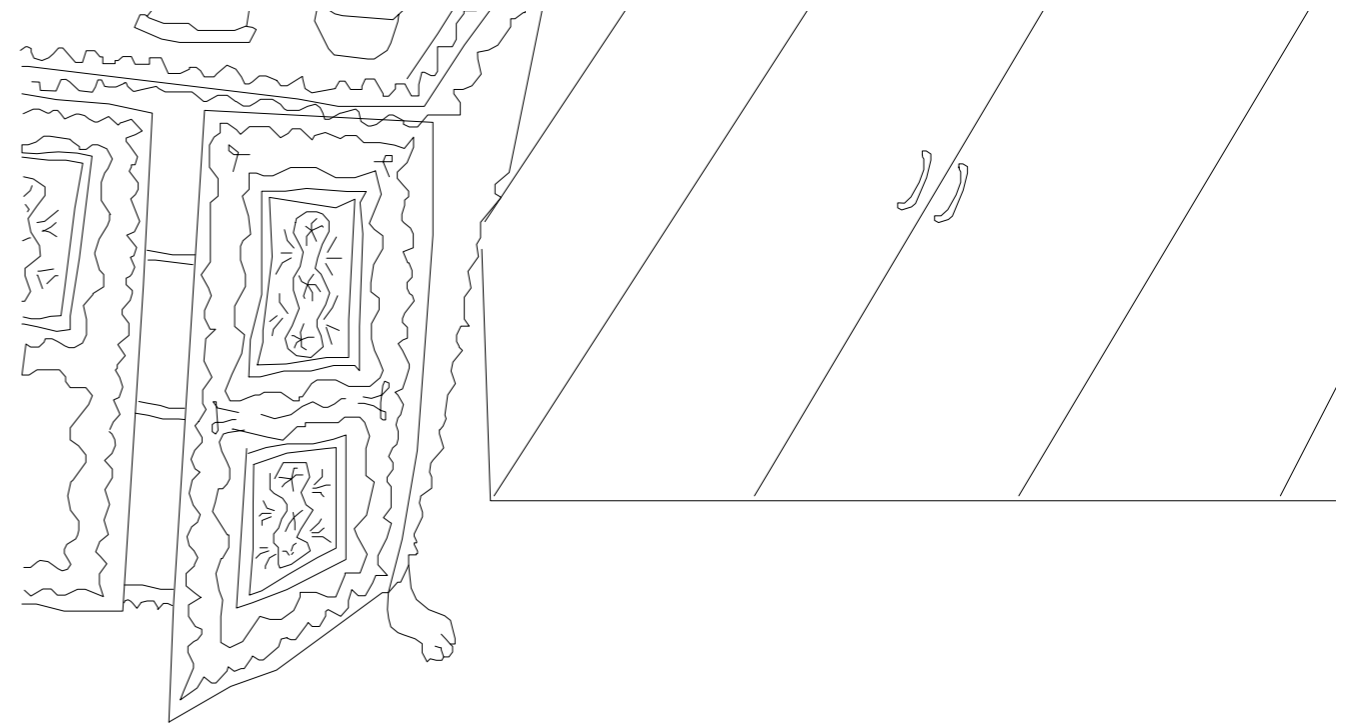
Normskisse 16. Utsyn til andre rom gjennom vindu i vegg.
(5.1.1)

Normskisse 14. Sitteplass på kjøkken med utsikt.
Normskisse 15. Opplegg for karm på vegg til små gjenstander.
Normskisse 16. Utsyn til andre rom gjennom vindu i vegg.
(5.5.1) (5.5.2) (5.5.4)

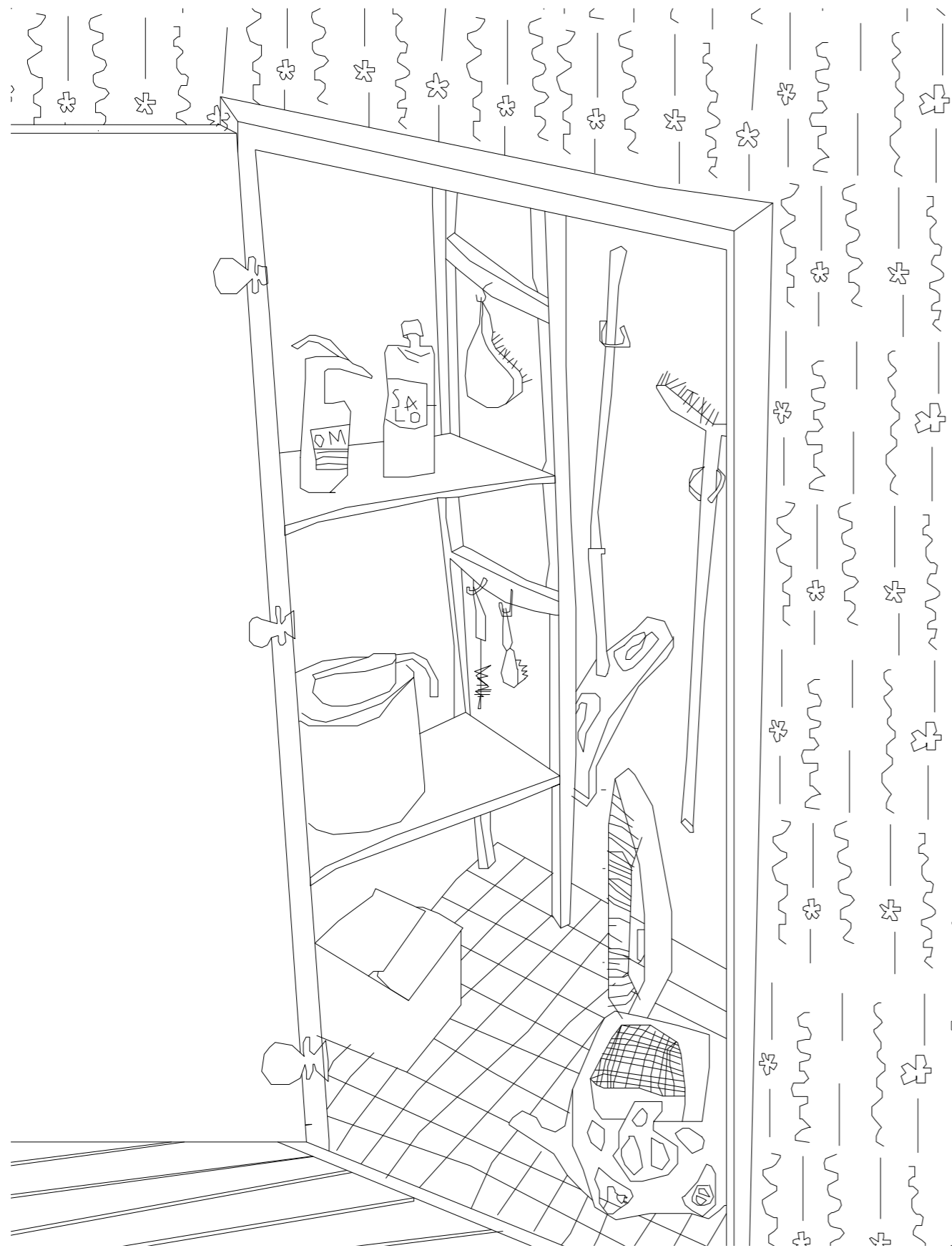

Normskisse 13. *Krav til utsikt på bad og plass til å tørke tøy.*
(5.3.1)

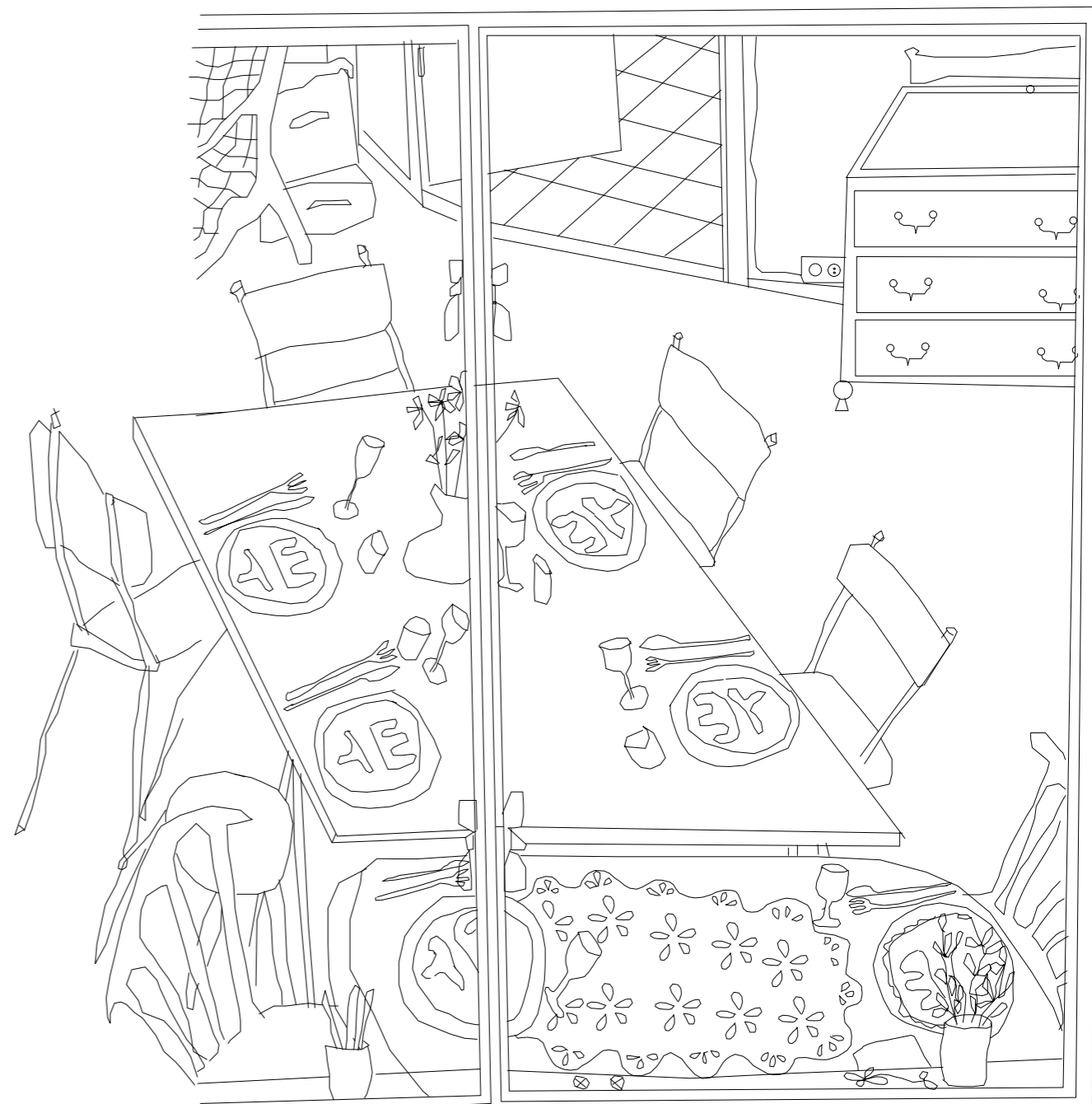

Normskisse 12. *Møbel som kan overskride standarddybde på skap på soverommet.*
(5.4.2)

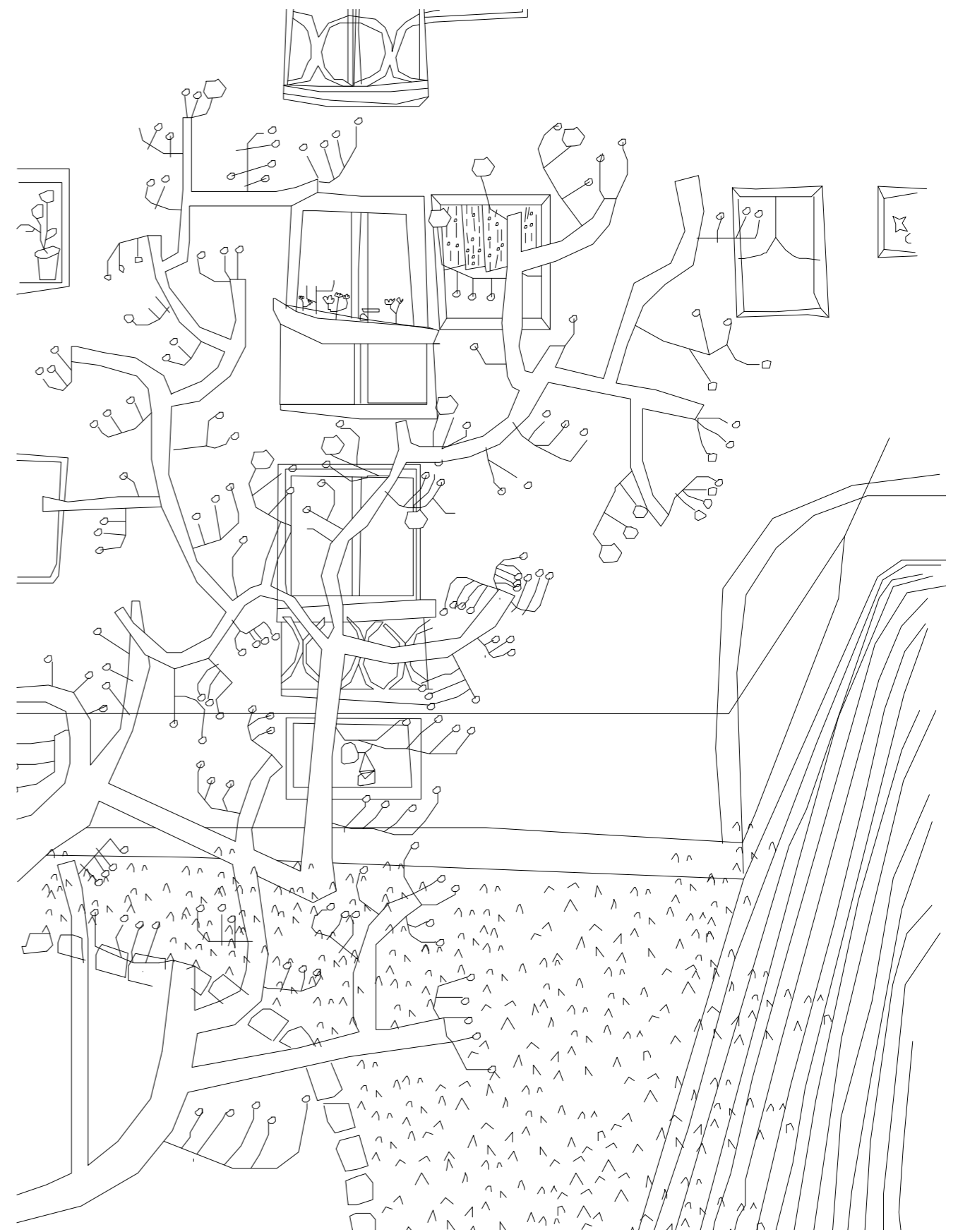
Normskisse 18. Plass til støvsuge- og vaskeskap inne i leiligheten.
(5.2.1)

Normskisse 17. Plass til dobbelt så mange gjester enn antall personer som bor i leiligheten.
(5.6.1)

Normskisse 10. *Plass på stua til annet enn å sitte i sofaen eller ved spisebordet.*
(4.1.1) (5.7.1) (5.7.4)

Normskisse 5. *Alle skal ha tilgang til et tuntre som en møteplass for naboer.*
(4.2.3) (5.6.2)

Normskisse 7. Felles inngangsparti for hele blokken.
(4.1.3)

5. Forsøk: Leiligheter etter Normtegninger

Forsøk: Vi satt sammen normtegnningene fra forsøk fire til to ulike leiligheter som også oppfyller normskisser.

Norm Drawings into Apartments – Fifth attempt: We connected the Norm Drawings and translated it into two different apartments. This is a way of translating norms one step further, into measurable architecture.

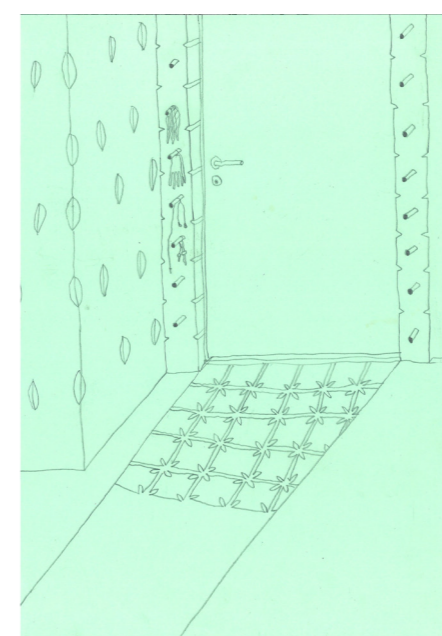
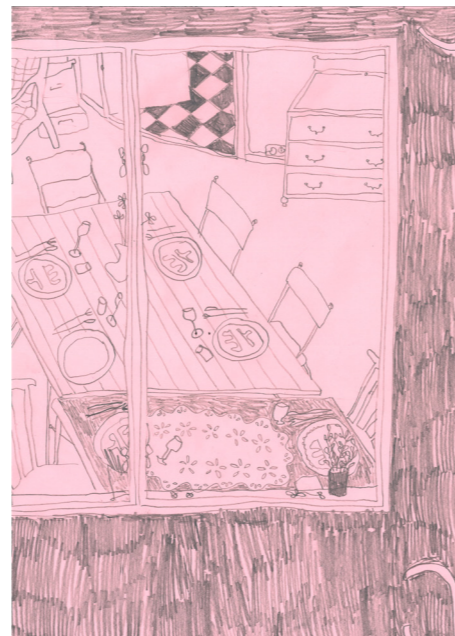
I det femte forsøket har vi tegnet to toromsleiligheter med normtegnningene i fjerde forsøk som grunnlag. Da normtegnningene er et forsøk på å oversette tekst til form, er disse leilighetene et steg videre i å oversette normskissene til målbare og mer rasjonelle tegninger. Normtegnningene viser kun fragmenter av en bolig, slik at i disse tegningene ligger også forsøket på å sette sammen fragmentene sammen, jobbe med sammenhengene i boligen. Planene er innredet med møblene og tingene fra normtegnningene.

Leilighet 1

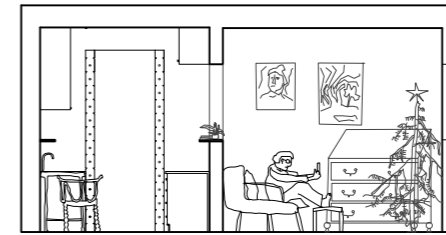
Areal: 56 m²
Privat uteplass: 5m²
Plassering: 3. etg

Disse normskissene er oversatt til leiligheten:

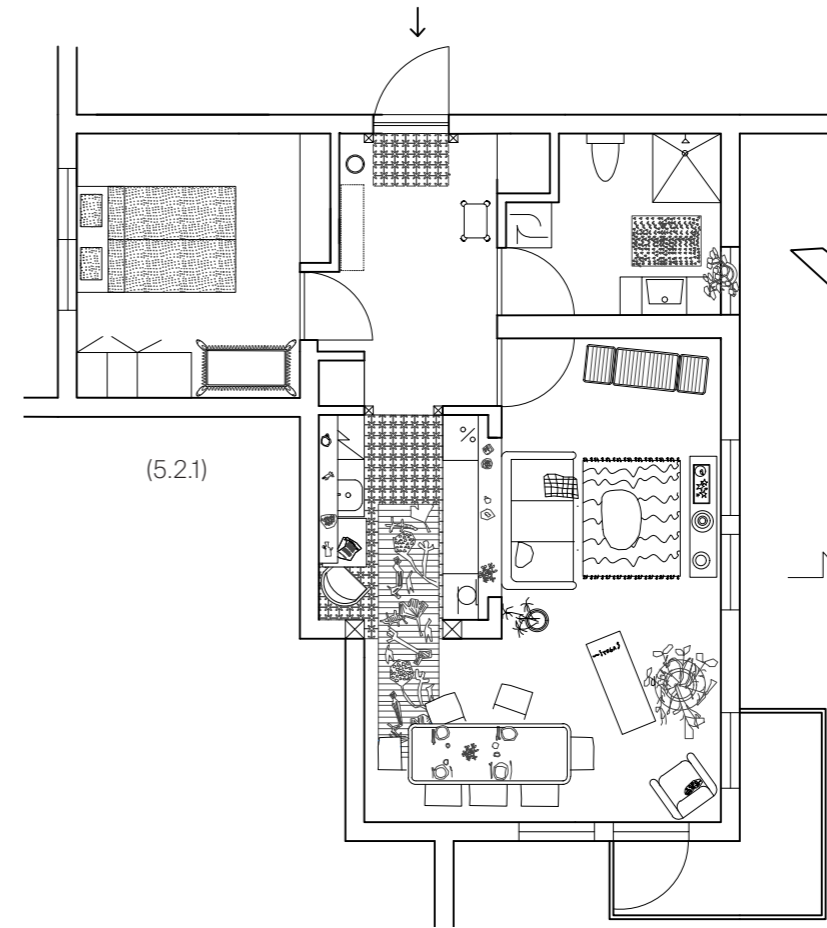
4. Håndverkere får sette preg på arkitekturen gjennom sitt arbeid, og gjennom utførelsen av ornamentikk i alle leiligheter.
5. Alle skal ha tilgang til et tunte som en møteplass for naboer.
10. Plass på stua, til annet enn å sitte i sofaen, eller ved spisebordet.
12. Møbel som kan overskride standarddybde på skap på soverommet.
14. Sitteplass på kjøkken med utsikt.
15. Opplegg for karm på vegg til små gjenstander.
16. Utsyn til andre rom, ved vindu i vegg.
17. Plass til dobbelt antall gjester enn personer som bor i leilighet.

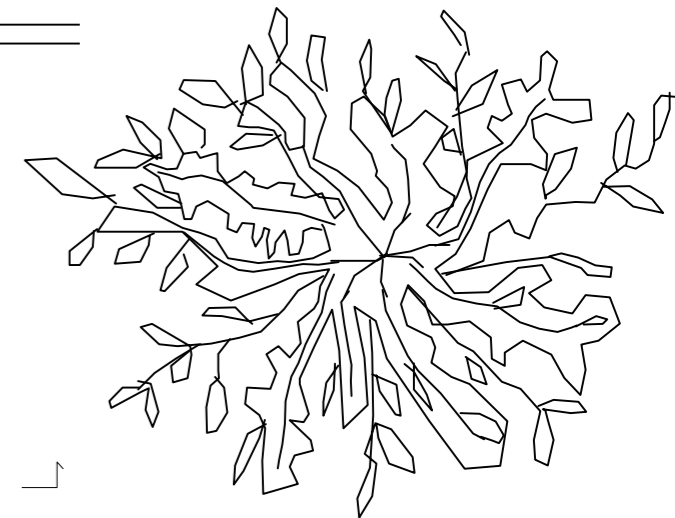
(5.5.1)

(5.2.1)

(4.2.3)

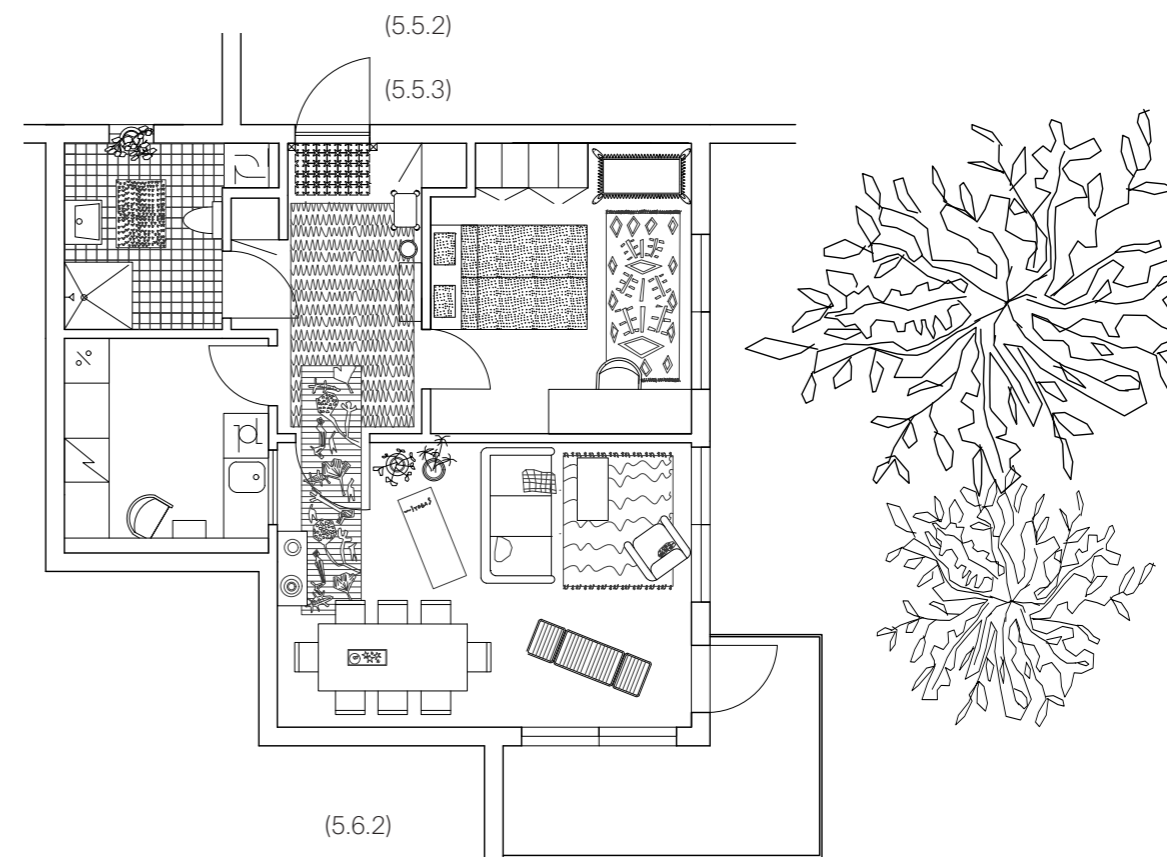
Leilighet 1: Toromsleilighet tegnet ut fra normtegnninger med tilhørende illustrasjoner av normskissenes bruk. Plan og snitt i 1:100.

Leilighet 2

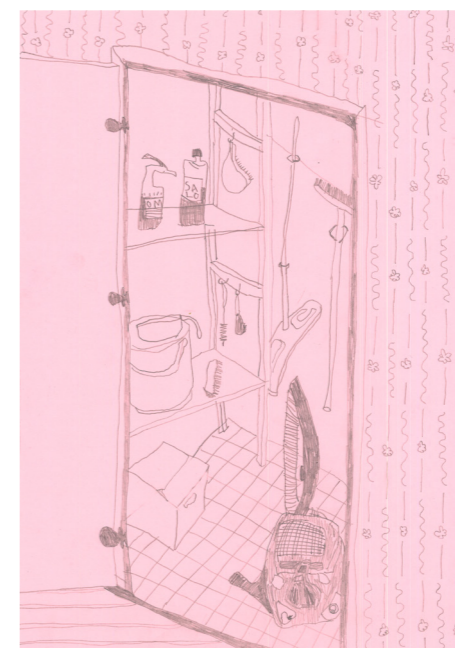
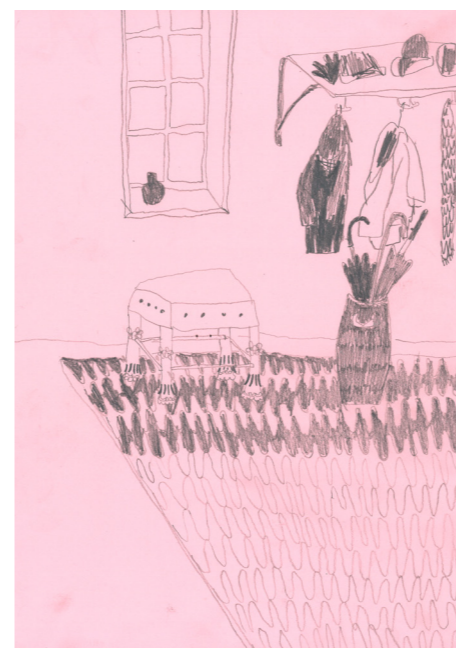
Areal: 55 m²
Privat uteplass: 8m²
Plassering: 3. etg

Disse normskissene er oversatt til leiligheten:

4. Håndverkere får sette preg på arkitekturen gjennom sitt arbeid, og gjennom utførelsen av ornamentikk i alle leiligheter.
7. Felles inngangsparti for hele blokken.
10. Plass på stua, til annet enn å sitte i sofaen, eller ved spisebordet.
11. Plass til personlig møbel i gang, som ikke er sitteplass, garderobeskap, eller skohylle.
12. Møbel som kan overskride standarddybde på skap på soverommet.
13. Krav til utsikt på bad, og plass til å tørke tøy.
14. Sitteplass på kjøkken med utsikt.
15. Opplegg for karm på vegg til små gjenstander.
16. Utsyn til andre rom, ved vindu i vegg.
17. Plass til dobbelt antall gjester enn personer som bor i leilighet.
18. Plass til støvsuger- og vaskeskap inne i leiligheten

Leilighet 2: Toromsleilighet tegnet ut fra normtegnninger med tilhørende illustrasjoner av normskissenes bruk. Plan i 1:100.

6. Forsøk: Tolkning og leilighet etter Boligportretter

Forsøk: Vi lagde fire tolkninger av boligportrettene (se s. 52-59). Deretter tegnet vi en leilighet til hver av de fire boligportrettene. (3.1)

Interpretations and apartment to The Housing-Portraits – Sixth Attempt: We did an interpretation and translation of every Housing-Portraits (look at page 52- 59 for full text) into illustrations and text. This led to the making of four plan drawings of apartments, one for each Housing Portrait. The apartments are made to the different Housing-portraits but also with the aim to be general apartments for different people.

I det sjette forsøket har vi oversatt informasjonen fra intervjuene i boligportrettene (se s. 52-59 for full tekst) til tegningsmateriale som enklere kan brukes i arkitekturprosesser. I dette forsøket viser vi hva vi tar med videre fra boligportrettene og hvordan vi tolker informasjonen slik at den kan bli brukt for å tegne en leilighet. Forsøket handler om å bruke boligportrettene og tolkningene til å tegne leiligheter. Alle er toromsleiligheter. Leilighetene er spesialtegnet til intervjuobjektene, men ønsker likevel å være utformet på en generell måte, slik at ulike mennesker kunne bodd i de samme leiligheten.

Tolkningene av boligportrettene inneholder (3.3):

1. Intervjuobjektens yrke, boforhold og antall flyttinger.
2. Intervjuobjektens bolighistorie og eierforhold.
3. Intervjuobjektens antatte tilgang til en nybygget toroms i Oslo.
4. En historie som beskriver intervjuobjektets forhold til hjemmet.
5. Et møbel vi har utformet til det enkelte intervjuobjektet.
6. Landskapstegning som viser hvordan vi tolker deres "hjemlige landskap". Det "hjemlige landskapet" er en del av personenes historikk, og på den måten et referansepunkt når de flytter et nytt sted. (4.1.4)

Tolkning av boligportrett 1

Yrke: Student, Arkitekt
Boforhold: Leilighet, alene
Antall flytt: 10

Bolighistorie og eierforhold

Førsteperson: Sokkelleilighet, Oslo, eier
Foreldre: Gård, Innlandet, eier
Besteforeldre 1: Husbankhus, Innlandet, eier
Besteforeldre 2: Hus, Vestlandet, eier

Antatt tilgang til nybygget toromsleilighet i Oslo

Behov for kjøpe og bo. Må selge sin egen seter som tilhører hjemgården til noen som ønsker hytte, for å få råd til å kjøpe å leiligheten.

Historier: Naboene arves

«Det er veldig annerledes med naboene her i byen og på gården. Både fordi naboene har vært naboer i generasjoner, så man vet hvem faren deres var og husker at de ligner på hverandre og vi omtaler dem på etternavn - så man arver jo også egenskapene til slekta si der. Personlighetstrekkene går jo på en måte i arv, så det er liksom noe forutsigbart i det. Du vet litt hva du får. Det blir litt sånn: nei, huff jeg kan ikke spørre dem om det, eller vi slipper å spørre dem om det fordi vi vet at de synes det er greit.»

Leilighet til boligportrett 1

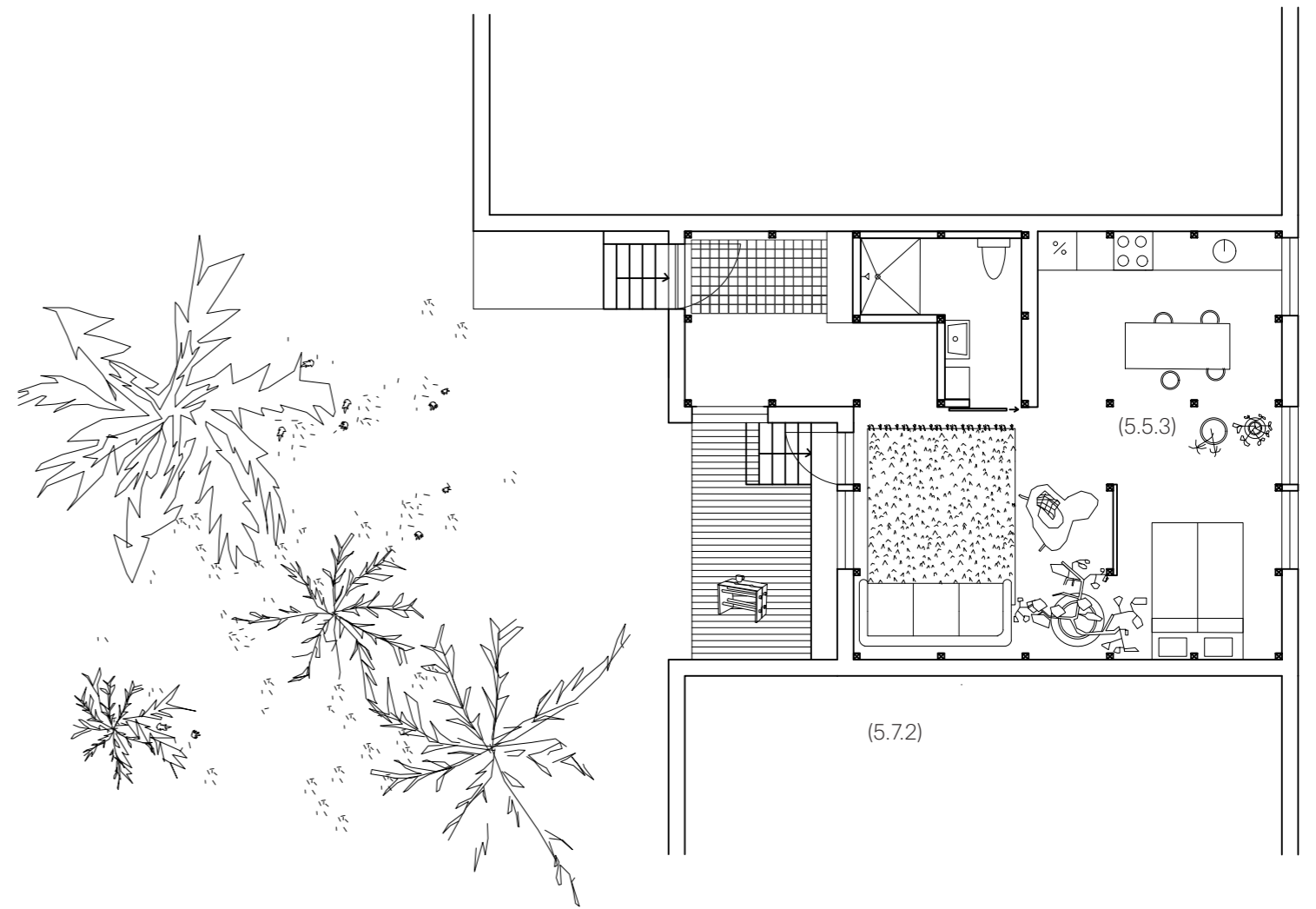
Areal: 50 m²
Privat uteområde: 8 m²
Soverom: 1
Plassering: 1. Etg

Situasjon: Privat uteplass på bakkeplan rett ut fra stua, med utsikt til trærne foran. (4.1.4)

System: Leiligheten legger opp til selvbygging, og har en trekonstruksjon i et grid som gir fleksibilitet og valgfrihet. I dette eksemplet er det tegnet som et åpen plan, der kun toalettet er et eget rom. (4.1.1)

Felles: Inngang fra bakgården, som også er et felles grøn-tområde for blokken.

Privat/offentlig: Leilighetens førsteetasje er hevet med fem trappetrinn, noe som gjør at vinduene går fri fra innsyn fra folk som går på fortauet utenfor.

Leilighet tegnet etter Boligportrett 1.
Plan og snitt 1:100.

Tolkning av boligportrett 2

Yrke: Elektroingeniør
Jobb: Fast jobb
Boforhold: Båt med samboer
Antall flytt: 11

Bolighistorie og eierforhold

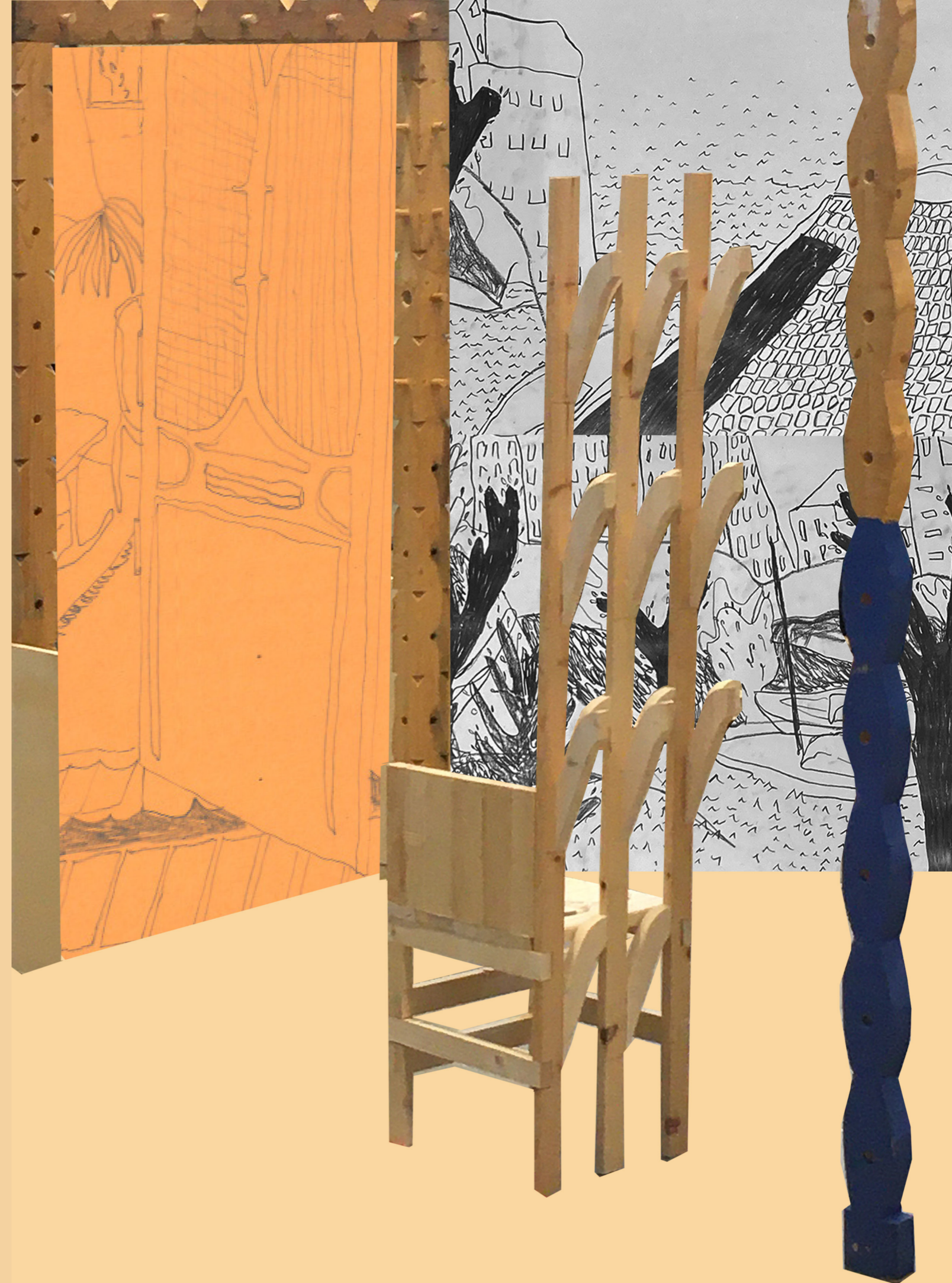
Førsteperson: Båt, eier, Oslo
Foreldre: Enebolig, eier, Bærum
Besteforeldre 1: Villa, eier, Bergen
Besteforeldre 2: Villa, eier, Skien

Antatt tilgang til nybygget toromsleilighet i Oslo

Behov for leie og bo. Har mulighet til å kjøpe bolig ved å ta opp lån.

Historie: Minihus fra Gran Canaria

«Det var egentlig da jeg bodde på Gran Canaria et halvt år at jeg fikk ideen til å bo som jeg gjør nå. Jeg gikk forbi mange dører som sto åpne, og man så rett inn i leiligheten. Det var liksom ikke en gang, man bare var rett inne i stua, med hele livet til de som bodde der. Og det var veldig enkelt. Folk ville ikke bruke all tid og penger på å være hjemme som her, de ville heller bare være ute og med venner og familie, og gå ut å spise og kose seg. Så da skjønte jeg at jeg ville bo smått og enkelt så jeg slapp å bruke tid og penger på å flytte og styre med boligen. For nå kan jeg jo flytte meg hvis jeg får en annen jobb, uten å flytte, bare seile med båten til et nytt sted.»

Leilighet til boligportrett 2

Areal: 50 m²
 Privat uteområde: 8m²
 soverom: 1
 Plassering: 3 etg

Situasjon: Leiligheten har et sentralt midtpunkt som er en sitteplass, der man har oversikt over alle rommene. (4.1.4)

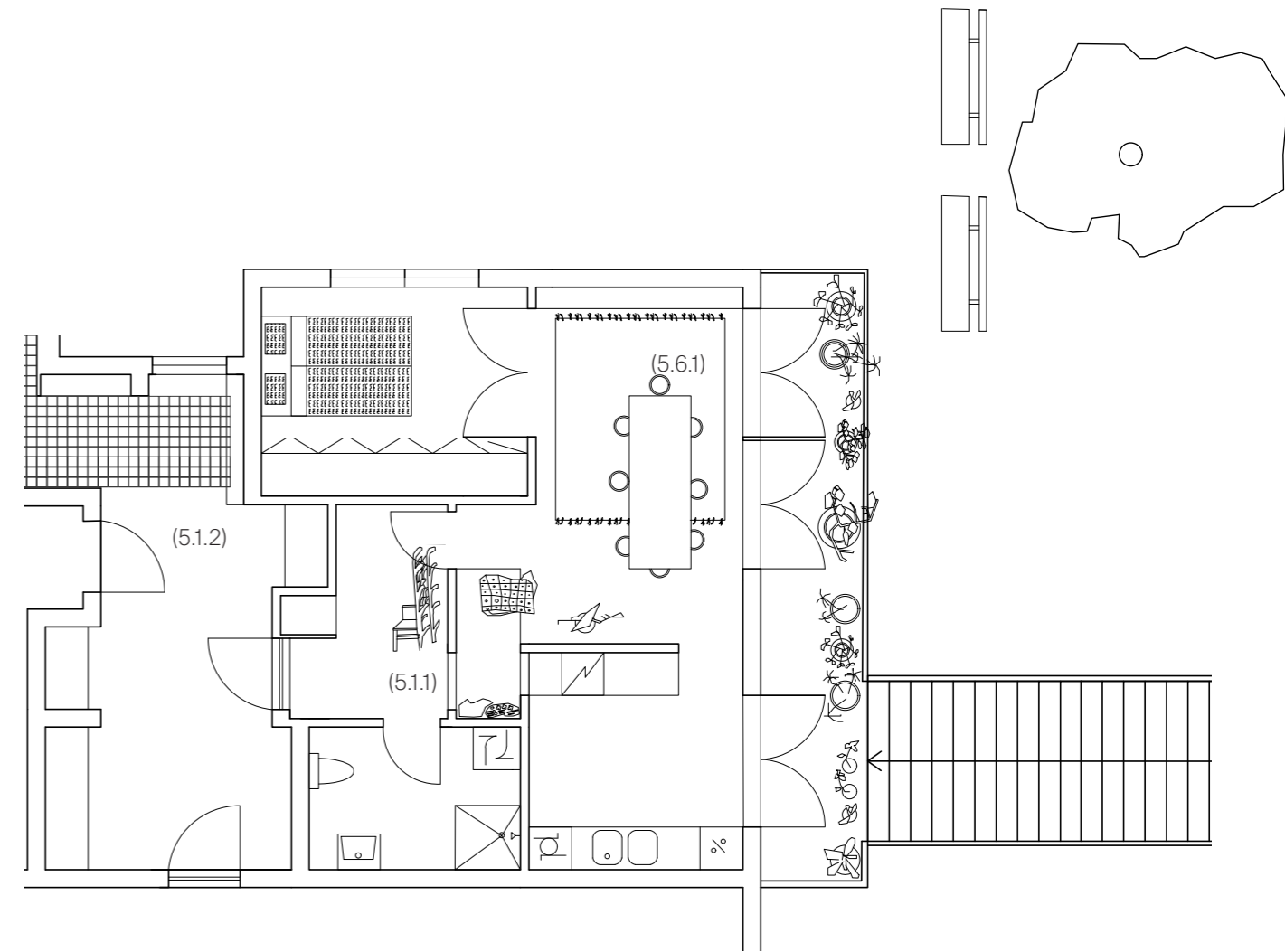
Situasjon: Stor balkong, med plass til mange planter. Alle rommene kan åpnes ut mot balkongen. Her er en trapp som går direkte ut til bakgården. Dette er både en direkte tilknytning til bakgården, men også en ekstra inngang til leiligheten.

Felles: Delt gangparti med de to nærmeste naboene.

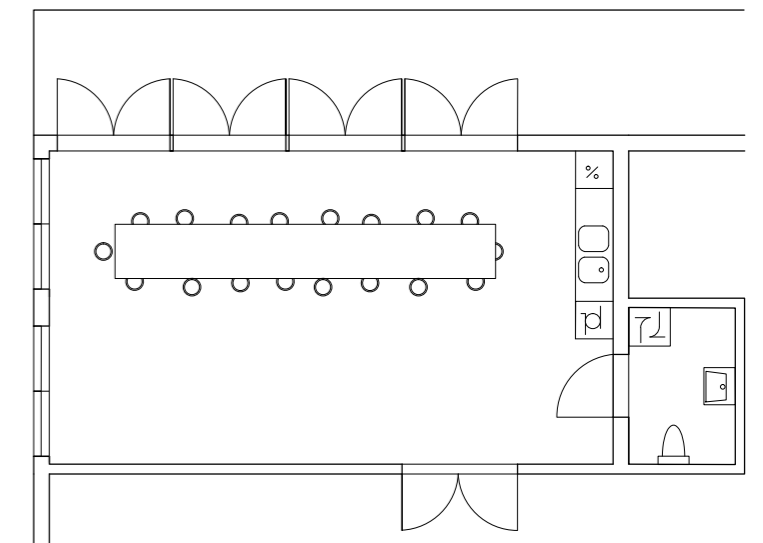
Felles: Leiligheten er 5 m² mindre enn Husbankens minstandard leilighet, Dette gis til fellesrom i øverste etasje, slik at alle kan få tilgang til et stort rom med best utsikt og lysinnslipp. (4.2.2)

Privat/ offentlig: Gårdsrom med grønnsakshage og mulighet for et sted å sitte. (4.2.1)

(5.7.3)

Leilighet tegnet etter Boligportrett 2.
 Plan 1:100.

Tolkning av boligportrett 3

Yrke: Student, sykepleier

Boforhold: Leilighet med foreldre og søsken

Antall flytt: 7

Bolighistorie og eierforhold

Førsteperson: Leilighet, leier, Oslo

Foreldre: Hus, Eier, Eritrea

Besteforeldre1: Villa, eier, Etiopia

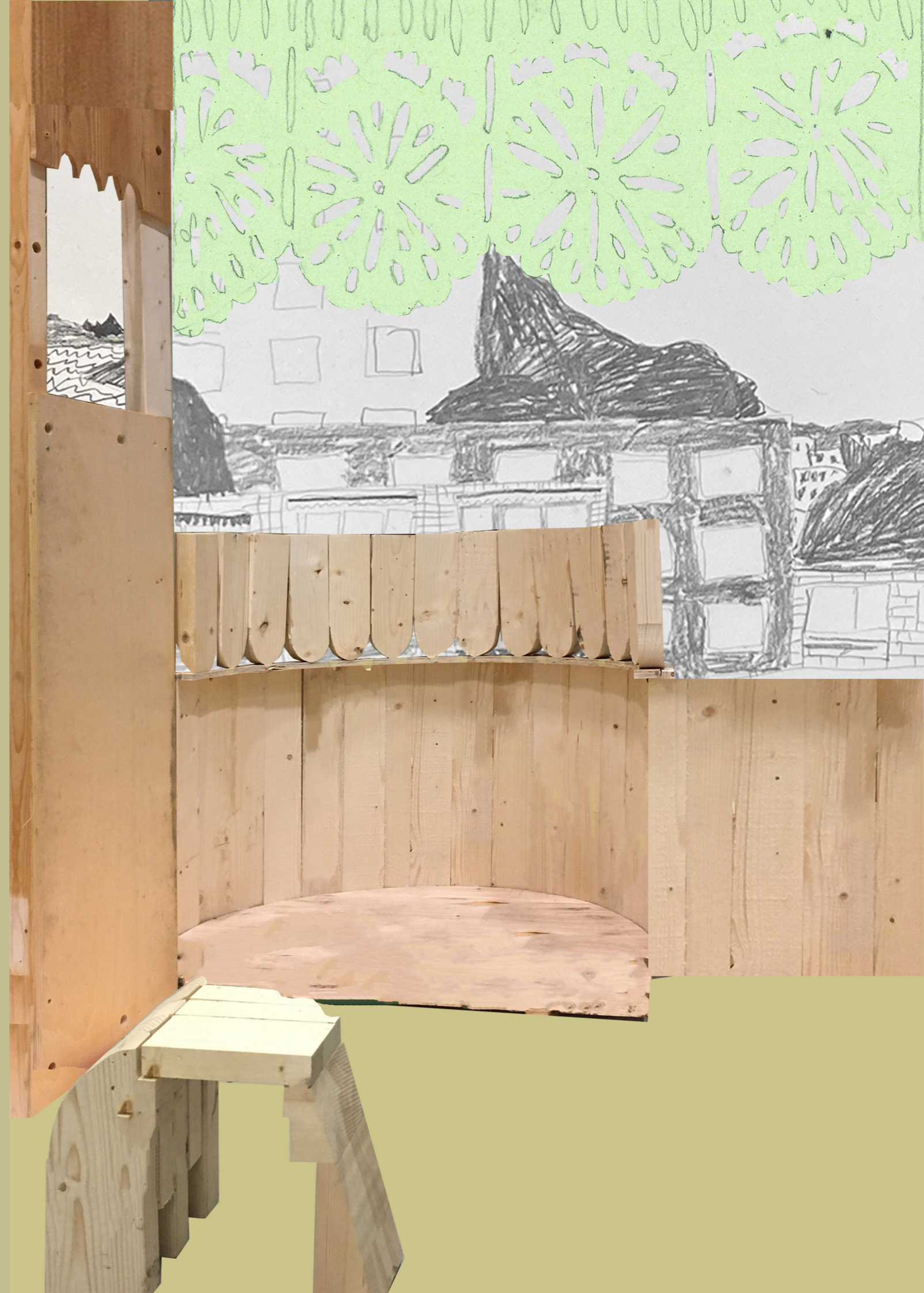
Besteforeldre 2: Hus, eier, Eritrea

Antatt tilgang til nybygget toromsleilighet i Oslo

Behov for leie og bo. Må subsidies for å kunne betale husleie ved markedspris.

Histoire: Kysse huset

«Det er alltid kjipt å flytte. Det har jeg lagt merke til. Da jeg var 12 år flytta vi fra et hus til et annet hus fordi det hadde skjedd noe, jeg husker ikke hva. Men jeg husker at jeg kyssa huset. Huset var egentlig ganske basic men vi hadde jo nettopp flytta fra det lille huset til dette. Så Jeg spurte mamma om vi måtte flytte. Hun bare, ja det må vi.» (3.2)

Leilighet til boligportrett 3

Areal: 51 m²
Privat uteplass: 2 m²
soverom: 1
Plassering: 10 etg

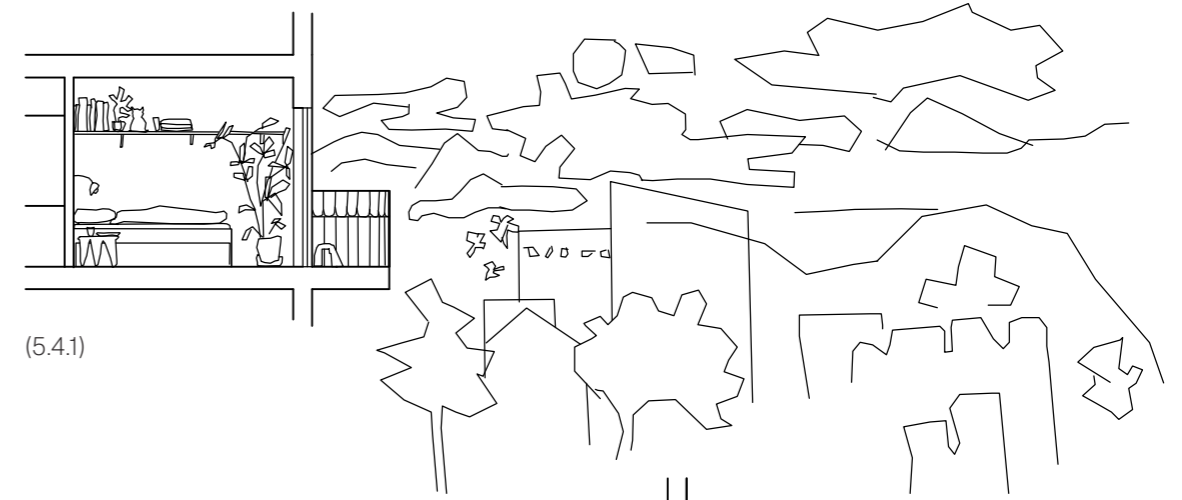
Situasjon: Privat balkong på soverommet med utsikt mot sjøen siden det er i 10. etasje. (4.1.4)

Situasjon: Leiligheten har en dobbeltdør med glass fra kjøkken og stue ut mot svalgang. Dette gir leiligheten to inn- og utganger, som kan gi den mer "huspreg".

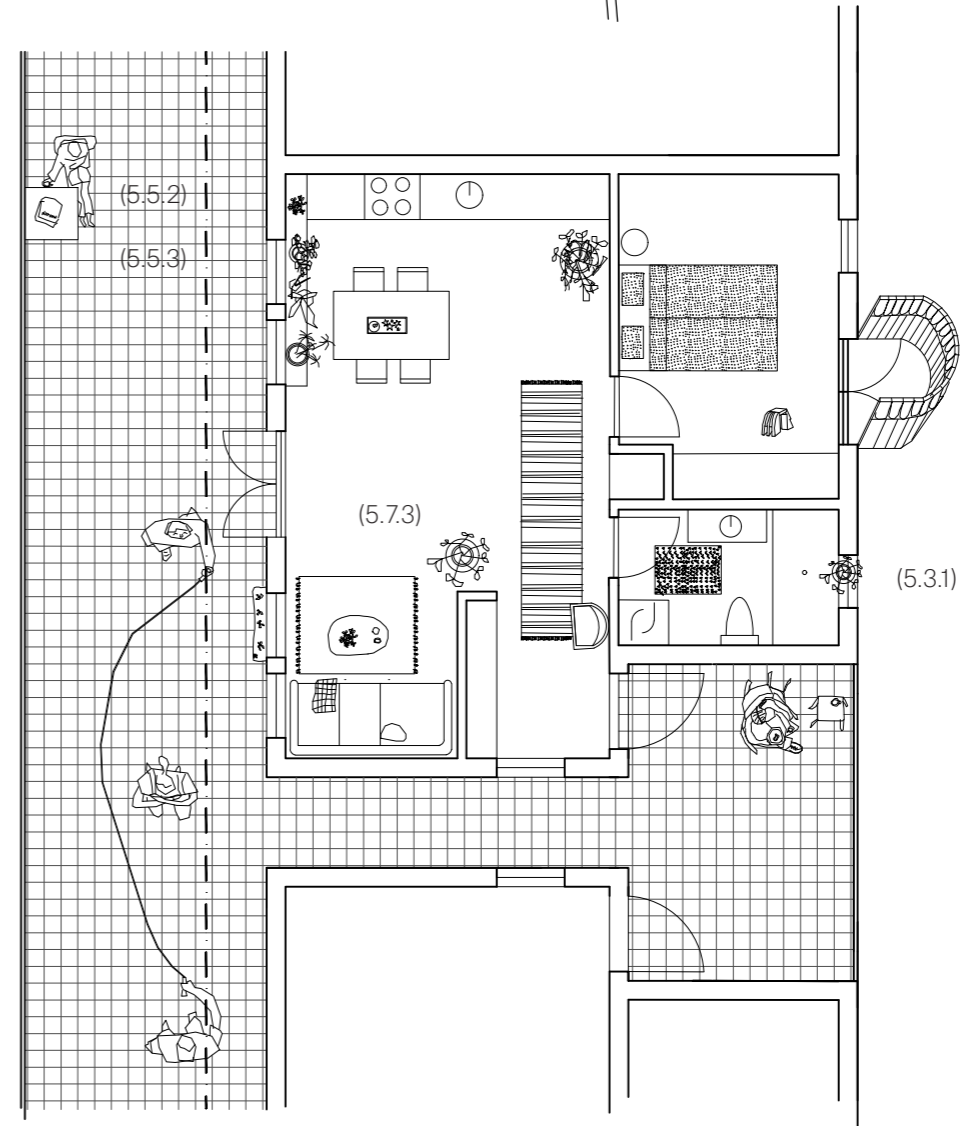
System: Blokken har svalgang mot øst og vest annen hver etasje slik at det gir mer lysinnslipp.

Felles: Inngangspartiet plassert i tilknytning til den nærmeste naboen ved å ha inn- og utgang mot en liten balkong mot øst. Dette gir mulighet for vindu i inngangsdør uten innsyn.

Privat/offentlig: Dyp felles svalgang som deles med de andre naboene i etasjen. Den er tre meter dyp, som gir det mulighet for å ha aktiviteter der, ikke bare en plante.

(5.4.1)

Leilighet tegnet etter Boligportrett 3.
Plan og snitt 1:100.

Tolkning av Boligportrett 4

Alder: 58 år
Yrke: Musikkmanager
boforhold: Rekkehus med familie
Antall flytt: 13

Bolighistorie og eierforhold

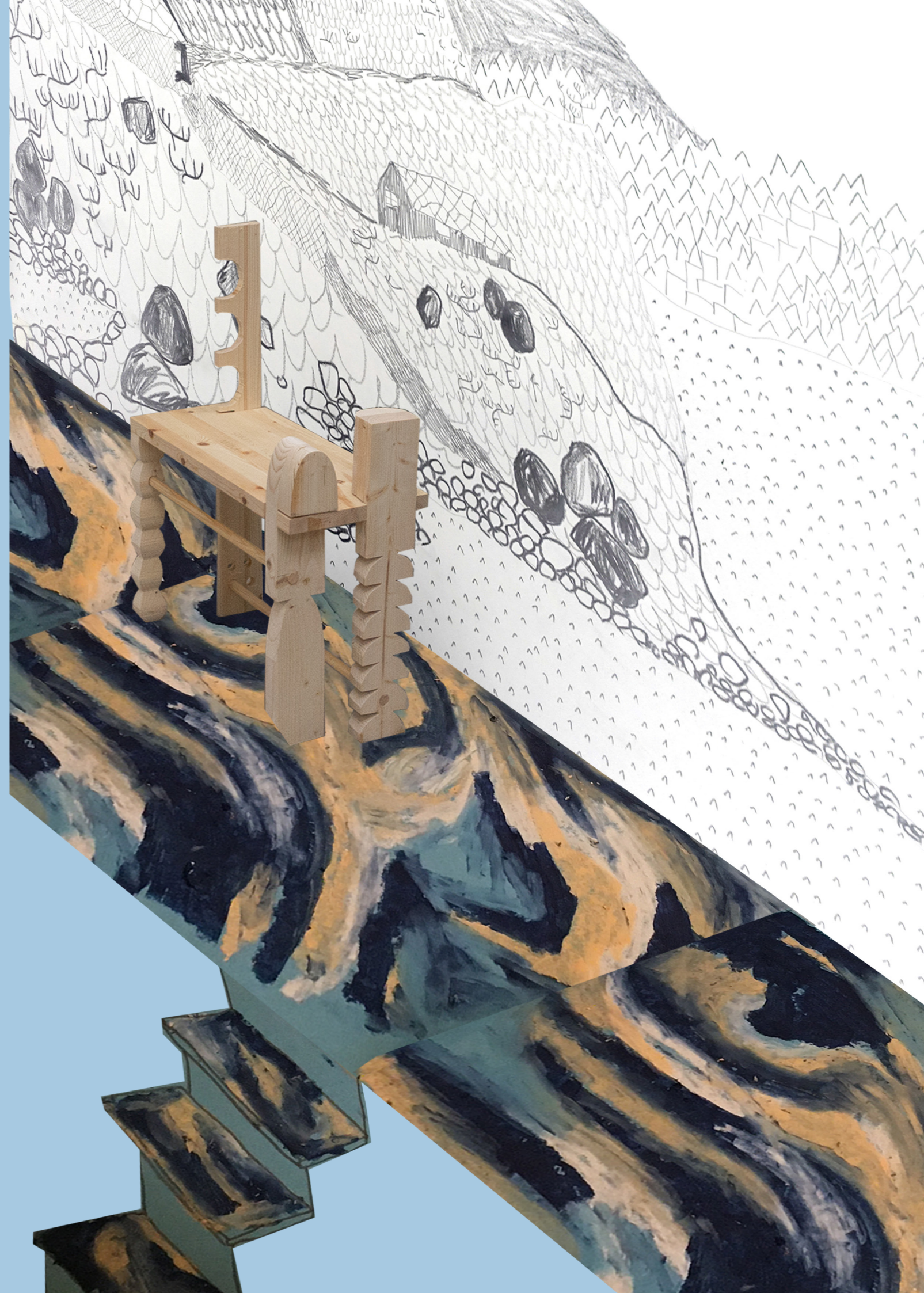
Førsteperson: Rekkehus, eier, Oslo
Foreldre: Husbank hus, eier, Hordaland
Besteforeldre 1: Småbruk, eier, Hordaland
Besteforeldre 2: Hus, eier, Vesterålen

Antatt tilgang til nybygget toroms

Behov for å kjøpe, men ikke bo. Har mulighet til å kjøpe som sekundærbolig. Til kontor, til sine barn eller på utleie-markedet.

Epoxy i fiskeværet

«Da vi skulle fikse på huset ute ved et av Norges eldste fiskevær, så ville vi ta vare på historien til huset. For det mener jeg altså det er viktig å ha respekt for håndverket. Folk i dag kan ikke navnet på et eneste verktøy en gang, de kaller det bare dings og ting og den derre. Uansett, vi ville gjøre garasjen til et sted hvor man kunne trene, jobbe, bygge og gjøre alt det man ikke kan gjøre inne i huset. Så vi har laget et epoxygulv i forskjellige blåtoner, skikkelig lekkert. Og det er jo kjempepraktisk. Sånn som de brukte i gamle verkstedhaller, tåler alt mulig, skikkelig slitesterkt.» (4.1.1)

Leilighet til Boligportrett 4

Areal: 62 m²
Inkludert kontor: 70m²
Privat uteplass: 8 m²
soverom: 1
Plassering: 1 etg

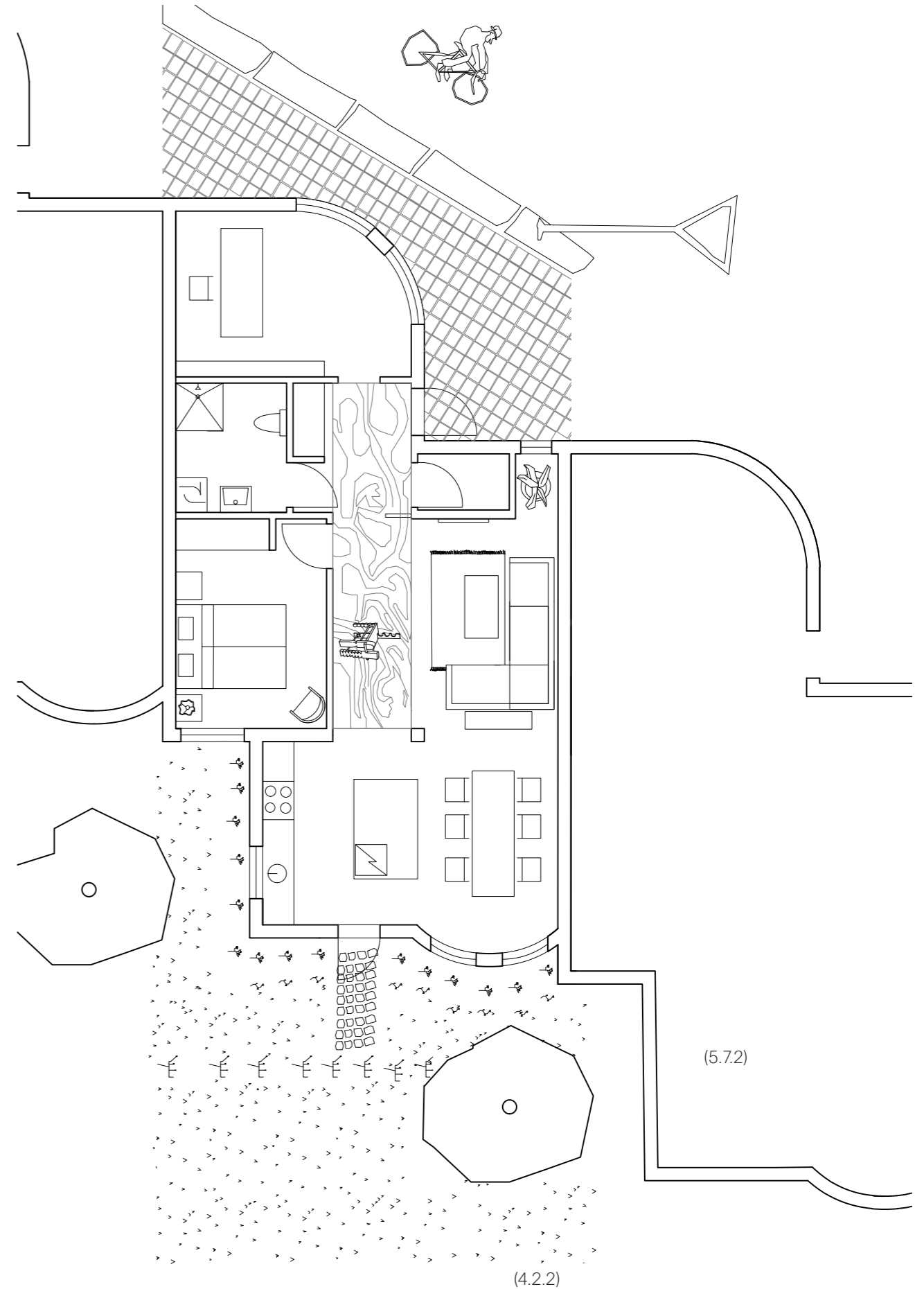
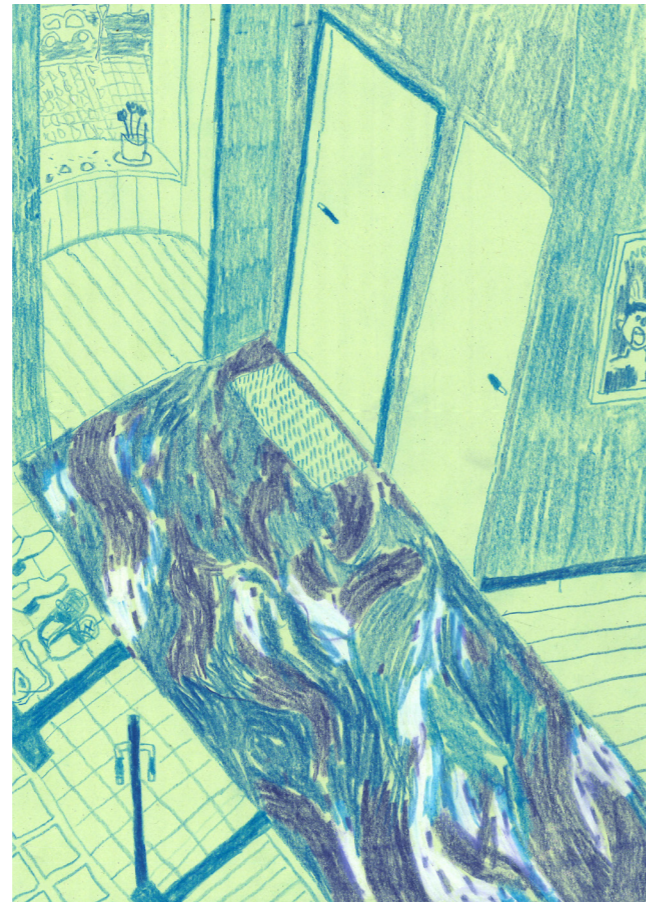
Situasjon: Leiligheten har inkludert kontor ut mot første etasje. Inngangsparti, bod og bad er i punktet der man enten går til den private boligen, eller inn på kontoret som ligger ut mot gata. På kontoret kan man følge med på hva som skjer i byen mens man sitter og jobber. (4.1.4)

Situasjon: Åpen stue med mange vinduer, god plass, god oversikt. Med kjøkken/stueløsning delt kun av en kjøkkenøy.

System: Arbeidsplass og bolig i boligen.

Felles: Dør rett fra kjøkken/stue ut til sin egen private uteplass, som videre flyter ut i en felles bakgård.

Privat/offentlig: Gjennomgående leilighet slik at den har direkte tilgang til både gateliv i offentligheten og privat grøntområde på motsatt side av leiligheten.

Leilighet tegnet etter Boligportrett 4.
Plan 1:100.

Viktige begreper

1.1.1 Begreper som er viktig for forståelse av historien

Begrepsdannelse og Ursula Le Guin's bærepose teori

Vi har i dette prosjektet brukt noen begrep mer enn andre. Disse begrepene har etter hvert fått en litt annen eller utvidet betydning for oss, i forhold til slik de vanligvis blir brukt. Begrepene har blitt som knagger vi har hengt ulike deler av prosjektet på, og begrepene har på den måten sakte blitt ensbetydende med det vi har lagt i dem.

I Ursela Le Guins Bærepose teorien om fiktion (1986) (1) blir endringen av et ords betydning beskrevet. Le Guin beskriver endringen av ett ord i den korte fortellingen om et urmenneske som vandrer rundt i verden med en stokk. Le Guin endrer i fortellingen ordet helt til ordet flaske. En idé hun får fra et notat i dagboken til Virginia Woolf, der Woolf i en skisse til det som skal bli boken Three Guineas endrer ordenes betydning, der iblant endrer hun ordet flaske til helt. Le Guin utvider forståelsen av flaske til en beholder, en gjenstand som kan samle både verdifulle og nødvendige ting (også forstått som bærepose). I historien setter Le Guin beholderen som hovedpersonen i historien og skisserer opp en fortelling der den mektige helten, som vanligvis har dominert historien, er helt fraværende. Gjennom denne nokså enkle forskyvningen skjer det store forandringer og nye personer og historier for plass. (3.1)

Den sakte argumentasjonen Le Guin foretar seg i Bærepose teorien, gjør at ikke bare beholderen, forstått som helt, blir troverdig, men historien endrer også de verdenene beholderen inngår i. Leseren blir satt ovenfor en forvirrende skisse av verden, der ideer om hva ulike ting betyr, en etter en går opp i røyk.

Ingen av våre forståelser får verden til å gå opp i røyk, men noen av forståelsene er så vidt forskjøvet at en forklaring vil gjøre lesingen lettere.

1.1.2 Begreper som er viktig for forståelse av historien

Fantasi: Fantasi forstår vi som en øvelse i å forestille oss virkeligheten med andre regler og sammenhenger. Vi forstår fantasien som en motstand: en mulighet for å forestille seg andre virkeligheter eller løsninger enn vi har foran oss. På den måten er fantasi, for oss, det samme som feminisme, en aktiv handling som må foregå hele tiden.(3.3)

1.1.3 Begreper som er viktig for forståelse av historien

Eksempelet: Vi ser på eksempelet som tосidige. På den ene siden viser eksempelet forslag til hvordan noe kan gjøres eller se ut, mens det på den andre siden må det alltid ses på som et utvalg, valgt ut fremfor noe annet. Eksempel kan se uskyldige ut, konnotasjonen av ordet fortelles oss at det ikke er farlig. Når de samme eksemplene blir brukt over tid får de likevel makt. De blir til form, altså normer. I arkitekturfaget er eksemplene som oftest bygg. De store og tunge byggene blir gitt som eksempler til fremtidens arkitekter for for å tegne fremtidens hus. Eksemplene står i arkitekturen som i mange fagtradisjoner sterkt og blir ofte lagt frem uten forklaring. Den engelske litteraturkritiker John D. Lyons oppsummerer sine tanker om eksempelet ved å si at: Examples, in short, do not happen, they are made (S. 230). I arkitekturen stemmer dette både i helt fysisk forstand, siden eksemplene ikke bare er tekst eller tegning som brukes og gjenbrukes (og dermed blir skapt), men også fysiske objekter som blir stående noen ganger i årtusener. (3.1) (3.3)

1.1.4 Begreper som er viktig for forståelse av historien

Tolkning: Tolkning forstår vi som en oversettelse. I motsetning til oversettelse inneholder ordet tolkning det faktum at en tolkning/oversettelse alltid inneholder en fortolkning eller antagelser. Tolkningar er i dette prosjektet forstått som den metoden vi bruker for å omgjøre informasjon til arkitektur, altså fra enten ord eller flate tegninger til tredimensjonal form.(3)

1.1.5 Begreper som er viktig for forståelse av historien

Historier: Vi forstår historien alltid som flertall. Historien blir ofte presentert som historien, som entall. Som om fortiden er en helhetlig fortelling, slik at hele verden kan puttes inn i en historie. Det å forstå historien som flertall, er en evig øvelse i å prøve å se hver hendelse eller begivenhet alltid som en av fler. Vi bruker historier også som fortellinger, hendelser og anekdoter fra hverdagen og livet. (3.1)

1.1.6 Begreper som er viktig for forståelse av historien

Husarbeid: Vi ser på husarbeid som en likestilt arbeid til alt annet arbeid. Husarbeid kan sees på som arbeidet med huset (hjemmet). Det å være opptatt av husarbeid og interiør ses fremdeles på som en feminin interesse. Det er ofte forbundet med forbruk - det introverte, dekorative og overfladiske, mens de utvendige aktivitetene - som ofte regnes som mannens oppgaver, er forbundet med nødvendighet. Husarbeid handler om alt det kontinuerlige arbeidet med hjemmet som aldri tar slutt og som alltid må gjøres.

1.1.7 Begreper som er viktig for forståelse av historien

Hverdag: Hverdag forstår vi som et verktøy for å innhente informasjon om hva et hjem kan være. Vi ser hverdagen som kunnskapen om vanene - de inngrodde historiene om hjemmet - som viktige kilder til den formelle masseproduserte boligbyggingen. (5.4.1)

1.1.8 Begreper som er viktig for forståelse av historien

Muntlig historie: Muntlig historie forstår vi som en kilde til informasjon. Vi ser på den muntlige historien som et viktig korrektur til den normative forståelsen av hva informasjon eller en kilde kan være. Muntlig historie åpner opp dører til helt andre kilder og informasjon både for de som tegner arkitekturen men også fordi som som skriver eller forsker på arkitekturen. (3.1) (2.3)

1.1.9 Begreper som er viktig for forståelse av historien

Norm: Norm forstår vi som noe som blir gjort eller er på en spesifikk måte fordi det er forventet. I arkitekturen kan normene både være hvordan noe tegnes også bygges, men også normer om hvordan arkitekturen brukes eller forstås. Norm kan også forstås som kanon, som i større grad har konnotasjoner til kulturen eller academia. Norm er i motsetning til Kanon, mer forstått som noe som dannes gjennom sosiale strukturer. Likheten er at begge har funksjon som standarder, maler, målestokk, rettesnor eller mønster. Det som er utenfor kanon eller normen blir ofte ikke regnet som reelt bidrag eller forslag.(1) (2.1)

1.1.10 Begreper som er viktig for forståelse av historien

Ornament: Vi forstår ornamentet som noe som er helt nødvendig. Ornamentet blir som oftest sett på som overflødig, ikke nødvendig. Ornamentet blir forstått som noe som kommer til slutt, som et påheng. Det kan sammenlignes med pyntegjenstander, som i likhet med ornamentene ikke har en praktisk funksjon. Likevel er hjemmene fulle av pyntegjenstander. Det å fylle hjemmet sitt med alle disse fine pyntegjenstandene blir ofte betegnet som en feminin smak eller noe kvinner gjør. Dette er en vanlig og fastgrodd tankemåte som gjør at de tingene som ikke har en helt praktisk funksjon blir fratatt sin verdi. Ornamentet er, for oss, husets pyntegjenstand, det som gjør huset blir til noe gjenkjennbart og får en egenverdi. I ornamenten kan beboerne se de formene og historien de selv har med seg. Ornamentet blir som pyntegjenstandene, minner fra livet som er helt nødvendige for huske historiene.

1.1.11 Begreper som er viktig for forståelse av historien

Samtale: Samtalen forstår vi som metode for å innhente kunnskap, men også en måte utvikle og teste ut tanker og oppfatninger. (2.3)

1.1.12 Begreper som er viktig for forståelse av historien

Bruk: Bruk forstår vi som den måten arkitekturen blir brukt, endret og tilpasset gjennom årene. Det handler om hvordan arkitekturen hele tiden må forandre seg, for å tilpasse seg nye mennesker, stiler eller nødvendige reparasjoner.

1.1.13 Begreper som er viktig for forståelse av historien

Tvil: Vi forstår tvil som et viktig metode for forstå andre synspunkt og tilnærminger enn våre egne. Tvil er noe som vanligvis blir sett på som negativt, noe som vi skal unngå. For oss er tvilen både det en ikke forstår, men også det en tilsynelatende forstår, på grunn av personlige eller normative sannhetene man følger. I rommet mellom det en vet og ikke vet, ligger tvilen og den strekker tanken videre. (3)

Litteraturliste

Dette er den fullstendige litteraturlisten til *Flytter inn*. De som er stjernemerket har blitt brukt som kilder i prosjektet. Vi har også inkludert en liste over andre bøker, magasiner, samtaler og rapporter som på ulikt vis har formet prosjektet.

Bøker:

Adrienne Rich, *Eit vilt tålmod har ført meg hit*, Poema: 1981

Ahmed, Sahra, *Att leva feministisk*, Hägersten:Tankekraft Förlag 2017

Auestad, Lene, Mahrtdt, Herlgard, *Handling, frihet, humanitet: Møter med Hannah Arendt*, Tapir akademisk: Oslo 2011

Boudon, Phillippe, *Lived-in Architecture: Le Corbusier's Pessac revisited*, Lund Humphries: London 1971

Cavalli, Patrizia, *Diketene mine vil ikke forandre verden*, Oktober: Oslo 2019

Cårstean, Svetlana og Farrokhzad, Athena, *TRADO*, Albert Bonniers Förlag: Stockholm 2016

Duras, Marguerite, *Det materielle livet*, Lillehammer: TransFer: (2019)

Eriksen, Anne, Krefting, Ellen, Rønning, Anne Birgitte, *Eksemplets Makt: Kjønn, representasjon og autoritet fra antikken til i dag*, Oslo: Scandinavian Academic Press 2013

Folkvord, Mirjam Sorge, Olguin, Brian Cliff, *Bygården: Historier om drømmer, virkelig og norsk boligpolitikk*, Manifest: Oslo 2018

Gornick, Vivian, *Heftige bånd*, Oktober: Oslo 2005

Gosseye, Janina ,Stead, Naomi, van der Plaat, Deborah, *Speaking of Buildings - Oral History in Architecture Research*, Princeton Architecture Press: New York (2019)

Guttu, Jon, Carsten Boysen: *En Rettferdig Boligpolitikk*, Oslo: Kolofon 2019

Hagerup, Inger, *Østenfor kjærlighet og vestenfor drøm*, Aschehoug: Oslo 1977

Hanssen, Gro Sandkjær, Hofstad, Hege, Saglie, Inger- Lise, *Kompakt byutvikling: Muligheter og utfordringer*, Universitetsforlaget: Oslo 2015

Helland, Frode, *Rasismens retorikk: Studier i norsk offentlighet*, Pax: Oslo 2019

Kraus, Chris, *Butikken i Kelly Lake og andre historier*, H//O//F: Moss 2017

Leppanen, Katharina og Lundahl, Mikela, *Kanon Ifrågasatt, Kanoniseringsprosessen och makten över vetandet*, Gidlunds: Möklinta 2009

Lorde, Audre, *Sister Outsider: Essays and Speeches*, Penguin Classics: 2020
Ljunggren, Jørn, Oslo: ulikhetenes by, Cappelen Damm Akademisk: Oslo 2017

Martens, Johan-Ditlef, Moe, Ketil, *Hva er en god bolig: Boligens utvikling i Norges fra 1650 til 2017*, Universitetsforlaget: Oslo 2018

Oz, Amos, *Hvordan helbrede en fanatiker*, Arneberg: Oslo 2005

Reisaren, Elsa og Thue, Elisabeth, *De tusen hjem; Den norske stats husbank 1946-1979*, Den norske stats husbank: Oslo 1996

Solnitt, Rebecca , *Mother of all questions*: Granta Books: London 2017

Solnit, Rebecca , *Menn forklarer meg ting*, Pelikan: 2014

Slagstad, Rune, Hannah Arendt: *Politikk i dystre tider*, Oslo: Pax 2019

Tesfaye, Mattias, *Kloge Hænder- et forsvar for håndværk og faglighed*, Gyldendal: København 2013

Valeria Luiselli, *Lost Children archive*, Alfred A. Knopf: New York 2019

Woolf, Virginia, *Et eget rom; Tre guineas*, Pax: Oslo 2012

Magasin:

Heresies, Making room: Women and Architecture, Nr. 11, New York 1981

The Funambulist Magasin, Insurgent Architecture, Nr. 23, Paris 2019

Fett, Hjem, Nr. 3, Oslo 2020

Byggekunst, På kvinner vilkår, Nr. 8, Oslo 1980

Samtaler:

Intervju 1, *Et intervju om hjemmet*, Diplom: Oslo 2020

Intervju 2, *Et intervju om hjemmet*, Diplom: Oslo 2020

Intervju 3, *Et intervju om hjemmet*, Diplom: Oslo 2020

Intervju 4, *Et intervju om hjemmet*, Diplom: Oslo 2020

Intervju med Lene Smith, Diplom: Oslo 2020

Middag med Elisabeth Seip og Mari Hvattum, Diplom: Oslo 2020

Middag, *En samtale om hjemmet med syv damer*, Prediplom: Oslo 2020

Rapporter og tekstsamlinger:

Guttu, Jon, Schmidt, Lene, *Små boliger – Universell utforming, bovaner og brukskvalitet*, NIBR: 2009

Hemmersam, Peter, Holm, Erling Dokk, *Hvor sosialt?- En studie av sosial bærekraft i byutviklingen på Hamar*, Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo: Oslo 2020

Schmidt, Lene, *Kompakt by, bokvalitet og sosial bærekraft*, NIBR: 2014

Takk til Lina som sier at "Noen ganger må dere være politikken!". For at du hører på alt rotet og bare smiler når vi er ute på vidda. Takk til Anna som sier: "Nå må dere holde tunga rett i munnen!" Takk til Kathrine som sier at "Det er bra å tvile!". Takk til Astrid som sier "Nok er aldri nok!". Takk til Hanna som sier "Nå må dere si hva dere mener!". Takk til Elisabeth som sier "Det nytter ikke å jukse altså!" Takk til Martin for alltid hjelper til, men aldri duller med oss. Takk til Nikolaj for at du gir oss selvtillit.

Diplomprosjekt 2020: **Flytter inn — En diskusjon om normer i arkitekturfaget**

Diploma project 2020: **Moving in — A Discussion of Norms in Architecture**